

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2023

Kateřina Majstríková

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Proměna výuky první republiky ve 20. a 21. století ve vybraných českých a slovenských učebnicích pro základní školy

The transformation of the teaching of the First Republic in the 20th and 21st centuries in Czech and Slovak textbooks for elementary school

Majstríková Kateřina

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mikeska

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy český jazyk – dějepis

2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma Proměna výuky první republiky ve 20. a 21. století ve vybraných českých a slovenských učebnicích pro základní školy potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 4. prosince 2023

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Tomáši Mikeskovi za cenné rady a připomínky, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Cílem této práce bylo porovnat vybrané české a slovenské učebnice základních škol využívaných ve 20. a 21. století. Sledovaným obdobím byla první republika. Srovnání vybraných učebnic proběhlo po stránce obsahové i formální, pro přehlednost bylo vybráno pět konkrétních témat, která se v učebnicích sledovala. Součástí práce je také stručný výklad první republiky ve 20. letech sepsaný na základě práce s prameny a odbornou literaturou. Další část práce porovnává sledované období v současném rámcovém vzdělávacím programu s RVP minulých let, zároveň je rozebrán školní vzdělávací program vybraných základních škola, případně víceletých gymnázií. Práce také obsahuje stručný popis zdrojů, které učitelé při výuce období první republiky mohou využít a dotazníkové šetření. V samotném závěru jsou uvedeny návrhy tří příprav zaměřených na období první republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

první republika, učebnice dějepisu, Česká republika, Slovensko

ABSTRACT

This work aims to compare Czech and Slovak primary school textbooks used in the 20th and 21st centuries, with a focus on the First Republic period. The comparison evaluates the content and form of the textbooks based on five specific topics. Additionally, the work includes an interpretation of the First Republic in the 1920s, a comparison of the educational programs between the observed period and previous years, an analysis of school educational programs, a description of teaching resources, and a questionnaire survey. The conclusion offers three proposals for preparations related to the First Republic.

KEYWORDS

First Republic, history textbooks, the Czech Republic, Slovakia

Obsah

1	Úvod.....	9
2	První republika – historické zakotvení daného období	10
2.1	Počátek Československé republiky	10
2.1.1	Dopady války	12
2.1.2	Státní moc.....	13
2.1.3	Věda a školství	14
2.2	Dvacátá léta	15
2.2.1	Hospodářství.....	15
2.2.2	Obyvatelstvo Československa	16
2.2.3	Politika.....	18
2.3.5	Doprava	20
2.4	Kultura, věda a školství v éře první republiky.....	21
2.4.1	Kultura.....	21
2.4.2	Věda.....	24
2.4.3	Školství.....	25
3	Učebnice dějepisu ve 20. století	26
3.1	České učebnice dějepisu ve 20. století	26
3.1.1	J. Mlčoch – Učebnice dějepisu pro měšťanské školy III.....	26
3.1.2	M. Gebauerová, A. Jirák, A. Reitler – Dějepis pro měšťanské školy III.....	28
3.1.3	J. Kopáč, A. Sosík, M. Kropilák – Dějiny doby nové a nejnovější pro 8. postupný ročník	30
3.1.4	V. Olivová – Dějiny nové doby 1850-1993	33
3.2	Slovenské učebnice dějepisu ve 20. století.....	35
3.2.1	K. Bartošek, L. Lašán – Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy	35
3.2.2	V. Dullová, A. Valachová, L. Beňo, J. Dzugas, J. Pleva – Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy	38
3.2.3	D. Kováč, I. Kamenec, V. Kratochvíl – Dejepis 4: Slovensko v novom storočí.....	40
4	Současné učebnice dějepisu	44
4.1	České současné učebnice dějepisu	44
4.1.1	F. Parkan, T. Mikeska, M. Kašparová Parkánová - Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia	44
4.1.2	F. Čapka - Dějepis: Novověk, moderní dějiny	46
4.1.3	P. Ostap et al. - Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny.....	48
4.2	Slovenské současné učebnice dějepisu.....	51
4.2.1	D. Kováč, V. Kratochvíl, I. Kamenec, H. Tkadlečková – Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom	51
5	Období první republiky v RVP ZV a vybraných ŠVP	54

5.1	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	54
5.2	Školní vzdělávací program	55
5.2.1	Základní škola genpor. Františka Peřiny	55
5.2.2	Malostranské gymnázium, Praha 1, Josefská 7	55
5.2.3	Základní škola Brno, Hudcova 35, příspěvková organizace	56
5.2.4	1. základní škola Plzeň, Západní 18, příspěvková organizace	56
5.2.5	Gymnázium, Týn nad Vltavou, Havlíčkova 13	57
5.2.6	Základní škola Strmilov	57
5.2.7	Základní škola a Mateřská škola Lomnice nad Lužnicí	58
5.2.8	Základní škola Edvarda Beneše Lysice	58
5.2.9	Slovenské základní školy	59
6	Zdroje využitelné při výuce období první republiky	60
6.1	Online únikové hry	60
6.2	Dejepis.com	60
6.3	Dějiny udatného českého národa	61
6.4	Dějepis21	62
6.5	HistoryLab	62
6.6	První republika 1918-1938	63
7	Dotazník	65
8	Přípravy pro výuku v 9. ročníku ZŠ nebo kvartě víceletého gymnázia	71
8.1	Příprava č. 1	71
8.2	Příprava č. 2	75
8.3	Příprava č. 3	76
9	Závěr	78
10	Přílohy	80
11	Zdroje	99

1 Úvod

Český národ toho během své několika set leté historie mnoho prožil. Z malého národa pod vlivem Franské říše se za vlády Přemyslovců stal jedním z nejsilnějších v celé Evropě. Jeho postavení ještě vzrostlo v dobách snad nejvýznamnějšího českého panovníka, Karla IV. Že se český národ dokáže semknout se ukázalo již za krátkou dobu v časech husitských. Posledním světlým střípkem byla vláda Jiřího z Poděbrad a následně Jagellonců. Po dalších téměř 400 let je České království součástí Habsburské monarchie, což ovlivnilo jeho vývoj v mnoha ohledech. V 19. století se Češi začínají vzpouzet, vzpomínají na slávu své země, na kterou by rádi navázali. A tak se dostáváme k první světové válce, jež se stala impulsem k uskutečnění tohoto přání. Český národ je osvobozen, vzniká Československá republika.

Právě období následující po vzniku státu, tedy období první republiky, je základním motivem této práce. Jejím cílem však není podat ucelený historický přehled tohoto období, to již zajisté učinili mnozí přede mnou. Cílem práce je porovnat, jak se v minulých i současných letech na první republiku nahlíželo, potažmo jakým způsobem byla představována žákům základních škol. K tomu bude využito porovnání vybraných učebnic pro základní školy 20. i 21. století. Jelikož součástí Československé republiky, jak již napovídá název, bylo také Slovensko, budou mezi vybranými učebnicemi zahrnuty také ty slovenské. Všechny učebnice budou zkoumány nejen po stránce obsahové, ale také formální.

Důležitým aspektem výuky je také učitel, je to právě on, kdo žákům předává veškeré poznatky. Součástí práce proto bude také dotazníkové šetření, kde učitelé zhodnotí nejen učebnice, které při výuce využívají, ale také další prvky ovlivňující výuku, jako je například časová dotace. Kromě toho zde uvedu také některé zdroje, které mohou učitelé během výuky tohoto období ve svých hodinách využít.

Poslední částí práce budou mnou vytvořené návrhy tří příprav založené především na práci s prameny.

Kromě pramenů jsem pro vytvoření historického přehledu daného období využila především díla českého historika Zdeňka Kárníka, doplněná další vhodnou odbornou literaturou. Veškeré použité zdroje jsou uvedeny na konci práce.

2 První republika – historické zakotvení daného období

„Když se „muži 28. října“ vypravili dopoledne toho dne podle plánu převzít Obilní ústav, narazili na Václavském náměstí na shluk lidu, který rozrušen četl nótu ministra zahraničí Gyuly Andrassyho o tom, že mocnářství přijímá nabídnuté podmínky a hodlá jednat o míru. Lidé si nótu vyložili mylně jako kapitulaci. Stačilo jen to – a v Praze začal převrat.“¹ Těmito slovy popisuje historik Zdeněk Kárník počátek českého národního převratu.

Ačkoli vzniku republiky předcházelo mnoho událostí, můžeme 28. říjen 1918 bezpochyby označit za jedno z nejvýznamnějších dat v našich dějinách. Právě v tento den také započíná období první republiky, kterému bude tato práce věnována.

Za období první republiky tedy považujeme dobu od vzniku Československé republiky v roce 1918 do podepsání Mnichovské dohody v roce 1938.

Vzhledem k velkému rozsahu tématu se v této části práce zaměřím pouze na počátek Československé republiky a její vývoj ve dvacátých letech. I přes zúžení tématu jsem si vědoma, že nevyložím zdaleka veškeré události sledovaného období, doufám však, že to nejpodstatnější se mi zachytit podaří. Kromě událostí dvacátých let představím také prvorepublikovou kulturu, zde již ovšem zahrnu celé období první republiky, tedy i třicátá léta.

2.1 Počátek Československé republiky

Jen samotný popis 28. října by zaručeně vydal na samostatnou práci, proto události tohoto dne shrnu pouze ve stručnosti.

Již výše zmínění „muži 28. října“, tedy Antonín Švehla, Alois Rašín, František Soukup a Jiří Stříbrný, se vydali na Zemské místodržitelství, které následně obsadili vlastní hlídkou. Zároveň tím dali najevo, že Národní výbor československý převzal odpovědnost za klid a pořádek v zemi. Odtud se vydali na policejní ředitelství a další místa. Odpoledne se sešli zástupci Národního výboru, kteří se shodli na přijetí prvního zákona – zákona o zřízení samostatného státu československého, přičemž Národní výbor československý se stal jeho nejvyšším zákonodárným sborem. Zároveň bylo vydáno svolání *Lide československý*. Mezitím do Prahy přijel Vavro Šrobár, zástupce slovenské politiky, který jako pátý podepsal zákon o vzniku

¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 34.

republiky. Postupně se převrat šířil také do všech oblastí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a to včetně oblastí smíšených, kde převládala česká většina.

Existovala samozřejmě území, kde nebyl převrat přivítán s nadšením. Byly to například německé oblasti, které se chtěly stát součástí Německého Rakouska. Takováto území, tzv. provincie, u nás byla celkem 4 – Deutschböhmen (Německé Čechy) se sídlem v Liberci, Böhmerwaldgau (Šumavská župa) se sídlem v Českém Krumlově, Deutschsüdmähren (Německá jižní Morava) se sídlem ve Znojmě a Sudetenland (Sudetsko) se sídlem v Opavě.² I přes jejich snahu se však nakonec stala součástí nově vzniklého státu.

Pohraniční území osídlená německou menšinou však nebyla jediná, o které musel nově vzniklý stát bojovat. Druhým územím bylo Slovensko. Zástupci Slovenské národní rady sice 30. října 1918 podepsáním tzv. Martinské deklarace stvrdili připojení slovenského národa k Československé republice, nicméně Maďaři se slovenského území nechtěli vzdát. „*Koncem prosince 1918 sáhla proto pražská vláda k mimořádným opatřením. Dr. Vavro Šrobár byl jmenován ‚ministrem s plnou mocí pro Slovensko‘. Byl pověřen učinit vše k ‚udržení pořádku, ke konsolidaci poměrů a k zabezpečení řádného státního života‘.*“³ Po několika měsících střídavých úspěchů a neúspěchů nakonec Československo, i s pomocí Edvarda Beneše z Paříže, slovenská území dostala pod kontrolu.

Kromě Slovenska se k státu připojila také Podkarpatská Rus. Podmět k připojení k Československu daly organizace Rusínů, kteří se před válkou odstěhovali do Ameriky.⁴ Posledním územím, o které se Československá republika přela, bylo Těšínsko. Tuto oblast chtělo získat také Polsko. Spor trval necelé dva roky, skončil v červenci 1920 podepsáním dohody o rozdělení tohoto území mezi Československou a Polskou republiku. „*Východní část Těšínska byla přirčena Polsku, část západní s důležitým úsekem železniční trati bohumínsko-košické, spojující historické země české se Slovenskem, a se značným dílem uhelné pánve těšínské zůstala Československé republice.*“⁵

² SOUKUP, František. *28. říjen 1918: předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*. V Praze: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený), 1928. sv. 2, s. 1153.

³ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1848-2008*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., V TeMi CZ 1. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008, s. 61.

⁴ KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947, s. 106

⁵ Tamtéž, s. 105.

2.1.1 Dopady války

V důsledku první světové války nastaly v mnoha zemích hospodářské a sociální problémy. „V případě Československa se dalo počítat s tím, že účast na válečném vítězství a národní úspěch vymažou z citění lidí alespoň něco bídy a dodají ve jménu upevnění národního úspěchu dostatek obětavosti a sil k překonání těžkostí.“⁶ Španělská chřipka, která se tou dobou šířila střední Evropou, ovšem k vidině lepších zítřků příliš nepomohla. Vinou slabé úrody a zavedením přidělového systému žilo mnoho obyvatel na hranici podvýživy, tito lidé bohužel nebyli schopni nemoci vzdorovat. Kvůli nedostatku potravin také vypukávaly na mnoha územích tzv. hladové bouře. Rostla navíc nezaměstnanost, „v lednu 1919 propouštěli i takoví podnikatelé jako Tomáš Baťa ve Zlíně. Skončily totiž válečné objednávky, na kterých vybudoval svůj úspěch. Ze stejných důvodů rostla nezaměstnanost i v textilní výrobě, samozřejmě i ve zbrojovkách.“⁷ Uvádí se, že nezaměstnanost v únoru 1919 přesahovala číslo 260 000. Kvůli veliké nezaměstnanosti byla zavedena podpora plánovaná původně na 2 měsíce, postupem času však musel být tento čas prodlužován.⁸

Hladové bouře vypukly opět na začátku roku 1919. Tzv. keřasení, tedy prodávání zboží na černém trhu za vysoké ceny, neustupovalo. Někteří demonstranti si vynutili snížení cen potravin, objevili se mezi nimi ovšem další keřasové, kteří takto levně zakoupené zboží přeprodávali za mnohem vyšší cenu.

Vláda musela v prvních měsících své existence vydat mnoho zákonů a reforem, které byly jednak nezbytné, jednak měly uklidnit narůstající napětí ve společnosti. Kromě již zmíněného zákona o podpoře nezaměstnaných zavedla také osmihodinovou pracovní dobu, v dubnu 1919 započala pozemková reforma. Během této reformy bylo celkem zabráno 786 velkostatků s výměrou půdy od 250 ha výše, „v souhrnu to znamenalo, že pod reformu spadalo 30,34 % veškeré půdy Českých zemí! Převedeno na absolutní čísla činil zábor podle zákona 4 066 221 ha veškeré, případně 1 309 536 ha zemědělské půdy.“⁹

Důležitým krokem vedoucím ke stabilizaci státu byla měnová reforma, na níž se významně podílel ministr financí Alois Rašín. V noci z 25. na 26. února 1919¹⁰ byly uzavřeny státní

⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 49.

⁷ Tamtéž, s. 50.

⁸ Tamtéž, s. 50.

⁹ Tamtéž, s. 465.

¹⁰ Tamtéž, s. 61.

hranice a zastaven pohyb všech osob a zboží přes hranice. Většina bankovek byla okolkována a místo původní rakousko-uherské koruny byla v poměru 1:1 zavedena koruna československá.

2.1.2 Státní moc

Nejvyšším orgánem nově vzniklého státu byl Národní výbor. Ten si dal za úkol vytvořit prozatímní ústavu státu, která byla přijata 13. listopadu 1918. Obsahovala pouhých 21 paragrafů. „*Národní výbor rozšiřuje se na 256 členů způsobem a dle klíče, jak vznikl Národní výbor. Tento sbor nazývá se Národní shromáždění.*“¹¹ Národní shromáždění mělo poměrně velké pravomoci, například jmenovalo a odvolávalo vládu složenou z 17 členů. V čele vlády jako první stanul Karel Kramář. Nejvýznamnějšími ministry se stali Edvard Beneš jako ministr zahraničních věcí, ministrem vnitra byl Antonín Švehla, ministrem financí Alois Rašín a ministrem vojenství Milan Rastislav Štefánik.¹² Národní shromáždění také zvolilo prvního prezidenta Československé republiky – Tomáše Garrigua Masaryka.

V červnu 1919 se uskutečnily volby do obecních zastupitelstev. Tyto volby byly významné nejen proto, že to byly první volby po vzniku republiky, ale vyjímaly se především tím, že poprvé v našich dějinách měly volební právo také ženy. Vítězem voleb se stala Československá sociálně demokratická strana dělnická, na druhém místě skončila Československá strana socialistická, následovaná agrárníky, lidovci a národními demokraty. Premiérem nové vlády byl jmenován Vlastimil Tusar.

Důležitým úkolem Národního shromáždění bylo vypracovat první ústavu Československé republiky, která by nahradila tu Prozatímní. Znění ústavy bylo přijato 29. února 1920. Samotná ústava byla rozdělena do 6 hlav: Všeobecná ustanovení; Moc zákonodárná. Složení a působnost Národního shromáždění a jeho obou sněmoven; Moc vládní a výkonná; Moc soudcovská; Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské; Ochrana menšin národních, náboženských a rasových. Podle této ústavy se Národní shromáždění, vykonávající moc zákonodárnou, skládalo ze dvou sněmoven – sněmovny poslanecké a senátu. Poslanecká sněmovna čítala 300 členů volených na 6 let, přičemž volit mohl každý občan starší 21 let. Senát měl o polovinu členů méně, tedy 150, kteří byli voleni na 8 let, věková hranice voličů se ovšem zvýšila na 26 let. Ve třetí hlavě,

¹¹ Zákon ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 12. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html

¹² *Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí, A [Text]. B Přílohy: Kartogramy mandátů a volebních výsledků.* V Praze: [s.n.], 1928, s. 21-22.

zabývající se mocí vládní a výkonnou, jsou předepsána práva a povinnosti prezidenta republiky, následující paragrafy se týkají vlády a ministerstev.¹³

Jen o pár měsíců později se v Československu konaly první volby do parlamentu. Stejně jako ve volbách do obecních zastupitelstev, i nyní zvítězila Československá sociálně demokratická strana dělnická, která získala nejvíce hlasů nejen v Českých zemích, ale i na Slovensku, celkově ji volilo téměř 1,6 milionů voličů.¹⁴

Důležitým orgánem v republice byla tzv. Pětka, „*šlo vlastně o stínovou rudozelenou vládu v pozadí.*“¹⁵ Jak již napovídá název, byla složena z 5 politických stran, jednalo se o sociální demokraty, národní demokraty, lidovce, agrárníky a národní socialisty. Za tyto strany jednali jejich čelní představitelé Rudolf Bechyně, Alois Rašín, Jan Šrámek, Antonín Švehla a Jiří Stříbrný.

2.1.3 Věda a školství

Po ukončení války se mnozí lidé mohli navrátit ke své předešlé činnosti, nejinak tomu bylo i u vědců. Mezi známé osobnosti patřil například Arne Novák na poli literární kritiky, za dějepiscectví je možné zmínit Josefa Pekaře, Kamila Kroftu či Václava Chalupeckého. Významným dějepiscem byl také Rudolf Urbánek, který se zabýval dobou husitskou, stejně jako František Michálek Bartoš.¹⁶ Mnozí experti ve svých oborech byli zváni k účasti „v expertních týmech mírové konference, jež byly pověřeny vypracováním mnoha memorand, na jejichž podkladě probíhala pak jednání o různých hraničních i jiných otázkách. Československo nepochybně mohlo tehdy navázat na úspěchy české vědy za několik předcházejících desetiletí a nebylo nadsázkou tvrzení, že právě proto náležela československá memoranda mezi nejdetailnější a nejkvalitnější (...) a nemálo se zasloužila o diplomatické úspěchy v Paříži.“¹⁷ Kromě toho se někteří vědci zapojovali i do diplomatických služeb. Kamil Krofta, jeden z žáků již zmiňovaného Josefa Pekaře, byl například vyslán do Vatikánu, později také sloužil v dalších

¹³ Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 14. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

¹⁴ Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919. Praha: Státní úřad statistický, 1922, s. 70.

¹⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 140.

¹⁶ KUTNAR, František a Jaroslav MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 703, 710.

¹⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 179.

zemích. Profesor brněnské Masarykovy univerzity Karel Engliš se stal v roce 1920 ministrem financí. Další profesor Josef Šusta, tentokrát působící na Karlově univerzitě, se stává ministrem školství a národní osvěty.

Důležitým odvětvím bylo také školství. V českých zemích bylo školství na vyšší úrovni než na Slovensku nebo Podkarpatské Rusi. Co se týče slovenských škol, „už v listopadu 1918 se začalo vyučovat slovensky na gymnáziu ve Skalici, což bylo poprvé od zrušení slovenských gymnázií v polovině sedmdesátých let 19. století.“¹⁸ Zatímco na českém území již existovalo několik vysokých škol, na Slovensku byla první univerzita otevřena až po vzniku Československé republiky. Univerzita Komenského v Bratislavě vznikla v roce 1919, zpočátku na ní učili převážně profesori z českých univerzit, neboť slovenské školství v té době nemělo dostatek odborníků, kteří by zde přednášeli. V českých zemích kromě univerzit, za všechny jmenujme Univerzitu Karlovu v Praze, Univerzitu Palackého v Olomouci či Masarykovu univerzitu v Brně, existovaly i vysoké školy technické. Mezi ně patří České vysoké učení technické, které pod jiným názvem existovalo již před vznikem republiky, a Vysoké učení technické v Brně. Kromě toho byla v roce 1918 založena také Veterinární univerzita v Brně a o rok později i Vysoká škola zemědělská.

2.2 Dvacátá léta

Dvacátá léta v Československu znamenala pozvolný návrat k běžnému životu. Dochází k postupné stabilizaci státu, ať už po stránce hospodářské, sociální či například kulturní. Právě těmto stránkám se budou věnovat následující podkapitoly.

2.2.1 Hospodářství

Ačkoliv bylo hospodářství Československa před válkou na poměrně vysoké úrovni, po válce se potýkalo s nemalými problémy. „*Rozčlenění staré monarchie přineslo zpretrhání mnoha již zaběhaných hospodářských vazeb jak při zajišťování surovin, tak odbytišť. Vše, co bylo před pár týdny samozřejmostí, stalo se předmětem mezistátních jednání...*“¹⁹ Zároveň ceny zboží oproti platům neustále rostly, což vyvolávalo ve společnosti nepokoje.

„České země představovaly 90 % hospodářského potenciálu státu a na osud zbývajících 10 % měly zásadní vliv. Nešlo o nic menšího, než o zajištění hospodářské stability a nezávislosti státu.

¹⁸ KOVÁČ, Dušan a Emil CHAROUS. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 196.

¹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 211.

*Bez toho nemohlo Československo jako státní útvar přece trvaleji existovat.*²⁰ Na Slovensku sice existovaly mnohé podniky, nicméně po technické stránce byly zaostalejší, a tím českým se tak nemohly rovnat. Vláda se snažila situaci řešit, podporovala podnikání na Slovensku různými projekty, napomáhala vzniku odborného školství, zároveň se finančně podílela na stavbě železniční sítě, která zde byla nedostatečná.²¹

Důležitým krokem k posílení hospodářství bylo zdomácnění průmyslových podniků, bank a pojišťoven. Podniky, „*kteřé měly své centrály za hranicemi, prakticky ve Vídni, byly nuceny pro závody se sídlem na území Československa přenést sem (...) i jejich centrálu – nebo z těchto závodů vytvořit samostatné, případně ‚dceřiné‘ společnosti, a podrobit se tak veškerým, např. i daňovým zákonům nového státu.*“²²

Kvůli všem změnám, souvisejícím s proměnou hospodářství, byl často Alois Rašín, jakožto ministr financí, trnem v oku mnoha lidem. Situace eskalovala natolik, že byl na Rašína spáchán 5. ledna 1923 atentát. Josef Šoupal z Havlíčkova Brodu Rašína dvakrát střelil, na následky těchto zranění Rašín o pár týdnů později umírá.²³ Stalo se tak téměř na den přesně 4 roky po neúspěšném atentátu na Karla Kramáře.

Ve druhé polovině dvacátých let dochází k průmyslové konjunktuře, která má za následek růst hospodářství. Mezi významná odvětví průmyslu patřila výroba automobilů. Známými podniky byla Praga, Tatra nebo Laurin a Klement. Poslední jmenovaný podnik se v roce 1925 spojil se Škodou. Dalším významným odvětvím byl nepochybně zbrojní průmysl, který navazoval na své renomé během první světové války. Není možné opomenout Tomáše Baťu a jeho obuvnickou firmu, která získala velkého věhlasu také za hranicemi Československa.

S rokem 1929 přichází postupný úpadek hospodářství, zpečetěný krachem na newyorské burze 29. října téhož roku.

2.2.2 Obyvatelstvo Československa

Poznatky o počtu obyvatel, jejich povolání, o sňatcích a rozvodech, o počtu narozených a mnohé další, získáváme především díky sčítání lidu. K takovému došlo v Československé republice 15. února 1921. V té době na území Československa žilo přes 13,6 milionů obyvatel,

²⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 195.

²¹ Tamtéž, s. 213.

²² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 213.

²³ LACINA, Vlastislav. *Alois Rašín*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 31.

hustota obyvatelstva činila 97 obyvatel na 1 km².²⁴ „České země, jež náležejí k nejhustěji osídleným zemím v Evropě, mají dvakrát větší hustotu obyvatelstva než Slovensko a Podkarpatská Rus; v Čechách žije na 1 km² průměrem 128, na Moravě 119, ve Slezsku 152 lidí, na Slovensku však jenom 61 a v Podkarpatské Rusi toliko 48 obyvatelů.“²⁵ Po válce vzrostl poměrně výrazně počet sňatků, s čímž souvisí i vyšší porodnost oproti předešlým létům. V roce sčítání lidu, tedy 1921, se u nás narodilo přes 250 000 dětí.²⁶

Zajímavou otázkou bylo náboženství. Před válkou se drtivá většina obyvatelstva hlásila ke katolické víře, náboženství bylo „povinným vyučovacím předmětem, byla vyžadována modlitba na počátku a na konci vyučování, žáci se museli účastnit pod vedením svých učitelů náboženských svátků (...).“²⁷ Po vzniku republiky bylo náboženství pouze dobrovolným předmětem, dokonce již ve třídách nemusely viset kříže. Byly také zakládány nové církve. Již krátce po vzniku republiky, v prosinci 1918, byla založena Českobratrská církev evangelická. V roce 1920 vzniká Církev československá, později přejmenovaná na Církev československou husitskou. Z té se v roce 1924 vyčlenila skupina pravoslavných, kteří si založili vlastní církev.

Během 20. let se stále více obyvatel Československa stěhovalo do měst, nicméně také vesnice zažily svůj rozkvět. „Taková vesnice nebyla už zdaleka jen sídlištěm obyvatelstva závislého výlučně na zemědělství. Zpravidla se mezi jeho pěti sty až tisíci obyvateli mnohé rodiny živily řemeslem. Byli tu jeden nebo dva truhláři, jeden nebo dva pekaři, jistě jeden kovář a podkovář, jeden až dva řezníci (...), někdy už i jeden strojník a zámečnick, alespoň jeden pánský krejčí a jedna dámská krejčová (...). Velmi často se tu usadil už i lékař, který samozřejmě uměl léčit vše včetně zubů. Existovala tu obecná škola, jež měla k ruce místní školní radu, alespoň dva obchody, kde bylo k dostání vše, jeden ‚holič a kadeřník‘, alespoň dva hostince, jeden asi s primitivně zařízenými ‚pokojíčky k pronajímání‘.“²⁸ Kromě toho zde byla samozřejmě také obecní šatlava a pošta, dále hasičský sbor nebo kostel. O kulturní zážitky se staraly ochotnické divadelní spolky nebo kapely, nechyběly ani spolky tělovýchovné.

Ve městech se nacházely i specializované obchody, například obuvnické, železářství, hodinářství nebo třeba knihkupectví. Za kulturou mohli obyvatelé vyrazit do kin nebo

²⁴ Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, s. 42.

²⁵ Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, s. 42.

²⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. Česká země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri, 2003, s. 272.

²⁷ Tamtéž, s. 316.

²⁸ Tamtéž, s. 504.

městských muzeí. Kromě obecných škol zde byly i školy městské, reálky či reálná gymnázia, případně školy obchodní nebo průmyslové.

Postavení žen se po vzniku republiky poměrně rychle měnilo. „*Československá republika náležela mezi první státy Evropy, které ženu nejen formálně zrovnoprávnily s muži, ale daly jí volební právo aktivní i pasivní. Byl zrušen celibát industriálních učitelek, (...) umožněn občanský sňatek (...) i rozluka a rozvod.*“²⁹

2.2.3 Politika

Na podzim roku 1920 došlo k rozkolu uvnitř sociální demokracie, v důsledku čehož podal předseda vlády Tusar demisi. Novým předsedou vlády se stal Jan Černý. „*Vláda, které stál v čele, byla vládou úřednickou. To znamenalo, že ani ministerský předseda, ani jednotliví ministři nebyli zástupci politických stran, ale ‚nepolitickými‘ úředníky-odborníky.*“³⁰ Následujícího roku vznikla Komunistická strana, jež se odtrhla od Československé sociální demokracie.

V březnu roku 1923 byl vládou přijat Zákon na ochranu republiky. Vláda o tomto zákoně přemýšlela již déle, hledala však vhodnou záminku. Tou se stal již výše zmíněný lednový atentát na ministra financí Aloise Rašína, kterému po šesti týdnech podlehl.

Na počátku roku 1925 došlo ke zdražování potravin, v následku čehož propukaly na mnoha místech demonstrace. Kvůli narůstajícímu napětí ve společnosti byly rozpuštěny obě sněmovny a vyhlášeny předčasné volby, které se měly konat 15. listopadu téhož roku. Vítězem voleb byla Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu, tedy agrárníci. Na druhém místě skončila Komunistická strana Československá, třetí pak byla Československá strana lidová. Vítězové předešlých voleb skončili na 4. místě. Sestavením vlády byl nejprve pověřen Antonín Švehla, jakožto zástupce nejsilnější strany ve volbách. Ani několik týdnů nestačilo, aby byla nová vláda sestavena, proto Masaryk povolal Jana Černého, aby sestavil úřednickou vládu. Představa této vlády ovšem dala do pohybu nová jednání, a tak byla nakonec vláda pod vedením Antonína Švehly přece jen ustanovena.

V únoru 1926 byla vydána vládní jazyková nařízení. Dle nich byli například za národní a jazykovou menšinu považováni ti občané, kteří v jednom okrese tvořili alespoň 20 % populace.

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 517.

³⁰ HONZÍK, Miroslav a Jan GALANDAUER. *Praha 1921: vzpomínky, fakta, dokumenty*. Praha: Svoboda, 1981, s. 26.

Pro Němce bylo nepřijatelné, „že se nařízení netýkala jen řeči úřední, ale i státních notářů, tlumočnicků, geometrů, horních inženýrů, obvodních a městských lékařů. Odmítali způsob přezkušování jazykové způsobilosti, byli proti právu na používání té které řeči v samosprávných orgánech, proti stanovení procenta, podle něhož se uznává menšina za kvalifikovanou národní menšinu.“³¹ Kvůli těmto sporům nakonec vláda podala již v březnu demisi, do Prahy byl opět pozván Jan Černý, který dostal za úkol sestavit vládu. Ani tato vláda ovšem nevydržela příliš dlouho, pouhých sedm měsíců. Předsedou nové vlády se již potřetí stal Antonín Švehla. Tato vláda, jejímiž členy byly poprvé také dvě německé politické strany, „bývá nazývána vládou panské koalice; tak ji posměšně nazvali komunisté.“³²

Třetí Švehlova vláda během své existence přijala řadu důležitých zákonů. První se týkal armády. Mimo jiné „zbavoval příslušníky armády, generálním štábem počínaje a nováčkem konče, aktivního i pasivního volebního práva a zakazoval politickou agitaci v armádě.“³³ Bez problému prošla také daňová reforma, která byla uskutečněna 3 novými zákony, tvůrcem této reformy byl Karel Engliš.³⁴ S reformami sociálními ovšem přišly další stávkové demonstrace, které vznikaly kvůli zhoršení sociálního pojištění. Po několika jednáních získaly reformní strany nepatrné ústupky, jež napětí ve společnosti zmírnily.

Na počátku roku 1927 byla přijata také správní reforma. Dle ní stály nad okresními úřady zemské, existující pro čtyři země, a to Českou, Moravskoslezskou, Slovenskou a Podkarpatskou Rus. V čele těchto zemských úřadů, které dohlížely na okresní úřady, ale i policejní orgány, stáli zemští prezidenti jmenovaní prezidentem republiky. V květnu téhož roku Národní shromáždění již potřetí volilo prezidenta československého státu. Jediným protikandidátem Masaryka byl člen komunistické strany Václav Šturc. Po tajném hlasování zvítězil Tomáš Garrigue Masaryk, který tak započal své třetí prezidentské období.

O dva roky později, tedy v roce 1929, se konaly již třetí parlamentní volby. Celkovým vítězem byla agrární strana, druhá byla československá sociální demokracie, na třetím místě pak skončila Československá strana národně socialistická, následovaná komunisty.³⁵ „Byla vytvořena tzv. vláda ‚široké koalice‘. Jejím premiérem se stal opět vedoucí představitel agrární

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 383.

³² BROKLOVÁ, Eva. *Antonín Švehla: tvůrce politického systému*. Vydání 1. Praha: Academia, 2017, s. 349-350.

³³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 400.

³⁴ BROKLOVÁ, Eva. *Antonín Švehla: tvůrce politického systému*. Vydání 1. Praha: Academia, 2017, s. 366.

³⁵ Československo. *Poslanecká sněmovna ve 3. volebním období*. Praha: Archiv Národního shromáždění, 1930, s. 5.

strany František Udržal, který tak nastoupil na místo nemocného Antonína Švehly.“³⁶ Pojmenování „široká koalice“ symbolizuje vládu širšího republikánského bloku.

Kromě domácí politiky je důležité zmínit také politiku zahraniční. Významným počinem bylo uzavření tzv. Malé dohody. Maďaři neskrývali snahu získat zpět území připojená k Československu od bývalého Uherska, proto Československo hledalo oporu u států, které s ním měly stejné zájmy. „*Tak došlo k sjednání obranného spolku Československa nejprve s Jugoslávií (v srpnu 1920) a potom s Rumunskem (v dubnu 1921). Tím vznikl trvalý spojenecký svazek mezi těmito státy, označovaný názvem Malé dohody.*“³⁷ O uzavření dohody se zasloužil především ministr zahraniční Edvard Beneš. Cílem dohody bylo udržení nového uspořádání střední a jihovýchodní Evropy dohodnuté na Pařížské mírové konferenci.

2.3.5 Doprava

Nejčastějším způsobem dopravy v tehdejší době byla železniční doprava. Velká část tratí byla zpočátku pouze jednokolejná, proto se začalo s výstavbou druhých kolejí. Zatímco v Čechách byla železniční doprava poměrně rozšířená, na Slovensku, jak již bylo zmíněno výše, byla nedostačující.

Dalším využívaným způsobem dopravy byla městská hromadná doprava. Ta byla v našich zemích ve všech velkoměstech a větších městech již v době vzniku republiky. V těchto městech, kterými byly kromě Prahy například Brno, České Budějovice, Ústí nad Labem či Liberec a Jablonec nad Nisou, převažovala doprava tramvajová, využívající kolejí. Díky rozrůstání měst nabyla hromadná doprava na ještě větší důležitosti. Od tramvajové dopravy se však spíše upustilo, více využívány zde byly autobusy.

Velký význam měla také doprava automobilová. Tu využívalo mnoho průmyslových odvětví, ale také armáda, protože „*těžiště nových opatření se přenášelo do budování útočné vozby (tankových vojsk), těžkých nákladních automobilů, schopných přepravy mužstva a materiálů i na těžkých cestách, tahačů děl ad.*“³⁸ Samozřejmě se automobily či motocykly využívaly i k soukromé dopravě osob, tedy dopravě osobní. České země v porovnání s jinými státy ve výrobě automobilů zaostávaly, jejich ceny navíc byly například s porovnáním amerických cen téměř dvojnásobné. Mezi známé výrobce patřila Škodovka, Praga nebo Jawa. Poslední zmíněná

³⁶ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, s. 178.

³⁷ KROFTA, Kamil. *Dějiny československé*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1946, s. 750.

³⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. Československo v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 417.

firma se zaměřovala především na výrobu motocyklů. S automobilovou dopravou samozřejmě souvisí také výstavba silnic, která probíhala ve větší míře na Slovensku a Podkarpatské Rusi než na území Čech, kde se zaměřilo spíše na jejich zkvalitnění. Zajímavostí bylo, že po celou dobu první republiky se jezdilo po levé straně, změnu zavedli až němečtí okupanti v březnu 1939.

Letecká doprava před vznikem republiky prakticky neexistovala, během první republiky si ovšem vydobyla své místo. „*Tři založené továrny, tj. Vojenská továrna na letadla (od roku 1926 s názvem Letov), Aero a Avia, začínaly sice z ničeho, během několika let však se staly skutečnými průmyslovými závody.*“³⁹ První vnitrostátní spojení bylo mezi městy Praha, přičemž letadla vzlétala z letiště v Kbelích, a Bratislava. Dopravu zajišťovaly Československé státní aerolinie (ČSA). Později byla tato trasa prodloužena do Košic, novou zastávkou navíc bylo Brno. ČSA dále létaly také za hranice republiky, mezi města, kde přistávaly, patří například Záhřeb, Split, Bukurešť, Mnichov nebo Basilej.⁴⁰

Posledním typem dopravy byla doprava lodní. Pro naši republiku však neměla tak veliký význam, jako pro státy přímořské. Mezi řeky sloužící lodní dopravě patřily Vltava, Labe, Odra, Morava a Dunaj.

2.4 Kultura, věda a školství v éře první republiky

Důležitou součástí první republiky byly také kultura, věda a školství, které ovlivňovaly veřejný život. O mnohých osobnostech z těchto oblastí se žáci dodnes učí ve školách. Některá jména jsou ovšem známá také ve světě, což jenom dokazuje jejich přínos v daných oblastech.

2.4.1 Kultura

20. léta byla zlatou érou kabaretu. „*Jeho specifičnost spočívala v tom, že v sálech, zařízených téměř vždy jako pohostinství, byla na jevišti předváděna montáž mluveného a zpívaného slova, jež se střídala se scénkami.*“⁴¹ Asi nejznámější českým kabaretem byla Červená sedma, která byla založena Jiřím Červeným. Mezi známé osobnosti, které v tomto kabaretu působily, patřily Eduard Bass, Vlasta Burian, Jaroslav Hašek nebo Karel Hašler.

³⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936-1938)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 199.

⁴⁰ Tamtéž, s. 200-202.

⁴¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 343.

Postihnout veškeré literární směry, jejich představitele a díla v období první republiky by vydalo na samostatnou práci, proto zde uvedu pouze ty nejvýznamnější, ačkoliv jsem si vědoma, že za zmínku by jich určitě stálo daleko více. Prvním literárním proudem byla legionářská literatura, která vypráví, jak již napovídá název, o životě v legiích. Mezi zástupce tohoto proudu patří František Langer, autor díla *Jízdní hlídka*, Rudolf Medek s dílem *Plukovník Švec*, či Josef Kopta a jeho *Třetí rota*. Autorem písňicím o válce byl také Jaroslav Hašek, jeho nejznámějším dílem, které je známé nejen u nás, ale také po celém světě, jsou *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Druhý proud představovala literární skupina Devětsil. Ta se zpočátku zabývala proletářskou poezií, poté přešla k poetismu. Mezi autory patří Jiří Wolker s dílem *Host do domu*, Jaroslav Seifert a jeho *Město v Slzách*, *Na vlnách TSF* nebo *Slavík zpívá špatně*, Vítězslav Nezval s díly *Podivuhodný kouzelník*, *Akrobat* či *Edison*, z dalších autorů například Vančura, Biebl, Halas nebo Hořejší. Mezi autory kolem Lidových novin patří Eduard Bass s dílem *Klapzubova jedenáctka*, Karel Poláček a jeho *Muži v ofsajdu*, *Okresní město* nebo povídka pro děti *Edudant a Francimor*, a především bratři Čapkové. Josef Čapek proslul svým dílem *Povídání o pejskovi a kočičce*, dále napsal například *Stín kapradiny*. Shrnout dílo jeho bratra Karla tak jednoduché není, za všechny jmenujme například *Věc Makropulos*, *Továrna na absolutno*, *Krakatit*, *Válka s mloky*, *R.U.R.*, *Bílá nemoc*, *Matka*, *Italské listy*, *Hovory s T.G. Masarykem*, *Povídky z jedné kapsy*, *Povídky z druhé kapsy*, *Devatero pohádek* nebo *Dášenska, čili Život štěněte*. Mezi katolické spisovatele se řadí Jaroslav Durych, známý svými trilogiemi *Bloudění* a *Rekviem*, Jakub Deml nebo Jan Zahradníček. Za zmínku rozhodně stojí Vladislav Vančura a jeho *Rozmarné léto* nebo *Markéta Lazarová*, Ivan Olbracht s díly *Anna proletárka* a *Nikola Šuhaj loupežník*. Existovala také skupina ruralistů, k jejímž členům náleží Josef Knap, Jan Čarek nebo František Křelina. Mezi autorky písňic v době první republiky pak patří Marie Pujmanová nebo Marie Majerová.⁴² Také na Slovensku měli své významné spisovatele. Mezi ně patří Vladimír Roy, Martin Razús, Valentín Beniak, Ján Hrušovský a jeho *Jánošík* nebo Jožo Nižnánsky.⁴³ Z německy píšících autorů je nutné zmínit Franze Kafku a jeho díla *Proces* a *Zámek*, významným autorem byl také Rainar Maria Rilke nebo Egon Erwin Kisch.⁴⁴

Součástí kultury bylo nepochybně také divadlo. V Československu existovala již delší dobu zavedená divadla, jako bylo Národní divadlo v Praze a v Brně, Stavovské divadlo, vznikala ovšem také divadla nová. Oblíbené bylo Osvobozené divadlo, jehož hlavními představiteli byli

⁴² MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995.

⁴³ CHROBÁK, Dobroslav. *Rukovět dejín slovenskej literatúry*. Praha: L. Mazáč, 1932.

⁴⁴ LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Praha: NLN, 2020, s. 535-542.

Jan Werich, Jiří Voskovec a Jaroslav Ježek. Mezi jeho nejznámější hry patří *Vest pocket revue*, *Osel a stín*, *Slaměný klobouk* nebo *Kat a blázen*.⁴⁵ Do divadel se mohlo chodit také na opery, balet, či poslech vážné hudby. Mezi opery, které se hrály v Národním divadle, patří *Její pastorkyňa* nebo *Výlety páně Broučkovy*.

Kromě divadel se lidé za kulturou mohli vydat také do kin. Již před vznikem Československa existovala filmová společnost Lucernafilm, jejímž zakladatelem byl Václav Havel. „*Dalšími důležitými podniky byly Pragafilm a Excelsiorfilm, eventuálně i Wetebfilm.*“⁴⁶ Mezi první filmy natočené po vzniku republiky patří *Karel Havlíček Borovský* a *Dobrý voják Švejk* režiséra Karla Lamače, dále jsou to filmy *Stavitel chrámu*, *Černí myslivci* nebo *Plukovník Švec*. Všechny tyto filmy, stejně jako mnohé další vzniklé v této době, byly němé. Na jaře 1930 se „*objevil první český zvukový film (ozvučen byl ale v ateliérech u Paříže), a to náročné kvality. Byla to Tonka Šibenice, natočená na námět Egona Erwina Kische, režíroval ji Karel Anton, hudbu skládal Karel Hašler. Mezinárodní obsazení nabídlo možnost natočení české, německé a francouzské verze; československé vykročení do zvukové éry bylo tedy triumfální.*“⁴⁷ Mezi další známé filmy patří *Hlídač č. 47* podle díla Josefa Kopty, *Hordubalové* a *Loupežník* na námět Karla Čapka, *Muži v offsidu*, *Psohlavci*, *Třetí rota*, *Revizor*, *U snědeného krámu*, *Vražda v Ostrovní ulici*, *Kříž u potoka* nebo *Naši furianti*.

Důležitou součástí života byly také tělovýchova a sport. Mezi nejstarší tělovýchovné organizace patřil nepochybně Sokol. Místní jednoty existovaly prakticky v každé obci, dělily se na muže, ženy, dorostence, dorostenky, žáky a žákyně. Všesokolských sletů se pravidelně účastnili přední osobnosti státu, včetně prezidenta. Kromě Sokola zde působily také Dělnické tělovýchovné jednoty československé, německý Deutscher Turnverband nebo katolický Orel. Po vzoru z Ameriky či Anglie vzniká také skautský Junák.⁴⁸ Existovalo také mnoho sportovních klubů či svazů, za všechny například bruslařský, plavecký nebo fotbalový svaz, svaz házené a svaz těžké atletiky. Velikých úspěchů dosáhli také českoslovenští hokejisté. Kromě sportů se lidé mohli věnovat také turistice, která během 20. let vzkvétala. Vznikalo mnoho nových značených turistických cest, na kterých byly stavěny turistické chaty, kde si turisté mohli nejen

⁴⁵ LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Praha: NLN, 2020.

⁴⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. O přežití a o život (1936-1938). Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 342.

⁴⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. O přežití a o život (1936-1938). Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 347.

⁴⁸ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1848-2008*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., V TeMi CZ 1. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008, s. 96.

odpočinout, ale také zde mohli přespat. Významnou organizací byl pak například také Svaz Junáků-skautů Republiky československé.

2.4.2 Věda

Také věda v tomto období vzkvétala. Pro historiky měla velký význam „tzv. *archivní rozlučka, kterou byly pro ČSR získány z vídeňských ústředních archivů prameny týkající se Českých zemí*.“⁴⁹ Mezi významné historiky té doby patřil nadále Josef Pekař, který přepracoval doposud používanou středoškolskou učebnici *Dějiny československé*⁵⁰, do které zahrnul také první tři roky existence republiky. Mezi jeho další známá díla patří čtyřdílný *Žižka a jeho doba* nebo *O periodisaci českých dějin*⁵¹. Nemálo významným historikem byl Josef Šusta, který navázal na práci Václava Novotného a jeho *České dějiny*. Tuto sérii doplnil čtyřmi svazky, z nichž během první republiky vyšel pouze první s názvem *Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*⁵². Dalším významným historikem byl Zdeněk Nejedlý, který sepsal několik biografii, mezi nimi také o T. G. Masarykovi. Z mladších historiků lze uvést například Rudolfa Urbánka, který se zaměřoval na husitské období, nebo Václava Chaluppeckého.

K dalším autorům patří například Václav Vojtišek zabývající se pomocnými vědami historickými, Emanuel Šický, Jan Eisner či Jan Filip píšící o pravěku a prehistorii nebo Jaroslav Vlček a Jan Jakubec věnující se dějinám literatury. Mezi významné slovenské dějepisce patří například Fedor Houdek a Štefán Janšák.⁵³

Významnou osobností v oblasti vědy byl také Jaroslav Heyrovský, jediný český, respektive československý, nositel Nobelovy ceny v přírodních a technických oborech. Ta mu byla udělena za objev polarografické metody v roce 1959.

I v lékařství měla Československá republika významné osobnosti. „*Chirurg Jiří Diviš provedl a popsal první resekci (tj. odoperování části) plic, psychiatr a psycholog Vladimír Vondráček objevil další funkce lidského mozku a nervového systému*.“⁵⁴

⁴⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 529.

⁵⁰ PEKAŘ, Josef. *Dějiny československé: pro nejvyšší třídy škol středních*. V Praze: Historický klub, 1921.

⁵¹ PEKAŘ, Josef. *O periodisaci českých dějin: přednáška pronesená při rektorské instalaci dne 5. prosince 1931*. V Praze: Historický klub, 1932

⁵² ŠUSTA, Josef. *České dějiny. Dílu II. část 1., Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. V Praze: Jan Laichter, 1935

⁵³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936-1938)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 236-240.

⁵⁴ Tamtéž, s. 213.

2.4.3 Školství

Co se týče školství, během 20. let počet škol stoupal, především na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde zprvu příliš mnoho škol nebylo. V roce 1920 bylo na Podkarpatské Rusi 475 škol, „do roku 1935 se podařilo počet obecných škol zvýšit na 774 s 3250 třídami a 143 tisíci žáky.“⁵⁵ Škola měla osm tříd, přičemž studium bylo rozděleno na dvě čtyřletá období, první základní a druhé specializované. Žáci se učili kromě běžných předmětů také latinu či řečtinu.⁵⁶

Po základní škole mohli žáci přejít na školy střední, rozšířená byla například reálná gymnázia, jejichž počet v průběhu let narůstal nejen v českých zemích, ale především na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Na Slovensku dosáhl počet středních škol 60 a postupně se stále zvyšoval, prakticky každé významnější město na Slovensku mělo svou střední školu.⁵⁷ Dalším typem středních škol byly školy průmyslové, zemědělské či obchodní akademie.

Zakládány byly také vysoké školy, o mnohých byla zmínka již v části věnující se počátkům Československa. Mezi vysoké školy, které uvedeny nebyly, patří například Německá univerzita v Praze, Vysoká škola báňská v Příbrami nebo Akademie výtvarných umění v Praze.

Posledním typem škol byly vyšší odborné školy, mezi ně náležela například Státní archivní škola, Státní škola knihovnická, Vyšší škola sociální péče a Státní konzervatoř hudby.⁵⁸

⁵⁵ HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 174.

⁵⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 525.

⁵⁷ KOVÁČ, Dušan a Emil CHAROUS. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 196.

⁵⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936-1938)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, s. 263-265, 271.

3 Učebnice dějepisu ve 20. století

V této části práce se zaměřím na rozbor vybraných učebnic dějepisu pro základní školy z 20. století zabývajících se obdobím první republiky.

S ohledem k přehlednosti rozboru učebnic jsem si vybrala pět témat, která budu v každé učebnici sledovat a porovnávat. Prvním tématem je osobnost prvního československého prezidenta, Tomáše Garrigua Masaryka. Poté se zaměřím na problematiku menšin, třetím tématem bude měnová reforma, čtvrtým tématem Komunistická strana. Posledním sledovaným tématem bude opět kultura první republiky.

Kromě obsahu učebnic budu sledovat také jejich formální stránku. Popíšu například jazyk výkladu, přehlednost textu nebo nakolik jsou v učebnicích využívány mapy či fotografie.

3.1 České učebnice dějepisu ve 20. století

3.1.1 J. Mlčoch – Učebnice dějepisu pro měšťanské školy III.⁵⁹

Mlčochova učebnice, vydaná v roce 1935, věnuje samostatnému Československu jednu podkapitolu s názvem *První patnáctiletí ČSR*⁶⁰. Samotný vznik státu je však popsán již v části podkapitoly předešlé. Celkem je zde tématu první republiky věnováno asi 7 stran.

Jak již bylo zmíněno, prvním sledovaným tématem je T. G. Masaryk. O něm se v této učebnici dočteme hned na začátku výše zmíněné podkapitoly. Je zde popsána volba prvního prezidenta ČSR i s krátkou citací Karla Kramáře. Následuje odstavec stručně pojmenovaný *Návrat osvoboditelův*. Již zde je patrné, že Masaryk byl vnímán jako velká osobnost. „*První prezident ČSR, tatíček Masaryk, vjel do Prahy, vyzdobené prapory a slavobranami, dne 21. prosince. Přivítán byl neutuchajícím jásotem osvobozeného národa.*“⁶¹ Masaryk je zde označen jako *tatíček*, tento pojem v žácích mohl a možná i měl posílit velikou náklonost k tomuto muži, jelikož to byl právě on, kdo se nejvíce zasloužil o vznik nového státu. I následující věta má dle mého názoru v žácích evokovat pozitivní vztah k Masarykovi. Pokud byl Masaryk přivítán nadšeným obyvatelstvem, nemohl být zápornou postavou. O Masarykovi je zmínka také

⁵⁹ MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebných osnov z r. 1932. Díl III (Pro třetí třídu), Novověk*. V Praze: Československá grafická Unie, 1935.

⁶⁰ Tamtéž, s. 116.

⁶¹ Tamtéž, s. 116.

v úplném závěru podkapitoly a zároveň celé učebnice. Zde je Masaryk označen za *největšího syna národa*⁶² po boku osobností jako Hus nebo Komenský.

Druhým sledovaným tématem je problematika menšin. O ní se zmiňuje hned následující odstavec. Nejprve jsou zde zmíněni Němci, kteří se nechtěli smířit s tím, že by se měli stát součástí československého státu. Jsou zde popsány události v Sudetenlandu. Následuje pouze stručná zmínka o tom, že Němci později vstoupili do vlády a od té doby spolupracují s Čechy. Druhou popsanou menšinou byli Maďaři, kteří měli zájem o území slovenské. Velmi stručně je napsáno, že nakonec byli nuceni Slovensko opustit.

Třetím tématem je měnová reforma. O té se zde příliš mnoho nedočteme. Je zmíněna v části věnované Aloisi Rašínovi, který „*dal okolkovati rakouské bankovky, aby se k nám nehrnuly z nástupnických států.*“⁶³ Následuje zmínka o vzniku samostatné československé měny a vývoji kursu, jež probíhal v Curychu.

Dalším tématem je Komunistická strana. O té se dočteme v části věnované socialistickým stranám. Oceňuji vysvětlení samotného pojmu, kdy je v závorce uvedeno „*komuna = obec*“.⁶⁴ Komunistická strana podle této učebnice usiluje o „*vyvlastnění soukromého majetku a podle příkladu ruských bolševiků o vládu proletariátu.*“⁶⁵

Poslední sledované téma je kultura, které se ovšem v této učebnici vůbec nevyskytuje. Převážná část výkladu o období první republiky je tak věnována politickým dějinám, oceňuji ovšem zmínku o T. Baťovi jakožto zástupci „obyčejného“ občana, která nám alespoň lehce přiblížila život v tehdejší Československu.

Nyní se zaměřím na formální stránku učebnice. Jazyk využitý při výkladu je srozumitelný pro danou věkovou kategorii žáků, v případě užití cizího výrazu je v závorce uveden výraz český. Orientace v textu není nijak složitá, jednotlivé podkapitoly jsou zvýrazněny tučným písmem a opatřeny čísly. Kromě toho se text dělí do odstavců, přičemž na začátku je vždy tučně uvedeno téma daného odstavce. V učebnici nalezneme také několik obrázků a fotografií, k období první republiky se vztahují například fotografie Antonína Švehly⁶⁶ či Tomáše Bati⁶⁷. Kromě toho je

⁶² MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebných osnov z r. 1932. Díl III (Pro třetí třídu), Novověk.* V Praze: Československá grafická Unie, 1935, s. 122.

⁶³ Tamtéž, s. 118.

⁶⁴ Tamtéž, s. 120.

⁶⁵ Tamtéž, s. 120.

⁶⁶ Tamtéž, s. 118.

⁶⁷ Tamtéž, s. 119.

učebnice doplněna také dvěma mapami a portrétem Tomáše Garrigua Masaryka, u které je zobrazen také jeho podpis. Na konci učebnice se nachází kromě obsahu také slovník jmen, přehled nejdůležitějších letopočtů a ukázky z historické četby.

3.1.2 M. Gebauerová, A. Jiráček, A. Reitler – Dějepis pro měšťanské školy III⁶⁸

Učebnice *Dějepis pro měšťanské školy III* popisuje období první republiky především v poslední kapitole s názvem *Po světové válce*⁶⁹, která se dále dělí do několika podkapitol. Počátky československého státu najdeme ovšem již v kapitole předchozí, která se kromě světové války zabývá také Čechy a Slováků za války⁷⁰. Samotnému období první republiky je v učebnici věnováno cca 7 stran.

Tomáš Garrigue Masaryk je zde opět poprvé zmíněn v souvislosti s jeho zvolením prvním československým prezidentem. Stejně jako v předchozí učebnici je i zde citace proslovu dr. Karla Kramáře, v jejímž závěru prohlašuje Masaryka prezidentem nově vzniklého státu. Dále je zde popsán návrat Masaryka do republiky, zde je označen jako osvoboditel, který se „*po čtyřech letech ohromné práce vracel (...) jako vítěz nad dvěma císaři, nad dvěma říšemi.*“⁷¹ Opět je tedy Masaryk vyzdvihován jako ten, kdo se nejvíce zasloužil o vznik státu. Následující část, popisující nadšení a radost probíhající během dne jeho příjezdu, to jen potvrzuje. Masaryk je následně postaven po bok nejlepších českých mužů, kterými byli Hus, Žižka, Komenský, Havlíček a Palacký.⁷² O tom, že je Masaryk považován za přední osobnost té doby svědčí i fakt, že je mu věnována samostatná podkapitola. Zde se žáci dočtou o jeho životě od narození po jeho abdikaci v prosinci 1935. Masaryk je zde popsán jako národní hrdina, vzor lidského chování, jehož knihy by měl „*každý Čech číst a znát. Měl by jejich myšlenky uskutečňovat v životě. Především však měl by se jimi každý sám řídit.*“⁷³

O menšinách se dočteme pouze v části věnované školství. Po vzniku republiky se nezavřely školy německé, maďarské nebo polské. Na rozdíl od předchozí učebnice se zde již jako menšina objevují také Poláci. Je zde napsán počet Maďarů a jejich škol, zároveň se autoři zmiňují i tom, že Maďaři měli své zastoupení v parlamentu, měli své noviny a spolky. Podobně je tomu prý také u Němců a Poláků. Dále je zde uvedeno, že není mnoho států, kde by se menšinám

⁶⁸ GEBAUEROVÁ, Marie, REITLER, Antonín a JIRÁK, Antonín. *Dějepis pro měšťanské školy. Díl III., (Pro třetí třídu měšťanských škol)*. Desáté, nezměněné vydání. V Praze: Nová škola, 1937.

⁶⁹ Tamtéž, s. 100.

⁷⁰ Tamtéž, s. 93.

⁷¹ Tamtéž, s. 99-100.

⁷² Tamtéž, s. 100.

⁷³ Tamtéž, s. 102.

dostávalo tolika práv. Boje s Němci o pohraniční území, stejně tak jako boje s Maďary a Poláky zde zmíněny nejsou.

Také o měnové reformě ani Komunistické straně se zde nedočteme nic.

Kultura první republiky zde také není uvedena. O kultuře obecně je ovšem zmínka v poslední podkapitole celé učebnice, kde se píše, že „*krásný zpěv, hudba, krásná kniha, divadlo, film, obraz, socha, velkolepá budova a všechny výtvoř, do nichž dal umělec svou duši, budou mít v životě člověka vždycky význam.*“⁷⁴

Na celé učebnici je poměrně zajímavé, že autoři velmi často využívají zájmena náš, které má zdůraznit příslušnost nejen autorů, ale i samotných žáků k československé národnosti a posilovat v žácích národní cítění: „*Náš stát chce být státem míru. Bránili bychom se však statečně a do posledního dechu, kdybychom byli napadeni. Netoužíme po cizím, ale nedáme ani píd' vlastní země. Jsme ostrov pokoje, pořádku, demokracie. Přičiňme se všichni, aby tak bylo vždy! Stát může žít jen spravedlností k lidu, péčí o lid – demokracií. President Masaryk chtěl, abychom náleželi mezi první státy světa! O totéž usiluje i jeho nástupce dr. Eduard Beneš.*“⁷⁵

Celkově se o samotném období první republiky příliš mnoho z učebnice nedozvíme. Větší část je věnována životu a poslání vybraných osobností, o životě běžného občana zde prakticky není žádné zmínky. Oproti předešlé učebnici jsou navíc podané informace značně omezené.

Co se týče formální stránky učebnice, ta je velmi podobná té předchozí. I zde je výklad veden srozumitelným jazykem, nevyskytují se zde žádná složitá souvětí. Stejně jako v předchozí učebnici jsou i zde podkapitoly zvýrazněny tučným písmem stejně jako začátky odstavců uvádějící hlavní téma daného odstavce. Nalezneme zde také poznámky pod čarou, které vysvětlují některé informace nacházející se v textu, či otázky a úlohy na konci některých kapitol. Většina otázek vyžaduje pouhé přeřikání získaných informací, ale najdou se zde i otázky, na které žáci v učebnici odpovědi nenajdou. Učebnice je také doplněna několika ilustracemi, ty se u zde sledovaného období nevyskytují. Kromě ilustrací ovšem můžeme v učebnici najít také několik fotografií, přičemž k období první republiky se vztahují portréty Tomáše Garrigua Masaryka⁷⁶ a Eduarda Beneše⁷⁷. Na konci učebnice je také kromě obsahu

⁷⁴ GEBAUEROVÁ, Marie, REITLER, Antonín a JIRÁK, Antonín. *Dějepis pro měšťanské školy. Díl III., (Pro třetí třídu měšťanských škol)*. Desáté, nezměněné vydání. V Praze: Nová škola, 1937, s. 109.

⁷⁵ Tamtéž, s. 101.

⁷⁶ GEBAUEROVÁ, Marie, REITLER, Antonín a JIRÁK, Antonín. *Dějepis pro měšťanské školy. Díl III., (Pro třetí třídu měšťanských škol)*. Desáté, nezměněné vydání. V Praze: Nová škola, 1937, s. 103.

⁷⁷ Tamtéž, s. 105.

uveden seznam jednotlivých vyobrazení, slovníček cizích slov a přehled nejdůležitějších letopočtů.

3.1.3 J. Kopáč, A. Sosík, M. Kropilák – Dějiny doby nové a nejnovější pro 8. postupný ročník⁷⁸

Tato učebnice byla vydána cca o 20 let později než učebnice předešlé, což se poměrně výrazně odráží především v jejím obsahu. Můžeme zde pozorovat výrazný vliv komunismu a Sovětského svazu, kterému dle učebnice vdčíme za to, že československý stát vzniknul. Oproti předešlým učebnicím je období první republiky věnováno mnohem více prostoru. O vzniku Československa se žáci dočtou v kapitole s názvem *Vliv Říjnové revoluce na vznik ČSR*⁷⁹ a její jediné podkapitole *Vytvoření Československé republiky*⁸⁰ o délce asi 15 stran. V následující kapitole *Období buržoasně demokratické Československé republiky a boj KSČ proti buržoasní demokracii a fašismu*⁸¹ je sledované období rozděleno do 6 podkapitol o celkové délce cca 46 stran.

Již první zmínka o Masarykovi po vzniku státu dává znát, že se jedná o učebnici napsanou v době komunismu. Autoři učebnice uvádějí, že „*buržoasie rozšiřovala již od prvních dnů naší národní svobody lživé tvrzení, že se českému národu dostalo svobody zásluhou Masarykovou a Wilsonovou. Prohlašovala je za osvoboditele.*“⁸² Opět se setkáváme s pojmem *osvoboditel*, tentokrát ovšem autoři s tímto označením nesouhlasí. Následuje zmínka o tom, že se Masaryk stal prvním prezidentem, a o jeho návratu do země. Zatímco v předešlých učebnicích byl Masaryk vítán nadšeným obyvatelstvem, zde autoři pouze stroze uvádějí, že se vrátil koncem prosince ze Spojených států. O Masarykovi se nadále mluví jako o osobě, která byla proti sovětské politice a zároveň o sovětském Rusku šířila mnoho lží, a to i pomocí anonymních článků do časopisů. V další části je Masaryk spojován s násilným obsazením Lidového domu, redakcí a tiskárnou Rudého práva. V části věnované hospodářské krizi je napsáno, že Masaryk v době bídy a nezaměstnanosti dostal 50 milionů Kč jako „národní dar“. Autoři tím opět vrhli na Masaryka stín, protože zatímco jiní neměli z čeho žít, on dostal jako dar takto vysokou

⁷⁸ KOPÁČ, Jaroslav, ed., SOSÍK, Alois, ed. a KROPILÁK, Miroslav, ed. *Dějiny doby nové a nejnovější: Učební text dějepisu pro 8. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. 2.* vyd. Praha: SPN, 1955.

⁷⁹ Tamtéž, s. 75.

⁸⁰ Tamtéž, s. 75.

⁸¹ Tamtéž, s. 107.

⁸² Tamtéž, s. 88.

částku. Ke konci části věnující se první republice, se zmiňuje Masarykova abdikace z důvodu stáří a nemoci v roce 1935. O Masarykově smrti se ovšem žáci již nedočetli.

Mezi menšiny autoři uvádějí nově vedle Němců, Maďarů a Poláků také Ukrajince, přičemž připojení Podkarpatské Rusi je zde vyličen jako zrádný čin, který chtěl přetrhat svazky zakarpatského lidu s ukrajinským národem. Také boje s Maďary jsou vyličen jako nespravedlivé, lidem se údajně tvrdilo, že se stát snaží bránit maďarskému útoku, ve skutečnosti ale podle nich chtěl pouze získat novou kořist. O bojích s Němci a Poláky zde ovšem zmínka není.

Stejně jako v předešlé učebnici, ani zde se o druhém sledovaném tématu, tedy měnové reformě, nic nedozvíme.

Vznik Komunistické strany je spojován se snahou bojovat proti kapitalismu, svrhnout vládu buržoasie a nastolit vládu pracujícího lidu.⁸³ Klement Gottwald, stojící v čele strany, „*ukazoval, že je třeba připravovat dělnickou třídu na úlohu třídy vládnoucí, na diktaturu proletariátu a hlásal proto nesmiřitelný boj proti buržoasii a jejím přísluhovačům.*“⁸⁴ Samotnému Gottwaldovi je následně věnována část podkapitoly, žáci se mohli dočíst o jeho životě od narození až po jeho zvolení do Ústředního výboru. V části věnované hospodářské krizi je komunistická strana vykreslena jako jediná, která se snažila zvýšit životní úroveň pracujícího lidu, která bojovala za podpory pro všechny nezaměstnané, která navrhovala desetiprocentní daň z milionářského jmění. Všechny její pokusy byly ovšem vládou ihned odmítnuty, vláda také zakazovala schůze a projevy, kde se o nezaměstnanosti mluvilo.⁸⁵ V důsledku nespokojenosti dělnického lidu došlo k několika demonstracím a stávkám, podrobněji je popsána mostecká stávka, která slavila vítězství díky podpoře Komunistické strany. Vláda se pak údajně rozhodla umlčet Komunistickou stranu, když přijala zmocňovací zákon, který umožňoval zakazovat a rozpouštět schůze či pozastavit vydávání Rudého práva. Komunistická strana ovšem ve svém boji neustávala a za své velké vítězství považovala uzavření smlouvy o vzájemné pomoci mezi Československem a Sovětským svazem. Buržoazii se ovšem tato smlouva nelíbila, a tak se jí „*podarilo omezit platnost smlouvy. SSSR nám měl pomoci jen tehdy, kdyby nám přispěla na pomoc Francie.*“⁸⁶

⁸³ KOPÁČ, Jaroslav, ed., SOSÍK, Alois, ed. a KROPILÁK, Miroslav, ed. *Dějiny doby nové a nejnovější: Učební text dějepisu pro 8. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. 2. vyd. Praha: SPN, 1955, s. 116.

⁸⁴ Tamtéž, s. 123.

⁸⁵ Tamtéž, s. 136.

⁸⁶ Tamtéž, s. 140.

Stejně jako u měnové reformy, ani o kultuře první republiky se žáci nic nedozvěděli.

Ačkoli se to netýká vybraných témat, přijde mi zajímavé doplnit zmínku o Tomáši Baťovi, která se v této učebnici nachází. Zatímco Tomáš Baťa je v první zmíněné učebnici představen jako nejvýznačnější podnikatel, jehož obuv nemá konkurence nejen u nás, ale ani jinde ve světě⁸⁷, zde je vykreslen jako postava záporná: „*Příkladem válečného zbohatlíka, který vykořisťoval neslýchaným způsobem dělnictvo, byl Tomáš Baťa. Dodával rakousko-uherské armádě obuv. Říkal, že dělník má vykonat daný rozkaz bez odmluvy a okamžitě. Dělník prý je posledním tvorem v závodě, s kterým je nutno vyjednávat. Když dělníci, vyčerpaní dlouhou a namáhavou prací a zeslabení nedostatečnou výživou, klesali vysílením, vyhazoval je Baťa nemilosrdně z práce. Obohacoval se také pokutami, které zavedl v továrně a které libovolně ukládal.*“⁸⁸

Jak je patrné z výše zmíněného popisu obsahu této učebnice, doba jejího vzniku odpovídá také jejímu obsahu. Komunistická strana se pokoušela očernit Masaryka a jeho spolupracovníky, přisuzovala jim vše špatné, co se v Československu událo. Komunisté naopak vyšli z této učebnice jako ti jediní, kteří se snažili chránit pracující lid, jako ti, kterým bychom měli být vděční za vše, co pro nás vykonali.

Po formální stránce není tato učebnice tak přehledná jako učebnice uvedené výše, nicméně i tak se v ní žák mohl, i když o něco hůře než u předešlých učebnic, orientovat. Názvy kapitol jsou nejen zvýrazněny tučným písmem a římskou číslicí, ale také jsou napsány velkými písmeny, podkapitoly jsou poté označeny tučně a pomocí číslic. Ačkoli je text členěn na odstavce a na okrajích opatřen shrnutím hlavního tématu, vypadá na první pohled poměrně zhuštěn. Žáky to mohlo odradit i kvůli faktu, že se v textu nevyskytují prakticky žádné obrázky či fotografie (v celé učebnici se v textu nachází pouze 15 obrázků), které by stránky popsané od shora dolů nějak rozdělily. Učebnice tak působí spíše jako běžná kniha. Asi dvojnásobný počet obrazů se poté vyskytuje v příloze učebnice, ovšem k danému období se jich příliš mnoho nevztahuje. Na konci podkapitol je poté uveden seznam několika otázek vztahujících se k danému tématu.

⁸⁷ MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebných osnov z r. 1932. Díl III (Pro třetí třídu), Novověk.* V Praze: Československá grafická Unie, 1935, s. 119.

⁸⁸ KOPÁČ, Jaroslav, ed., SOSÍK, Alois, ed. a KROPILÁK, Miroslav, ed. *Dějiny doby nové a nejnovější: Učební text dějepisu pro 8. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol.* 2. vyd. Praha: SPN, 1955, s. 76.

3.1.4 V. Olivová – Dějiny nové doby 1850-1993⁸⁹

Učebnice Věry Olivové byla vydána v roce 1995, tedy jednak po komunistické době, jednak po rozpadu Československa. Stejně jako v předešlé učebnici je tématu první republiky věnováno poměrně dost prostoru, celkově kolem 70 stran. Těchto několik stran je v rámci kapitoly s názvem *Československá republika v meziválečné Evropě 1918-1939*⁹⁰ rozděleno do podkapitol podle časových úseků velmi podobně, jako v předešlé učebnici, navíc i tyto podkapitoly jsou dále členěny na menší úseky.

Stejně jako u předešlých učebnic, i zde je první zmínka o Masarykovi v souvislosti s jeho volbou prezidentem. Oproti předešlé učebnici již není Masaryk vykreslen jako nepřítel národa, nýbrž jako osvoboditel: „*Velkou událostí byl příjezd T. G. Masaryka do nového státu. Vůdce zahraničního osvobozenického boje a prezident republiky překročil hranice 20. prosince 1918. Vracel se do vlasti po čtyřech letech exilu a obtížné politické práce. Jeho cesta do Prahy, kam dospěl následujícího dne, 21. prosince, byla triumfální cestou vítěze. Nadšené zástupy ho všude radostně zdravily jako osvoboditele. Ale on ve svých poděkováních naznačoval, že myslí již především na budoucnost.*“⁹¹ Opět se setkáváme s radostným a nadšeným přivítáním Masaryka, jak tomu bylo v prvních dvou učebnicích. Dále je Masaryk popisován jako osoba, která aktivně bojovala proti komunistickému hnutí, například uveřejnil několik článků, měl mnoho projevů. Jedna z podkapitol dokonce nese název *Masarykův program občanské společnosti*⁹², kterým se Masaryk snažil vybudovat prosperující občanskou společnost. V souvislosti s Masarykem je také zmíněna skupina Hrad. Posouváme se do roku 1935, kdy je psáno o Masarykově abdikaci. V poslední části, která se věnuje období první republiky se žáci dočtou o smrti Tomáše Garrigua Masaryka, která je v učebnici vykládána jako předzvěst horších časů: „*Hluboký smutek se mísil s obavami o osud československého státu. A Masarykův odchod také jako by symbolicky předznamenával věci příští. Bezprostředně poté se začalo odvíjet československé drama. Byl to zápas na život a na smrt, zápas o existenci státu i o jeho demokracii. V čele tohoto zápasu stál prezident Edvard Beneš. Československo se stalo světovým problémem.*“⁹³

Z menšin je jako první v této učebnici zmínka o Maďarech, kteří odmítali odejít ze slovenského území. Ti byli nakonec vytlačeni s přispěním českých a slovenských legionářů, kteří se vrátili

⁸⁹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1850–1993*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995.

⁹⁰ Tamtéž, s. 47.

⁹¹ Tamtéž, s. 52.

⁹² Tamtéž, s. 71.

⁹³ Tamtéž, s. 105.

z francouzské a italské fronty. Druhou menšinou byli Němci. Podle učebnice představitelé Národního výboru jednali s německými politiky o vstupu do vlády, ti to však odmítli, navíc si v pohraničí vytvořili čtyři provincie, jež se prohlásily za součást Rakouska. Dočteme se také, že národnostní skladba byla velmi složitá, neboť zde „vedle českého a slovenského národa žili na Podkarpatské Rusi Rusíni, na Slovensku silné skupiny Maďarů, na Těšínsku Poláci, v českých zemích početné německé obyvatelstvo.“⁹⁴ Poprvé se tak setkáme s problematikou Poláků spojenou s Těšínskem.

O měnové reformě se dočteme v části věnující se hospodářství. Zmínka je to ovšem velmi krátká, v zásadě se pouze dozvíme, že ministr financí Alois Rašín provedl úspěšnou měnovou reformu. Žádné podrobnosti zde napsány nejsou. Blíže je naopak popsán Alois Rašín.

O Komunistické straně se poprvé žáci dočtou v části popisující politické strany. V jejím závěru je zmínka, že „další dva proudy – nacionální a komunistický – byly v opozici jak proti republikánské státní formě Československa, tak proti systému pluralitní parlamentní demokracie.“⁹⁵ Komunistická strana je zde tedy vykreslena po boku nacionálního proudu jako ta, která stojí proti demokracii. Dále se dočteme, že se komunistický proud, zřízený moskevskou centrálou, snažil rozbít versailleský systém a provést světovou bolševickou revoluci. Dále je napsáno, že komunistické hnutí bylo až do roku 1921 součástí sociálně demokratické strany, a že v jeho čele stál Bohumír Šmeral. Centrem ovšem bylo Kladno s Antonínem Zápotockým. Žáci se dále dozvěděli, že se komunisté pokusili poprvé rozvrátit československý stát již v létě 1919 v souvislosti s vyhlášením Slovenské republiky rad. Další pokus se uskutečnil v prosinci 1920, kdy došlo k vyhlášení generální stávky. Následující zmínka o Komunistické straně je opět spojena s pokusem o převrat, tentokrát poté, co se do čela strany dostává Klement Gottwald. Spolu s jemu blízkými spolupracovníky zahájil politickou kampaň, ve které označoval demokratický režim u nás za totožný s fašistickým režimem v Německu. Tvrdil také, že Masaryk chce být v čele této diktatury. V důsledku toho byl na Gottwalda a další spolupracovníky vydán dokonce zatykač, trestnímu stíhání se však vyhnuli odchodem do Sovětského svazu.

Kultura je zde pojata nejprve obecně, dočteme se, že se rozvíjela literatura a umění, vznikaly literární a umělecké směry, které se zpočátku snažily zpracovat hrůzné válečné prožitky a uniknout do světa fantazie a iluzí. Kultura je ovšem věnována také jedna z podkapitol. Zde

⁹⁴ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1850–1993*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 58.

⁹⁵ Tamtéž, s. 60.

se dočteme o rozvoji školství, včetně příkladů vysokých škol a jejich významu. Blíže je popsána situace na Slovensku, kde existovalo pouze pár škol se slovenským vyučovacím jazykem. Dále se dočteme o rozvoji divadel a velké oblíbenosti filmu nebo rozvoji tělovýchovy. Žáci se seznámí s některými organizacemi, jako byly například Sokol, Orel, Dělnická tělovýchovná jednota nebo Junák.

V porovnání s učebnicemi, které byly vydány v letech pozdějších, jejichž rozbor bude uveden níže, je v této učebnici poměrně mnoho informací. Pro žáky základních škol byly některé informace dle mého názoru nadbytečné, tento podrobný popis událostí by se hodil spíše pro školy střední.

Formální stránka učebnice se od předešlých učebnic poměrně výrazně liší. První rozdíl najdeme bez toho, abychom učebnici vůbec otevřeli. Výše zmíněné učebnice byly vydány ve formátu A5, kdežto tato učebnice ve formátu větším, tedy A4. Orientace v textu není nikterak složitá, názvy podkapitol jsou napsány velkými písmeny, k tomu ještě poměrně o dost větší velikostí oproti samotnému výkladu. Podobně na tom jsou názvy menších úseků, které nejsou sice napsány velkými písmeny, nicméně oproti zbytku textu jsou také větší velikosti. Text je rozdělen na dva sloupce, u některých odstavců jsou uvedeny malé černé rámečky nesoucí informaci, o čem daná část textu bude. Kromě samotného výkladu je text doplněn žlutými rámečky, ve kterých se žáci dozví jednak zajímavosti či doplňující informace, ale také si mohou přečíst citace různých uměleckých děl nebo projevů a dokumentů, o kterých je ve výkladu zmínka. Téměř každá strana je také doplněna obrázky či fotografiemi, často se také na stránce vyskytuje pouze obrázek s vysvětlivkou. V tomto vidím velké plus oproti předešlým učebnicím, které žáky svým zhuštěným výkladem mohly odrazovat. Jako mínus bych ale viděla absenci otázek na konci podkapitol, které by ověřovaly, zda si žáci z dané části odnesli to podstatné.

3.2 Slovenské učebnice dějepisu ve 20. století

3.2.1 K. Bartošek, L. Lašán – Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy⁹⁶

Učebnice sepsaná Karlem Bartoškem ve spolupráci s Ludovítem Lašánem vyšla roku 1966. Sledovanému období je v učebnici věnováno zhruba 50 stran. Informace jsou rozděleny do dvou velkých kapitol s názvy *Vznik Československej republiky a založenie Komunistickej*

⁹⁶ BARTOŠEK, Karel, LAŠÁN Ludovít. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 3.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1966.

*strany Československa*⁹⁷ a *Život a boj pracujúcich medzi dvoma svetovými vojnami*.⁹⁸ Každá tato kapitola se dále dělí na několik menších částí.

Poprvé se o Masarykovi opět píše ve spojitosti s prezidentským úřadem. Oproti předešlým učebnicím zde není o jeho příjezdu žádná zmínka. O Masarykovi se poté dočteme až v souvislosti s jeho abdikací v roce 1935. To je zároveň také poslední zmínka o něm. Oproti předešlým učebnicím se o Masarykovi prakticky nic nedozvíme. V porovnání s českou učebnicí vydanou v období komunismu ovšem není Masaryk nijak napadán ani očeňován.

Mezi menšiny jsou v této učebnici počítáni Němci žijící zejména v pohraničí, Poláci v okolí Ostravy, Maďaři na jižním pohraničí Slovenska a Ukrajinci v Zakarpatské Ukrajině. Blíže rozebrány jsou vztahy maďarské, a to ve spojitosti Maďarskou republikou rad. Dočteme se, že útok československé armády Maďaři odrazili a následně obsadili velkou část Slovenska, kde vznikla Slovenská republika rad. Ta ovšem zanikla s odchodem maďarského vojska. O bojích s Němci v československém pohraničí nebo s Poláky na Těšínsku zde ovšem zmínku nenajdeme.

Ani v této učebnici se o měnové reformě nic nedozvíme. Zároveň zde ale není zmíněna například ani pozemková reforma a další významné počiny.

Již před samotným vznikem Komunistické strany se dočteme o počínání jejich představitelů. Jmenováni jsou zde Antonín Zápotocký, Bohumír Šmeral, Ivan Olbracht a Karel Kreibich, kteří dokonce hovořili o revolučním hnutí se samotným Leninem. Pomocí stávek a hladových demonstrací se jim údajně podařilo prosadit zvyšování platů, ustanovili osmihodinovou pracovní dobu a zavedli státní podporu v nezaměstnanosti. Donutili dokonce vládu, aby uzákonila některé demokratické svobody, jako byla například svoboda projevu a shromažďování. Následují popisy obsazení Lidového domu, kterým chtěla buržoasie zaútočit na celé revoluční hnutí, a následujících stávek přecházejících do povstání. Podrobně je také vyličen vznik Komunistické strany, která by se postavila za prostý lid a pomohla tím utlačovaným obyvatelům. Při zmínce o volbách v roce 1925 je vyzdviženo, že i když strana existovala pouze 4 roky, stala se druhou největší politickou stranou v republice. Popisován je podrobněji i V. sjezd KSČ, kde se mimo jiné do čela strany dostal Klement Gottwald. V části týkající se hospodářské krize jsou komunisté vykresleni jako oběti těch, kteří chtěli nastolit

⁹⁷ BARTOŠEK, Karel, LAŠÁN Ludovit. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 3.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1966, s. 25.

⁹⁸ Tamtéž, s. 47.

fašistickou vládu. Komunistům byly omezovány svobody projevu a shromažďování, byl zastaven prodej komunistických novin a časopisů. I přes to ve svém boji proti buržoasii nepolevili, konalo se několik stávek, velmi podrobně je popsána stávka v Mostě v roce 1932. S rostoucím nebezpečím nacismu v Německu, ale i u nás, se komunisté prohlašovali za ty, kteří musí bránit republiku.

Z oblasti kultury je zde nejprve zmíněno Osvobozené divadlo a jeho představitelé Jaroslav Ježek, Jan Werich a Jiří Voskovec, dokonce je zde také ukázka jejich písně. Kultuře je věnována také samostatná podkapitola. Zde se dočteme nejprve o vývoji školství, zejména na Slovensku, zároveň jsou zde zmíněny i slovenské vysoké školy. Další část je věnována časopisům, jako byl například Proletkult s osobností Stanislava Kostky Neumanna, Tvorba s Júliem Fučíkem nebo Dav na Slovensku. Kromě časopisů jsou zmíněny také dvě organizace spojující spisovatele, architekty, malíře, sochaře, filmaře, hudebníky a divadelníky. První z nich byl Proletkult s osobnostmi jako S. K. Neumann, Josef Hora, Jiří Wolker a Jaroslav Seifert. Druhým byl Devětsil, jehož členy byli Vítězslav Nezval nebo Vladislav Vančura. Za Slováky je jmenován Peter Jilemnický, Fraňo Kráľ a Ján Rob-Poničan. Dalším okruhem bylo divadlo. Zmíněno je divadlo Františka Buriana a opět také Osvobozené divadlo, za Slovensko Slovenské národní divadlo v Bratislavě a Východoslovenské národní divadlo v Košicích. Žáci se dočtou také o konkrétních dílech, zejména těch, která zobrazují nového hrdinu – pracujícího člověka. Takovým dílem byla například Anna proletářka Ivana Olbrachta nebo Siréna Marie Majerové. Jako autoři, kteří jsou známí také ve světě, jsou uvedeni Jaroslav Hašek, Karel Čapek, Franz Kafka a Egon Ervin Kisch. Následuje výčet malířů, sochařů, architektů a hudebních skladatelů. Poprvé se tedy setkáváme s poměrně podrobným popisem prvorepublikové kultury.

Po formální stránce se tato učebnice podobá českým učebnicím 20. století. Jedná se o učebnici vytištěnou ve formátu A5. Začátky kapitol jsou zřejmé již na první pohled. Zhruba horní třetina stránky má červenou barvu, na ní je velkým písmem napsáno číslo a název kapitoly. Ve spodní části stránky se poté nachází černobílá ilustrace související s daným obsahem. Jednotlivé podkapitoly jsou číslovány římskými číslicemi a psány velkými písmeny. I podkapitoly jsou dále členěny na několik částí, které jsou vyznačeny číslicemi nacházejícími se vždy na začátku odstavce v černém čtverečku. Stejně čtverečky se poté nachází i na konci jednotlivých podkapitol, kde jsou k nim napsány otázky na ověření získaných informací. Nevýhodou spatřuji v jednotvárnosti výkladu, na první pohled žák nemůže zjistit, které informace jsou důležité, jelikož je text psán bez zvýrazněných částí. Kromě samotného výkladu najdeme na některých

stránkách i fotografie, mapy či grafy se stručným popisem, případně citace vybraných pramenů. Na konci každé kapitoly poté najdeme otázky shrnující obsah dané části.

3.2.2 V. Dullová, A. Valachová, L. Beňo, J. Dzugas, J. Pleva – Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy⁹⁹

Tato učebnice pro 9. ročník základní školy vyšla v roce 1972. Také zde se sledovanému období věnují 2 velké kapitoly, které jsou dále děleny na mnoho podkapitol. Celkově se období první republiky rozebírá na zhruba 50 stránkách.

Jak je již zvykem, Masaryk se poprvé objevuje v souvislosti s jeho zvolením prezidentem, je o něm psáno jako o představiteli zahraničního odboje. O jeho příjezdu zde ovšem autoři učebnice nepíší. Další zmínka o Masarykovi je ohledně jeho jmenování nové úřednické vlády, v jejímž čele stál Jan Černý. Až jeho abdikace v roce 1935 opět zmiňuje jméno Masaryk, ovšem není to nijak více rozebráno. Dozvíme se pouze, že v té době mu bylo 85 let a za svého nástupce navrhnul ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše. O smrti Masaryka se v této učebnici nic nedočteme. Stejně jako v předešlé učebnici ani zde není na Masaryka vrženo černé světlo, zároveň však není ani nijak vyzdvihován.

Z menšin se učebnice věnuje nejprve Maďarům a jejich bojům na jihu Slovenska po vzniku Maďarské republiky rad. Zároveň se, stejně jako v předešlé učebnici, dočteme také o vzniku Slovenské republiky rad a jejím nedlouhém trvání. Mezi další národnostní menšiny jsou zde řazeni Němci, Ukrajinci a Poláci. O pohraničních bojích s Němci je uvedeno pouze to, že se Němci odmítali stát součástí Československé republiky, ale že jejich úsilí bylo marné. O vytvoření 4 provincií se žáci nic nedoví. Stejně tak zde není ani zmínka o bojích s Poláky na Těšínsku. Později jsou žáci seznámeni s procentuálním rozdělením národností v republice. Podle učebnice zde žilo 65 % Čechů a Slováků, 23,4 % Němců, 5,7 % Maďarů na území jižního Slovenska, 3,4 % Ukrajinců neboli Rusínů a 0,6 % Poláků na severu Moravy.¹⁰⁰

Ani v této učebnici se pojem měnová reforma vůbec nevyskytuje.

Komunistická strana je zmiňována poprvé v souvislosti s jejím vznikem v roce 1921. Zároveň je uvedeno, že po oddělení od sociální demokracie se síla a vliv této strany podstatně zmenšil. Stejně jako v předešlé učebnici je zde popsáno násilné obsazení Lidového domu včetně redakce

⁹⁹ DULLOVÁ, Valéria, VALACHOVÁ, Anna, BEŇO, Ladislav, et. al. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 41.

Rudého práva. Reakcí bylo několik stávek, které například v Kladně přerostly v pokus o převzetí moci. Zde byl v čele této snahy Antonín Zápotocký. Je zde jmenováno také několik míst na Slovensku, kde ke stávkám došlo. Následuje podrobný popis vzniku Komunistické strany, od sjezdu marxistické levice Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny, přes vznik Svazu komunistické mládeže Československa a Německé sekce Komunistické strany v Československu po sjezd v květnu 1921, na kterém byla založena Komunistická strana Československa. Hlavní projev zde pronesl Bohumír Šmeral. V následujících měsících se jednalo o sloučení všech komunistických skupin v jednu organizaci, ke kterému došlo v říjnu téhož roku. Komunistická strana je poté popisována jako jediná, která bránila zájmy pracujícího lidu, na rozdíl od vlády, jež „zaviedla zákony, ktoré upevňovali kapitalistické zriadenie. Buržoázia bezohľadne vykoŕišťovala pracujúci ľud: znižovala mzdy a zvyšovala ceny, prepúšťala zamestnanovcov z práce a začala okliešťovať aj odbúravať ústavné vymoženosti, ktoré si ľud vydobyl v období rozmachu revolučného boja.“¹⁰¹ Další zmínka se týká voleb v roce 1925, kdy se Komunistická strana stala vedle agrárníků jednou ze dvou nejsilnějších stran. Uvnitř strany se ovšem našli tací, kteří podléhali nesprávným názorům, ale díky mladým revolucionářům, mezi kterými byl také Klement Gottwald, se situace ve straně zlepšila. Následuje popis V. sjezdu KSČ v roce 1929. Komunistická strana byla také tou, která pomáhala usměrňovat projevy nespokojenosti po hospodářské krizi. Byla v čele protestních akcí, organizátorem demonstrací a stávek. Žáci byli seznámeni s tzv. pochody hladu a dalšími způsoby boje, jako byly například boje proti exekucím a stávky, z nichž nejvýznamnější byla stávka v Mostě v roce 1932. Je zde popsána snaha vlády umlčet Komunistickou stranu, která ovšem byla nejaktivnější v boji s odpůrci fašismu. Další zmínka o Komunistické straně je v souvislosti s volbami v roce 1935, kde posílila svou pozici zejména na Slovensku a v Zakarpatské Ukrajině. Následuje popis VII. Sjezdu KSČ v roce 1936 a celoslovenské konference KSČ v Banskej Bystrici v květnu následujícího roku.

Z oblasti kultury je nejprve zmíněno školství. Je zde popsána situace na Slovensku, kde se slovenština stala vyučovacím jazykem na všech stupních škol. Na Slovensku také byla založena Univerzita Komenského v Bratislavě, svou činnost obnovila Matica slovenská, vzniklo také Slovenské národní divadlo a velký počet kulturních spolků. Kultuře je také věnována samostatná podkapitola. Zde je nejprve rozebrána doprava, rozšíření filmu a rozhlasu. Rozvoj proběhl také v oblasti přírodních a společenských věd, zde jsou uvedena jména Zdeněk Nejedlý,

¹⁰¹ DULLOVÁ, Valéria, VALACHOVÁ, Anna, BEŇO, Ladislav, et. al. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972, s. 58.

Bedřich Hrozný a jeho rozluštění písma a jazyka Chetitů a Jaroslav Heyrovský. Dále je rozebrán vývoj školství, včetně vyjmenování několika vysokých škol. Jsou zde jmenováni také významní spisovatelé, mezi nimi Stanislav Kostka Neumann, Jiří Wolker, Vladislav Vančura, Vítězslav Nezval, Josef Hora, Fráňa Šrámek nebo Jaroslav Hašek. Další část tvoří autoři proletářské prózy, jako byl Ivan Olbracht či Marie Majerová. Vyzdvihován je také Karel Čapek jako autor kritizující imperialismus a fašismus. Jmenovány jsou také některé časopisy. Ze slovenských osobností jsou uvedeni například Vladimír Clementis, Dajel Okáli, Andrej Sirácky a Eduard Urx. Rozebráno je také divadlo a film. Za divadelníky jsou jmenováni Voskovec a Werich v Osvobozením divadle nebo Emil František Burian a jeho D34. Z filmových režisérů vynikal Otakar Vávra, Martin Frič a Karel Plicka. Popsány jsou také architektura, sochařství, malířství a hudba, včetně uvedení významných jmen pojících se s daným odvětvím.

Co se týče formální stránky, stejně jako učebnice předchozí je i tato učebnice vytištěna ve formátu A5. Názvy kapitol se nachází vždy na vrcholku stran, jsou číslovány římskými číslicemi a psány větší velikostí než samotný výklad. Mezi názvem kapitoly a názvem její první podkapitoly je vynecháno několik řádek. Podkapitoly jsou na rozdíl od kapitol číslovány arabskými číslicemi, naopak stejně jako kapitoly jsou psány tučně. Samotný výklad se dělí na několik odstavců, přičemž na okrajích stran je u většiny odstavců tučně v heslech napsáno, o čem budou pojednávat. Kromě textu na některých stranách nalezneme také fotografie, kopie různých dokumentů nebo mapy. Na konci každé podkapitoly je vždy sepsáno několik otázek, které mají ověřit nabitě znalosti. Otázky pak nalezneme i po některých kapitolách. Na první pohled je ovšem učebnice plná jednolitěho textu, žáci nepoznají důležité informace, protože nejsou nijak zvýrazněny.

3.2.3 D. Kováč, I. Kamenec, V. Kratochvíl – Dejepis 4: Slovensko v novom storočí¹⁰²

Stejně jako učebnice Věry Olivové i tato učebnice vyšla až po rozpadu Československa. Sledované období je probíráno především v jedné velké kapitole s názvem *Slovensko v novej republike*¹⁰³, přičemž již v kapitole předešlé naleznou žáci informace o vzniku Československa, o konci 30. let se poté žáci dočtou ještě v jedné podkapitole následující kapitoly *Slovensko v rokoch 1938-1945*¹⁰⁴. Celkově je první republice věnováno asi 20 stran, což je v porovnání s již zmíněnou učebnicí Věry Olivové poměrně málo.

¹⁰² KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997.

¹⁰³ Tamtéž, s. 16.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 34.

Poměrně zajímavé je, že v části věnované první republice se o Masarykovi nedočteme prakticky nic. Pouze na okraji jedné stránky je citace Martina Razúse z roku 1930, kde je uvedeno, že Masaryk byl nesporně jednou z největších osobností této doby, a že vykonal mnoho v zájmu českého a slovenského národa. Shrnutí jeho života bychom našli v podkapitole věnující se slovenskému a českému zahraničnímu odboji během války, kdy je Masaryk zmíněn jako čelní osobnost Československé národní rady společně s Milanem Rastislavem Štefánikem a Edvardem Beneš. V tomto shrnutí jeho života je na konci psáno, že se stal prvním československým prezidentem, v roce 1935 abdikoval a o dva roky později zemřel. V úplném závěru je označen „tatičkem Masarykem“.

Z menšin je zde zmínka nejprve opět o Maďarech a jejich pokusu zabrat si jižní část Slovenska. Bližší informace ovšem žák nedostane. O menšinách se můžeme dále dovědět informace z grafu zobrazujícího národnostní strukturu státu. Vedle grafu je poté napsán i počet obyvatel jednotlivých národností podle sčítání lidu z roku 1921. Jsou zde zmíněni kromě Čechů a Slováků Němci, kterých bylo přes 3 miliony, Maďaři s počtem 745 tisíc, Rusíni, Ukrajinci a Rusi v počtu 461 tisíc, poprvé se setkáváme také s Židy, jichž bylo 180 tisíc, poslední národností jsou poté Poláci, těch bylo, v porovnání s ostatními, pouze 75 tisíc.¹⁰⁵ Menšinám je zároveň věnována samostatná podkapitola, kde jsou jednotlivé národnostní menšiny vyjmenovány. Dočteme se zde také o jejich právech, politických uskupeních a různých organizacích. Na okraji stránky se žáci mohli dočíst také o Romech a jejich způsobu života.

O měnové reformě je zmínka pouze na okraji stránky, z mého pohledu lehce přehlédnutelná. Píše se zde, že „v noci z 25.2. na 26.2. 1919 sa zastavil pohyb peňazí cez hranice štátu, ktoré obsadilo vojsko. Od 26.2. do 9.3. sa na príkaz ministra financií Aloisa Rašína podarilo okolkovať rakúsko-uhorské bankovky, čím sa zmenšil ich obeh o 30 %.“¹⁰⁶ Na druhou stranu musím ovšem ocenit, že zde taková zmínka vůbec je.

V souvislosti s Komunistickou stranou jsou jmenováni její slovenští představitelé Marek Čulen, Július Verčík a Viliam Široký. Více informací o Komunistické straně v učebnici nenajdeme, což je oproti předešlým učebnicím značný rozdíl.

¹⁰⁵ KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997, s. 17.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 17.

O kultuře se píše v podkapitole s názvem *Bratislava – metropola Slovenska*¹⁰⁷, kde je na dvou řádcích napsáno, že zde sídlila slovenská univerzita, působilo Slovenské národní divadlo a bylo založeno Zemedelské a Slovenské múzeum. V jiné části učebnice je zmíněno, že na Slovensku vznikaly stovky rozmanitých novin a časopisů, dále desítky organizací a spolků. Nejvíce členů měly dobrovolné hasičské spolky, které se zakládaly prakticky ve všem vesnicích. Samostatná podkapitola se věnuje vývoji školství, stejně jako předešlé části ovšem pouze na Slovensku. Kvůli nízkému počtu škol byly zakládány školy nové, případně se poslovenštěly školy již existující, díky čemuž ustupovala negramotnost obyvatelstva. Jelikož počet škol neustále narůstal, vyvstal jiný problém, tím byl nedostatek pedagogů. Na Slovensko se proto vydalo i mnoho učitelů z Čech. Žáci se seznámí také s prvními vysokými školami na Slovensku. Další podkapitola je věnována kulturnímu rozkvětu Slovenska. Na prvním místě je uvedena Matica slovenská, která rozvinula po celém Slovensku kulturně-výchovnou činnost. Kromě jiného vydávala knihy, organizovala výstavy či divadelní přestavení.¹⁰⁸ Dále zde najdeme zmínku o časopisech a různých organizacích souvisejících s vydáváním knih, mezi nimi byly časopisy Slovenské pohľady, Elán nebo DAV. Důležitá je taktéž část věnovaná založení Slovenského národního divadla, kde zprvu hráli pouze čeští herci. Co se týče výtvarného umění, žáci si můžou přečíst nejznámější umělce tehdejší doby, jako byli Martin Benka či Miloš Alexander Bazovský. V závěru této části je zmínka o slovenské architektuře, filmové produkci a rozhlasovém vysílání.

Co se týče formální stránky učebnice, byla vydána ve formátu A4. Orientace v textu není dle mého názoru nikterak složitá. Názvy kapitol jsou psány hned na samém vrcholku stránek, oddělené poměrně výraznou černou čarou od zbytku stránky. Pod touto dělicí čarou nalezneme nadpis dané podkapitoly, který je na první pohled výraznější než samotný název kapitoly, a to nejen díky větší velikosti písma, ale i díky jeho tučnému provedení. Tenčí čára nám poté oddělí podnadpis od významných dat a událostí, které se v onom roce či období staly. Následuje opět čára podobná té pod názvem kapitoly, lišící se pouze svou barvou. Pod ní už žáci mohli naléznout samotný výklad učiva. Ten je rozdělen do několika odstavců, důležité informace jsou vyznačeny tučným písmem. Na okraji stránky se poté nachází oddělený okraj s doplňujícími informacemi o vybraných osobnostech včetně jejich portrétů, citáty z nejrůznějších pramenů týkajících se sledovaného tématu, fotografie předmětů, učebnic či plakátů nebo třeba otázky

¹⁰⁷ KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997, s. 18.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 30.

k prověření znalostí získaných v předešlých ročnících. Tímto způsobem jsou zpracovány vždy levé strany podkapitol. Právě stránky obsahují úryvky různých pramenů, jako jsou projevy, vyhlášky, novinové články a podobně, dále zde nalezneme fotografie, mapy či grafy. Na okraji stran jsou občas uvedeny úlohy k daným úryvkům, slovníčky pojmů vyskytujících se u dané podkapitoly, různé zajímavosti nebo otázky k zamyšlení a diskuzi. Na konci každé kapitoly je shrnující dvojstránka s časovou osou na okraji stran zaznamenávající důležité roky a události, hlavní část poté tvoří další fotografie či ilustrace.

4 Současné učebnice dějepisu

V této části práce se zaměřím na rozbor vybraných současných učebnic dějepisu pro základní školy zabývajících se obdobím první republiky. Stejně jako u učebnic 20. století se i zde zaměřím na mnou vybraných pět témat, zároveň uvedu také formální stránku těchto učebnic.

4.1 České současné učebnice dějepisu

Český trh v současné době nabízí poměrně rozsáhlý výběr učebnic dějepisu. Nalezneme například učebnice Státního pedagogického nakladatelství, nakladatelství Fraus, Taktik, Prodos, Nová škola – Duha, Nová škola nebo Práce. Pro rozbor jsem si vybrala učebnice nakladatelství Fraus, Nová škola a Taktik.

4.1.1 F. Parkan, T. Mikeska, M. Kašparová Parkánová – Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia ¹⁰⁹

Tato učebnice byla poprvé vydána v roce 2011, já si k rozboru vybrala její třetí, tedy doposud poslední vydání. Sledované období je zde rozebráno ve třech kapitolách zhruba na 15 stranách.

První zmínka o Masarykovi opět souvisí s jeho volbou prvního československého prezidenta. Podruhé se s Masarykem setkáme až při jeho abdikaci v roce 1935. O jeho smrti se nedočteme ve výkladové části textu, ale je popsána v básni Jaroslava Seiferta s názvem *To kalné ráno*.¹¹⁰

Mezi národnostní menšiny jsou v této učebnici uváděni Němci, Maďaři, Poláci, Rusíni a další, včetně Židů. O jejich zastoupení se žáci mohou dozvědět z grafu, kde je počet příslušníků jednotlivých menšin vyjádřen v procentech. Uvedeny jsou také nepokoje Němců v československém pohraničí, kde došlo k vytvoření tzv. německých provincií, včetně jejich polohy. Popsán je také vznik Maďarské republiky rad a její zabránění jižní části Slovenska, kde vznikla Slovenská republika rad, která ovšem neměla dlouhého trvání. Třetím sporem, který je v této učebnici rozebírán, je spor o Těšínsko s Poláky, který skončil jeho rozdělením mezi oba státy.

Měnová reforma je zde popsána v jednom krátkém odstavci. Uvádí se její autor, Alois Rašín, dále je uvedeno pouze to, že rakousko-uherské bankovky na území Československa byly okolkovány a později nahrazeny novou měnou – korunou československou.

¹⁰⁹ PARKAN, František et al. *Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 3. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. 2 svazky. Škola s nadhledem.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 35.

O komunistické straně se poprvé píše v souvislosti s jejím vznikem v roce 1921, zároveň je uvedeno, že byla v opozici vůči tzv. Pětce, tedy představitelům vládních stran. Další zmínka je v části věnující se společenským organizacím, kde je jako komunistická organizace uvedena Federace proletářské výchovy. Komunisté jsou poté uváděni vedle fašistů a nacistů jako ti, kteří využívali sociálního napětí po hospodářské krizi k prosazování svých plánů.

Kultura je poprvé popisována skrze organizace hájící demokracii a celistvost státu. Mezi ně patřily například Sokol, Orel, Svaz junáků – skautů nebo Dělnické tělovýchovné jednoty. V souvislosti se Sokolem je také zmíněno jméno Miroslava Tyrše, zároveň je více přiblíženo i působení samotného Sokola. Významnou organizací byl také Československý červený kříž pod vedením Masarykovy dcery, Alice Masarykové. V době narůstajícího ohrožení republiky byl vydán manifest Věrní zůstaneme, k němuž připojily svůj podpis nejen stovky umělců, ale také více než milion občanů. Před fašismem a nacismem také ve svých hrách varovali autoři Osvobozeného divadla Jiří Voskovec a Jan Werich, konkrétně například v dílech Osel a stín nebo Kat a blázen. Zmíněn je také Karel Čapek jako autor děl Bílá nemoc, Matka nebo Válka s mloky. V závěru této části jsou zmíněni autoři, kteří svými díly reagovali na události roku 1938, mezi nimi Jaroslav Seifert, František Halas, Josef Hora nebo Vladimír Holan. Kultuře je věnována také samostatná podkapitola, kde jsou žáci seznámeni nejprve s československým školstvím a nově vzniklými vysokými školami, významnými osobnostmi v oblasti vědy a techniky, jako například F. Běhounkem, J. Heyrovským či B. Hrozným. Další sledovanou oblastí je architektura a výtvarné umění, opět jsou zde zmíněny jejich významné osobnosti. Žáci se zde mohou dočíst také o literatuře, hudbě, divadle a filmu, kde jsou vyzdvihovány osobnosti jako L. Janáček, B. Martinů, J. Ježek nebo E. F. Burian. Pozornosti ovšem neunikla ani německá kultura, například jsou zde zmíněni spisovatelé F. Kafka a M. Brod. Poslední část je poté věnována tělovýchově a sportu.

Co se týče formální stránky učebnice, opět se setkáváme s formátem A4. Názvy kapitol jsou psány velkými písmeny vždy na vrcholku stránky, navíc jsou podbarveny světle hnědou barvou. Název podkapitoly je uveden hned pod názvem kapitoly, na první pohled větším písmem než zbytek textu. Pod ním nalezneme vždy krátkou citaci, ať už se jedná o právní dokumenty, citáty osobností nebo například text písně Jarka Nohavici. Každá podkapitola je poté rozdělena na několik částí s vlastními podnadpisy v hnědé barvě, na konci každé takové části je několik otázek ověřujících pochopení výkladu. Součástí je také mnoho fotografií, schémat či ilustrací, které doplňují informace samotného výkladu. Ty se nachází buď v samotném textu nebo na okraji stránek, kde mimo jiné žáci najdou také mnoho otázek sloužících k propojení již nabitých

vědomostí nebo k zamyšlení nad danou problematikou. Na konci podkapitol se nachází shrnutí sepsané v hnědém rámečku a pod ním několik otázek. Po konci kapitol jsou navíc zařazeny dvojstránky s časovou osou a mapami, na které se odkazuje v jednotlivých podkapitolách, či jinými ilustracemi. Toto nové vydání má navíc na spodní straně stránky uveden QR kód a šestimístné číslo, díky kterým si žáci mohou na internetu najít další rozšiřující materiály či procvičovací kvízy, což velmi oceňuji.

4.1.2 F. Čapka – Dějepis: Novověk, moderní dějiny¹¹¹

Učebnice Františka Čapky se období první republiky věnuje v jedné kapitole s názvem *Svět a ČSR po 1. světové válce*¹¹², která se dělí do několika podkapitol. Celkově se o první republice žáci dočtou asi na 20 stranách.

Jméno Masaryk se objevuje hned v úvodu, kde se dočteme o sesazení Habsburků a jmenování nové vlády, která Masaryka zvolila prvním československým prezidentem. O Masarykovi se píše také v textu označeném jako zajímavost, kde se žáci dozví, že se stal prezidentem až v 68 letech a zvolen byl celkem čtyřikrát. Najdeme zde také ukázkou z Masarykova díla *Cesta demokracie III.*, ve kterém hodnotí prvních deset let existence Československé republiky. Dále se jméno Masaryk nachází při zmínce o jeho abdikaci a následně smrti. V této části je označen jako „tatíček Masaryk“, je popsán i jeho pohřeb doplněný o fotografii z jeho konání. Žáci si opět mohou přečíst, jak den jeho smrti zaznamenal básník Jaroslav Seifert.

Za menšiny jsou v této učebnici považováni Němci tvořící 24 %, Maďaři s 6 %, Rumuni, Poláci, Rusíni, Ukrajinci, Židé a další. O jejich rozmístění se žáci dozví prostřednictvím mapy. Rozebrána je zde problematika německé národnostní menšiny, která žila převážně v pohraničních oblastech Čech, severní Moravy a Slezska, zvaných Sudety. O sporech o Těšínsko nebo situaci na jihu Slovenska tu zmínka není. V části zajímavosti je ovšem popsána další národnostní menšina, kterou byli Romové.

Oproti předešlé učebnici se žáci o měnové reformě nedozví nic.

K mému překvapení je v této učebnici a sledovaném období o Komunistické straně jedna jediná zmínka. Nachází se v části označené jako zajímavost, kde je vyjmenováno pět nejsilnějších

¹¹¹ ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny. 7. aktualizované vydání.* Brno: Nová škola, s.r.o., 2022.

¹¹² Tamtéž, s. 12.

politických stran. U první z nich, tedy u strany sociálně demokratické, je v závorce uvedeno, že se od ní v roce 1921 odtrhla Komunistická strana. Více se o této straně nedozvíme.

Z oblasti kultury je nejprve rozebrán vývoj školství. Dozvíme se dělení škol od mateřských, přes obecné, měšťanské, odborné, až po gymnázia a školy vysoké, které jsou také jmenovány. Pro žáky by mohly být zajímavé ukázky omluvenek z období první republiky, u kterých by se rozhodně také nasmáli, za všechny cituji: „*Pane učitelí nemohla sem poslat Vaclava do školy pas my kravu.*“¹¹³ Zde se přímo nabízí propojení s českým jazykem, žáci by mohli omluvenky přepsat bez pravopisných chyb. V učebnici se dočteme opět také o organizacích Junák, Sokol nebo Orel, jako zdroje volného času na vesnici jsou uvedeny pěvecké sbory, ochotnická divadla a spolky různého zaměření, například spolky sportovní, hasičské, myslivecké nebo včelařské. Další možností zábavy byl film. V učebnici se žáci seznámí s počátky filmové produkce u nás a vznikem moderních filmových ateliérů na Barrandově. Jmenováni jsou také nejznámější herci této doby – Vlasta Burian, Hugo Haas, Oldřich Nový nebo Lída Baarová. Oblíbenými byly také kabarety, z nichž nejvíce prosluly kabaret Červená sedma a Lucerna. Zmíněna jsou také divadla, ať už Národní či Vinohradské, tak Divadlo Vlasty Buriana a Osvobozené divadlo, kde vedle Voskovce a Wericha působil také Jaroslav Ježek. Za sport je jmenován fotbal s dvěma pražskými kluby Spartou a Slavií, v oblíbenosti mu však začal konkurovat lední hokej. Jsou zde jmenovány také příklady oblíbených letních sportů. Do oblasti kultury je zařazena také móda a její proměny ve 20. a 30. letech.

I tato učebnice byla vytištěna na formát A4. Názvy kapitol jsou číslovány římskými číslicemi a napsány velkými tiskacími písmeny bílou barvou na vrcholu stránky ve fialovém pruhu, který zdobí každou stranu učebnice. V tomto pruhu se nachází také název podkapitoly, který je číslovaným klasickými arabskými číslicemi a napsán černou barvou. Spodní okraje stránek jsou zvýrazněny béžovou barvou, žáci zde najdou informace využitelné v jiných předmětech, časté jsou překlady vybraných pojmů do angličtiny nebo němčiny, či odkazy na jiné učebnice. Samotný výklad je dále členěn do několika částí, z nichž každá má svůj nadpis ve fialovém rámečku. Důležité informace žáci poznají již na první pohled, neboť jsou vyznačeny tučným písmem. Součástí výkladu jsou mnohé ilustrace, schémata či fotografie a mapy, ke kterým nechybí ani popisky či doplňující informace, tak se například v části o rozvoji dopravy dočteme také o automobilce Laurin a Klement v Mladé Boleslavi. Najdeme zde také mnohé úkoly a

¹¹³ ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, s.r.o., 2022, s. 25.

otázky, přičemž je zde vždy uveden speciální symbol, který žákům napoví, o jaký typ úlohy se jedná. Sova například značí opakovací úkoly, glóbus práci s mapou, počítač práci s internetem nebo kniha ukázkou z krásné literatury. Na konci každé podkapitoly je poté shrnující, opět fialový, rámeček, kde se žáci dočtou to nejpodstatnější. Na konci kapitol si žáci mohou prověřit své znalosti díky testu, zároveň si mohou své odpovědi zkontrolovat díky uvedení správného řešení na konci učebnice. Součástí je také obrazová příloha, obsahující mapy a významné události vyznačené na časové ose.

4.1.3 P. Ostap et al. - Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny¹¹⁴

V této učebnici se výklad o období první republiky nachází stejně jako v učebnici předešlé pouze v jedné kapitole s názvem *Meziválečné dějiny*¹¹⁵, přičemž i zde se dále dělí na několik podkapitol, z nichž se Československu věnují čtyři. Celkově se období první věnuje asi 14 stránek.

Masaryk je opět zmíněn v souvislosti s volbou prvního československého prezidenta, zároveň je hned poté dodáno, že se do země vrátil až koncem prosince. Masaryk je také vyobrazen na jednom z obrázků týkajících se sledovaného období, je u něj také uvedeno, že byl prezidentem zvolen celkem čtyřikrát. Poslední zmínka o Masarykovi se opět objevuje u jednoho z obrázků, konkrétně je zde vyobrazena Masarykova rakev vezená na lafetě děla. Obrázek je doplněn informací, že Masaryk v roce 1935 abdikoval a o dva roky později umírá, přičemž „*jeho smrt jako by předznamenala konec země, s níž byl spjat od jejího samého vzniku.*“¹¹⁶

Z menšin jsou již po několikáté jako první zmíněni Maďaři, kteří obsadili jižní území Slovenska. Tuto situaci nakonec vyřešila československá armáda, která Maďary odsunula zpět na jejich území. Popsána je také situace na Těšínsku, kde došlo k několika vojenským střetům. Nakonec se Těšínsko rozdělilo a jeho větší část zůstala Československu. Ve výkladu je dále zmíněn spor s Němci, kteří si ustanovili čtyři autonomní provincie. Jejich názvy žáci mohou vyčíst z mapy. Vedle je zobrazen také graf, kde jsou zaznamenány národnostní menšiny i s jejich počtem. Dále se ve výkladu dočteme i o dosud nezmněných menšinách, mezi které patřili Rusíni a Židé. Jsou zde vypsána také jejich práva, je zde ale také zmínka, že Maďaři a Němci dlouho odmítali spolupracovat s nově vzniklým státem.

¹¹⁴ OSTAP, Pavel et al. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 2. vydání. Praha: Taktik, 2020.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 7.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 30.

Měnové reformě je v této učebnici věnován celý odstavec. Nejprve jsou popsány důvody vedoucí k měnové reformě, autoři uvádí, že „*důležitým úkolem bylo oddělit rakouskou a novou československou měnu. Tím bylo možné bojovat s poválečnou inflací, protože došlo k zastavení přílivu rakouských korun do Československa.*“¹¹⁷ Další řádky popisují, kdy a jakým způsobem se měnová reforma uskutečnila. O tom, kdo byl tvůrcem měnové reformy, se žáci dozví z obrázku zachycujícím dvacetikorunovou bankovku, kde je uveden přínos Aloise Rašina.

Komunistická strana je zmíněna v části popisující politický systém republiky. Zde jsou nejprve vyjmenovány největší politické strany jak v Čechách, tak na Slovensku. Komunistická strana je poté řazena k dalším stranám, které v daném období působily.

Z oblasti kultury je prvně uvedeno školství. Žáci se dočtou, že v jedné třídě mohlo být klidně více než 50 žáků, poté jsou popsány možnosti studia od obecné školy, přes vyšší obecné školy, měšťanské školy, střední školy, až po školy vysoké, některé z nich jsou zde i vyjmenovány. V doplňujícím rámečku se žáci dočtou také o některých vyučovacích předmětech na klasickém či reálném gymnáziu. Další část popisuje způsoby trávení volného času, mezi které patřil sport, skauting, turistika a trampování. Lidé mohli navštěvovat také divadla či filmová představení. Konkrétně jsou jmenovány Československá obec sokolská, Klub československých turistů a Junák. Kultura je věnována také samostatná podkapitola. První část je věnována výtvarnému umění, kde jsou žákům vysvětleny pojmy kubismus, surrealismus a art deco, zároveň jsou uvedeni i hlavní představitelé. Druhá část této podkapitoly se věnuje architektuře, zde nalezneme zmínku o kubismu, funkcionalismu či konstruktivismu, včetně vyobrazení dvou českých vil – kubistické vily Praha – Výtoň a funkcionalistické Vily Tugendhat v Brně, která patří mezi památky UNESCO. Následuje výklad o literatuře a divadle, opět s uvedením hlavních autorů, například J. Koptý, I. Olbrachta, K. Poláčka, V. Nezvala či dvojice J. Voskovce a J. Wericha. Další část se zabývá filmem, zde jsou uvedeny například Barrandovské ateliéry, známí českoslovenští herci a herečky jako Vlasta Burian, Hugo Haas, Oldřich Nový, Adina Mandlová, Zita Kabátová, Lída Baarová nebo Nataša Gollová. Žáci se dočtou také o hudebních skladatelích, rozvoji letecké dopravy, telekomunikace a lékařství. Závěrečná část je věnována sportu.

Stejně jako předešlé učebnice je i tato pojata ve formátu A4. Název kapitoly je uveden v poměrně malém rámečku světle hnědé barvy na levém horním okraji každé stránky. Názvy

¹¹⁷ OSTAP, Pavel et al. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 2. vydání. Praha: Taktik, 2020, s. 12.

podkapitol jsou oproti nim výraznější, jednak jsou napsány větším písmem, jednak jsou v rámečcích různých barev. Na začátku podkapitol jsou uvedeny otázky, které ověřují již dříve získané vědomosti, na které se v dané podkapitole bude navazovat. Samotný výklad je mnohdy rozdělen na několik částí, jejichž názvy jsou vyznačeny větší velikostí písma černé barvy. I tyto části se mohou ještě dále dělit, tentokrát obsah dané části shrnuje oranžový nápis na začátku odstavce. Po určitých částech nalezneme závěrečné shrnutí ve žlutých rámečcích, pod nimiž jsou uvedeny otázky sloužící k zopakování dané části. Na okrajích stránek můžeme nalézt slovníček pojmů, otázky týkající se mezipředmětových vztahů nebo seznam literatury, kde se mohou žáci dozvědět více o daném tématu. Dále zde najdeme také ukázky z dobových textů nebo jiné zajímavosti, které jsou uvedeny v béžových rámečcích, v modrých rámečcích jsou pak k nahlédnutí obrázky nebo mapy s doplňujícím textem a popisem. Na konci každé kapitoly je závěrečné opakování, kde se kromě shrnujícího textu nachází kontrolní otázky, doplňující fotografie či jiné ilustrace a časová osa, na které jsou zaznamenány důležité události.

4.2 Slovenské současné učebnice dějepisu

Zatímco u nás existuje mnoho různých učebnic dějepisu, na Slovensku je výběr poměrně výrazně omezený. Podařilo se mi najít pouze dvě učebnice dějepisu, které byly poprvé vydány až ve 21. století, z toho jedna je určena pro 9. ročník speciálních základních škol. I z toho důvodu se zde budu věnovat pouze jedné slovenské učebnici.

4.2.1 D. Kováč, V. Kratochvíl, I. Kamenec, H. Tkadlečková – Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom ¹¹⁸

Učebnice Dušana Kováče a dalších autorů se velmi podobá jedné již výše zmíněné slovenské učebnici, konkrétně učebnici *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí* ¹¹⁹, kterou sepsali stejní autoři. Jelikož si jsou učebnice tolik podobné, nebudu znovu vypisovat mnou vybraných pět témat. Zaměřím se zde pouze na jejich rozdíly v celém výkladu o první republice, včetně těch po formální stránce.

První částí týkající se sledovaného období je v této učebnici podkapitola s názvem *Oslobodené Slovensko* ¹²⁰. Co se týče informací, o kterých se v této části dočteme, shodují se prakticky doslova s informacemi uvedenými v podkapitole *Rozchod Slovákov s Uhorskom a vznik ČSR* ¹²¹ v porovnávané učebnici z minulého století. Na první pohled se levé strany těchto podkapitol liší pouze v tom, že nové vydání neobsahuje hned pod názvem podkapitoly soupis důležitých dat událostí. Daleko více se liší strany pravé. V novém vydání najdeme jiné citace pramenů, navíc se s nimi pracuje daleko více než v předešlém vydání, najdeme zde více otázek vedoucích k pochopení textu. Kromě těchto otázek se pak na okraji stránky nachází také otázky k zopakování celé podkapitoly, kterých je rovněž vyšší počet.

Na konci kapitoly se nachází dvojstránka, která žákům ukazuje, jakým způsobem analyzovat karikaturu. Žáci si mohou přečíst návodné otázky, které by si měli při analýze pokládat, navíc si poté mohou analýzu také vyzkoušet.

¹¹⁸ KOVÁČ Dušan, KRATOCHVÍL Viliam, KAMENEC Ivan, et al. *Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2012.

¹¹⁹ KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997.

¹²⁰ KOVÁČ Dušan, KRATOCHVÍL Viliam, KAMENEC Ivan, et al. *Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2012, s. 20.

¹²¹ KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997, s. 14.

Další podkapitola je opět velice podobná. Stejně jako u předešlé části, ani zde se již nenachází soupis důležitých dat, další rozdíl je také v rozdělení výkladu do více částí. Zatímco v původním vydání byl text rozdělen pouze do odstavců, v novém vydání je výklad rozdělen do několika menších úseků, přičemž každý úsek je heslovitě pojmenován a vyznačen stejnou barvou, jako název dané podkapitoly. Další rozdíl najdeme na okraji levé strany, kdy místo Martina Mičury je v novém vydání vyobrazen a stručně popsán Alois Rašín, v dolní části je navíc ukázána státní vlajka s malým a velkým státním znakem. Pravá stránka se tentokrát tolik neliší, jediný rozdíl je ve výměně jedné z citací za citaci jinou.

Následující podkapitola týkající se Bratislavy jakožto hlavního města Slovenska se na první pohled neliší prakticky vůbec. Kromě absence dat pod názvem podkapitoly můžeme vidět jen několik otázek navíc oproti původnímu vydání.

Podobně jako se žáci učili analyzovat karikaturu, se mohou žáci seznámit také s postupem, jak analyzovat fotografii. Opět se zde nachází návodné otázky, které je vhodné si při analýze pokládat, navíc si analýzu mohou vyzkoušet na poměrně známé sadě fotografií zobrazujících Leninův projev na náměstí v Moskvě 5. května 1920.

V další podkapitole týkající se sledovaného období můžeme nalézt i změnu v rámci samotného výkladu. Ačkoliv se obě podkapitoly jmenují shodně, v první části nového vydání se již nepíše o tom, že si Slováci přišli jako nerovnoprávný partner vůči české části republiky, také druhá část věnovaná politickým stranám je oproti původní verzi značně poupravená. Další rozdíl najdeme na okraji levé strany, kde se místo medailonu Martina Rázusa nachází fotografie a stručné informace o Andreji Hlinkovi. Nicméně i zde nalezneme jméno Martin Rázus, jelikož v novém vydání je na levé straně místo volebního plakátu fotografie tohoto básníka na shromáždění Slovenské národní strany. Pravá stránka se na první pohled také liší poměrně výrazně, nicméně při bližším prozkoumání zjistíme, že fotografie použité na celé dvojstránce si pouze vyměnily svá místa, a tak zde nalezneme například již zmíněný volební plakát. Autoři ovšem přidali také další dvě citace a rozšířili počet otázek k nim.

Následující dvě podkapitoly se naopak velmi podobají svým původním verzím. Jediný rozdíl nalezneme na pravých stranách. Na té první je jedna z citací nahrazena citací jinou, ke které navíc autoři vytvořili několik otázek, na druhé jsou pak dvě fotografie nahrazeny fotografiemi fotbalistů.

Ani podkapitola týkající se školství na Slovensku se příliš neliší od své původní verze. Rozdíl opět nalezneme na pravé straně, kdy bylo vyobrazení budovy Univerzity J. A. Komenského

nahrazeno současnou fotografií, navíc byla fotografie dívčí hospodářské školy ve Skalici nahrazena citací a příslušnými otázkami.

Také další dvojstránka zůstala prakticky beze změny, pouze na pravé straně můžeme nově vidět tabulku s národnostním složením obyvatelstva na Slovensku v roce 1930.

Nalezneme zde ale také podkapitoly úplně nové, i když nutno podotknout, že nesouvisí přímo se sledovaným tématem. První z nich se věnuje převratným objevům na poli fyziky a chemie a také rozvoji techniky a dopravy. Druhá podkapitola žáky seznámí s životem ve městě, filmem, rozhlasem a sportem. Poslední část představuje nové umělecké směry, jako byl třeba dadaismus a surrealismus.

Výraznější rozdíly poté nalezneme v podkapitole *Kultúrny rozlet Slovenska*.¹²² Již v samotném výkladu jsou patrné větší změny než u předešlých podkapitol. Vybrané úseky byly vynechány, a naopak nahrazeny novými informacemi. Kromě textu najdeme rozdíl také v různých fotografiích a ilustracích. Mnohé z nich byly nahrazeny jinými, případně se místo nich nachází nová citace, opět doplněna vhodnými otázkami.

Poslední podkapitola věnující se sledovanému období se porovnávané učebnice příliš neodlišuje. Na levou stranu je přidána fotografie pohraniční vojenské pevnosti, z pravé strany je vynechána citace a fotografie účastníků mnichovské konference. Místo nich autoři použili karikaturu, na které si žáci mimo jiné mohou prověřit, zda dokáží převést teoretické znalosti z podkapitoly o analýze karikatury do praxe.

¹²² KOVÁČ Dušan, KRATOCHVÍL Viliam, KAMENEC Ivan, et al. *Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2012, s. 58.

5 Období první republiky v RVP ZV a vybraných ŠVP

5.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Dějepis, jakožto vzdělávací obor, je součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost, stejně jako vzdělávací obor výchova k občanství. K období první republiky se vztahuje výstup v části Moderní doba: *D-9-7-05: zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí.*¹²³ V rámci učiva, které se pojí k této části, se sledované období vyskytuje v bodech: *nové politické uspořádání Evropy a úloha USA ve světě; vznik Československa, jeho hospodářskopolitický vývoj, sociální a národnostní problémy a mezinárodněpolitická a hospodářská situace ve 20. a 30. letech; totalitní systémy – komunismus, fašismus, nacismus – důsledky pro Československo a svět.*¹²⁴

Při porovnání s dříve platnými RVP ZV zjistíme, že jediná změna byla provedena v roce 2013, kdy byla původní zkratka ČSR nahrazena pojmenováním Československo.¹²⁵

Obdobou RVP je na Slovensku štátny vzdělávací program. Dějepis jako vyučovaný předmět se nachází ve vzdělávací oblasti Člověk a spoločnosť, dalšími předměty v této oblasti jsou občanská nauka, geografie a náboženská výchova.¹²⁶ Období první republiky je zde zaznamenáno v 7. bodě s názvem *Európa a Československo medzi dvoma svetovými vojnami.* Stejně jako každý bod je i tento dále rozdělen na *Pojmy* a *Činnosti*, které by si žáci měli při výuce daného tématu osvojit. K první republice se vztahují následující pojmy: Československá republika, národnostná politika, rozvoj školství, hospodárstva, kultury, spolkový život, moderný slovenský národ, T. G. Masaryk a M. R. Štefánik.¹²⁷

RVP u nás se se slovenským ŠVP v mnohém shoduje, žáci by se měli seznámit s politickým, hospodářským, sociálním, národnostním a kulturním prostředím Československé republiky. Na Slovensku navíc zvláště zmiňují oblast školství a spolkový život, který by se ovšem dal přiřadit do oblasti kultury.

¹²³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. © 2013–2023 MŠMT, s. 58 [cit. 9. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/60264/>

¹²⁴ Tamtéž, s. 58.

¹²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. © 2013–2023 MŠMT, [cit. 9. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

¹²⁶ *Štátny vzdělávací program pre základné vzdelávanie.* [online]. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf

¹²⁷ Tamtéž, Člověk a společnost, s. 37.

5.2 Školní vzdělávací program

Na základě rámcového vzdělávacího programu si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program. Ten se může od ostatních ŠVP lišit, ale základ položený dle RVP zůstává vždy stejný. Níže rozeberu několik vybraných ŠVP základních škol a víceletých gymnázií ve větších i menších městech a porovná, v čem se liší.

5.2.1 Základní škola genpor. Františka Peřiny

Základní škola genpor. Františka Peřiny se nachází v Praze v Řepích. Její školní vzdělávací program nese jméno Domino, vznikl během školního roku 2012/2013 a následně byl upravován a doplňován. Dějepis se zde vyučuje dvě hodiny týdně v každé třídě druhého stupně. Sledované období se na této škole vyučuje podle ŠVP již na konci 8. ročníku. Jako učivo je zde uveden vznik Československa, hospodářsko-politický rozvoj republiky, sociální a národnostní problémy, situace v Československu během světové hospodářské krize a kultura, věda a technika. Výstupem je, že se žák „učí chápat okolnosti vzniku samostatného Československa, vnitřní a zahraniční situaci v období první republiky, uvědomí si změnu mezinárodně politických vztahů vznikem komunistického režimu, totalitarismu a vypjatého nacionalismu, uvědomí si souvislosti mezi nepříznivým stavem ekonomiky a tendencí řešit problémy extrémními způsoby, učí se vnímat rozmanitost projevů kultury a přínos národní a evropské kultury k tomuto odkazu.“¹²⁸

5.2.2 Malostranské gymnázium, Praha 1, Josefská 7

Malostranské gymnázium je osmiletým gymnáziem. Školní vzdělávací program je rozdělen na dva stupně, vyšší a nižší, přičemž úroveň základní školy odpovídá ten nižší. Dějepis jde zde vyučován v prvním, třetím a čtvrtém ročníku, což odpovídá 6., 8. a 9. třídě dvě hodiny týdně, ve druhém ročníku, tedy v 7. třídě, jsou to dokonce hodiny tři. Sledované období se zde vyučuje v kvartě. Jako učivo je uvedeno Československo mezi válkami, s konkrétními body – politický systém, vnitřní a zahraniční politika, hospodářství, obrana demokracie, mnichovská konference a meziválečná věda a kultura. Žák by měl podle výstupů uspořádat chronologicky a obsahově meziválečný vývoj ČSR, představit nejdůležitější vnitropolitické proudy a jejich představitele, osobnosti průmyslu, kultury a vědy, porozumět postavení občana jako odpovědného člena společnosti, postihnout konkrétní začlenění ČSR do versailleského systému, zhodnotit postoje

¹²⁸ Školní vzdělávací program Domino. Základní škola genpor. Františka Peřiny [online]. © 2011-2022, s. 207-208 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zs-perina.cz/soubor-svp-domino-5196-.pdf>

české politické reprezentace k mezinárodnímu tlaku kvůli postavení národnostních menšin u nás a zaujmout stanovisko k jednání v Mnichově.¹²⁹ Oproti ostatním ŠVP je zde kladen důraz také na znalost představitelů jednotlivých politických stran, ale také průmyslu, kultury a vědy.

5.2.3 Základní škola Brno, Hudcova 35, příspěvková organizace

Tato základní škola leží v brněnské městské části Medlánky. Školní vzdělávací program s názvem Otevřená škola nabyl platnosti od 1. září 2020. Dějepis se na druhém stupni vyučuje v každém ročníku dvakrát týdně. Období první republiky se zde vyučuje na začátku 9. ročníku. Učivem je vznik Československa a jeho hospodářský a politický vývoj, dále otázky národnostní a sociální, hospodářská krize, totalitní systémy a jejich následky pro Československo, meziválečná kultura s důrazem na významné brněnské památky, jako poslední bod je uvedeno Československo před a po Mnichovu. Podle výstupu by žák měl posoudit úlohu jednotlivých částí a národností v Československu, vysvětlit příčiny nastolení totalitních systému a uvést jejich důsledky pro Československo a celý svět, uvést díla meziválečné kultury, vyjmenovat významné brněnské funkcionalistické stavby a rozpoznat základní znaky uměleckých stylů, a nakonec charakterizovat tehdejší Československo a jeho postavení v Evropě.¹³⁰ Oproti RVP je zde tedy kladen důraz také na místní kulturu.

5.2.4 1. základní škola Plzeň, Západní 18, příspěvková organizace

Stejně jako výše zmíněné gymnázium se také plzeňská škola liší počtem vyučovacích hodin. V 6. ročníku mají žáci pouze jednu hodinu týdně, zbylé ročníky druhého stupně již mají hodiny dvě. Učivem je vývoj v Československu v období mezi válkami, světová hospodářská krize, meziválečná kultura a totalitní systémy a jejich důsledky pro Československo a svět. Především první bod je poměrně stručný, ani ve výstupu není o moc více zkonkretizován, žáci by si měli zapamatovat významné historické mezníky vývoje Československa, popíší jeho politický systém a rozpoznají významné průmyslové oblasti. Podle zbylých výstupů by žáci měli umět porovnat průběh a důsledky hospodářské krize ve světě a u nás, charakterizovat meziválečnou

¹²⁹ Školní vzdělávací program. Malostranské gymnázium, Praha 1, Josefov 7 [online]. 2023 © s. 130 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://malostranskeskoly.cz/sites/malostranskeskoly.cz/files/docs/stranka/field/pageattachments/svpng2022-23.pdf>

¹³⁰ Školní vzdělávací program Otevřená škola. Základní škola Brno, Hudcova 35, příspěvková organizace [online]. © ZŠ Hudcova 2023, s. 206-207 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zshudcova.cz/wp-content/uploads/2022/01/SVP-1.9.2020.pdf>

demokratickou kulturu a charakterizovat jednotlivé totalitní systémy v konkrétních státech.¹³¹ Zatímco v předešlých ŠVP byla vždy zmínka o hospodářském, sociálním a národnostním vývoji, zde tyto konkrétní body nenajdeme, předpokládám ale, že bude součástí prvního bodu učiva, který je souhrnně označen jako vývoj v ČSR mezi válkami.

5.2.5 Gymnázium, Týn nad Vltavou, Havlíčkova 13

Gymnázium v Týně nad Vltavou je osmiletým gymnáziem. Školní vzdělávací program je zde opět rozdělen na nižší a vyšší stupeň, základní škole odpovídá tedy ten nižší. Tento ŠVP nese název Škola pro život. Dějepis je vyučován pokaždé 2 hodiny týdně. Období první republiky se zde vyučuje v kvartě, což odpovídá 9. ročníku základní školy. Učivo je pojato velmi obecně, je pojmenováno pouze dvěma slovy – moderní doba. Pro konkrétnější informace je nutné zaměřit se na školní výstupy. Dle nich žák „porozumí procesu vzniku ČSR v souvislostech průběhu a výsledků 1. sv. války, zapamatuje si významné historické mezníky vývoje ČSR 1918-1945, popíše politický systém ČSR, určí hospodářskou strukturu ČSR, porovná ji s vybranými státy, porovná práva nár. menšin v ČSR s okolními státy, porozumí vývoji česko-německých a česko-slovenských vztahů, vysvětlí kulturní prostředí tzv. 1. republiky, zapamatuje si osobnosti.“¹³² Poprvé se zde objevuje zaměření na česko-německé a česko-slovenské vztahy, naopak zde není zmíněn sociální vývoj.

5.2.6 Základní škola Strmilov

Tato základní škola se nachází v malém městě Strmilov v Jihočeském kraji. Dějepis se podle ŠVP s názvem Svobodná škola vyučuje v každém ročníku druhého stupně 2 hodiny týdně. Na rozdíl od předešlých ŠVP se zde nedá jednoznačně určit, ve kterém ročníku se období první republiky vyučuje. Učivo a výstupy předmětu dějepis jsou zde totiž zaznamenány v jedné tabulce pro 6.-9. ročník. Některé předměty, jako například český jazyk či matematika, však rozděleny na jednotlivé ročníky jsou. Mezi učivo vztahující se k období první republiky patří vznik Československa, jeho hospodářsko-politický vývoj, sociální a národnostní problémy, totalitní systémy a jejich důsledky pro Československo a pro svět. Dle výstupů by žák měl být schopen popsat vznik a vývoj Československa a úspěchy našeho průmyslu i kultury. Oproti

¹³¹ Školní vzdělávací program. 1. základní škola Plzeň, Západní 18, příspěvková organizace [online]. 2023 © 1. základní škola Plzeň, s. 180 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: https://zs1.plzen.eu/Files/zs1/Dokumenty/Dokumenty2023_24/0Skolnivzdelavaciprogram1.ZSPlzen.pdf

¹³² Školní vzdělávací program Škola pro život. Gymnázium, Týn nad Vltavou, Havlíčkova 13 [online]. 2023 ©, s. 114-115 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.gtnv.cz/wp-content/uploads/2022/08/svpz-zari-2022.pdf>

předešlým ŠVP jsou zde očekávané výstupy žáků poněkud stručnější, navíc zde není zmíněná velká hospodářská krize ve spojení s Československem.¹³³

5.2.7 Základní škola a Mateřská škola Lomnice nad Lužnicí

Na této základní škole, vyskytující se v Lomnici nad Lužnicí, se žáci učí dějepis v každém ročníku 2. stupně dvakrát týdně. Učivem zde je vznik Československa, vývoj v poválečné ČSR, demokratický režim a složitá národnostní otázka, kultura mezi světovými válkami, boj za záchranu demokracie a samostatnosti ČSR a Mnichovský diktát. Toto učivo je dále ve výstupech specifikováno, žáci by měli umět vysvětlit zásluhu TGM na vzniku ČSR, rozlišit přednosti a nedostatky poválečného ČSR, zhodnotit nástup Hitlera k moci jako hrozbu pro ČSR, zhodnotit postoj Anglie a Francie vůči Československu v otázce odstoupení pohraničí, diskutovat nad otázkou obrany země.¹³⁴ Tyto výstupy jsou dle mého názoru zaměřeny spíše na poslední léta první republiky, opět zde navíc není hospodářská krize spojena s Československem, na druhou stranu je zde zdůrazněna zásluha T. G. Masaryka na vzniku státu, což se u předešlých ŠVP nevyskytovalo.

5.2.8 Základní škola Edvarda Beneše Lysice

Školní vzdělávací program této základní školy, ležící v městysu Lysice v Jihomoravském kraji, nese název Škola pro život a pro všechny. Dějepis se zde na 2. stupni vyučuje dvakrát týdně. Učivo je zde rozděleno do dvou úrovní, první úroveň udává základní učivo, ve druhé pak najdeme učivo rozšiřující. Základním učivem týkajícím se první republiky je vznik Československa, ČSR v letech 1918-1929, hospodářská krize v ČSR a mnichovská krize. V rozšiřujícím učivu je uvedena podrobnější politická činnost T.G.M., územní zisky ČSR, konkrétně jsou zde zmíněny Hlučínsko, Valticko a Vítorazsko, smlouva s Rakouskem v Saint-Germain-en-Laye, smlouva s Maďarskem v Trianonu, dále podrobněji československá kultura, Fr. Udržal, Jan Malypetr, Milan Hodža, mostecká stávka a osobnost E. Beneše. Obě úrovně jsou doplněny společnými očekávanými výstupy, žák by se měl seznámit s významem T.G. Masaryka nejen při vzniku ČSR, měl by umět popsat okolnosti vzniku Československa

¹³³ Školní vzdělávací program Svobodná škola. Základní škola Strmilov [online]. © 2023, s. 142 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z:

https://www.skolastrmilov.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah14_1.pdf&original=%C5%A0VP%20-%201.9.21.pdf

¹³⁴ Školní vzdělávací program. Základní škola a Mateřská škola Lomnice nad Lužnicí [online]. © 2023, s. 162-163 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z:

https://www.zsmslomnice.cz/e_download.php?file=data/editor/176cs_4.pdf&original=%C5%A0VP_23.pdf

a jeho vnitřní a zahraniční situaci v období první republiky, na příkladech doložit vyspělost ČSR, konkrétně jsou jako příklady uvedena odvětví průmyslu, kultury a vědy, dále vysvětlit dopady hospodářské krize u nás a popsat postavení ČSR v době mnichovské.¹³⁵ Tento ŠVP je poměrně obsáhlý, oproti předešlým jsou zde uvedena konkrétní jména osobností, které by žáci měli znát, navíc jsou zde také zmíněny smlouvy s Rakouskem a Maďarskem.

5.2.9 Slovenské základní školy

Zatímco školní vzdělávací program českých základních škol nalezneme na stránkách dané školy, u slovenských škol tomu tak není. Na stránkách vybraných škol jsem našla pouze rámcový učební plán s počtem vyučovaných hodin jednotlivých předmětů. Zajímavé je, že na většině škol mají žáci ve všech ročnících druhého stupně, vyjma 9. třídy, pouze jednu hodinu dějepisu týdně. V posledním ročníku mají hodiny dvě.¹³⁶ Například ale Základní škola Ostredková vyučuje v 9. ročníku dokonce 3 hodiny dějepisu.¹³⁷

¹³⁵ *Školní vzdělávací program Škola pro život a pro všechny*. Základní škola Edvarda Beneše Lysice [online]. S. 284-285 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zslysice.cz/skola/dokumenty.html>

¹³⁶ *Rámcový učební plán 2023/2024*. Základná škola s mateřskou školou Milana Rastislava Štefánika [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zsgrosslingova.sk/a/dolezite-dokumenty?eqa=dGV4dD10ZXh0L3RleHQyJnN1YnBhZ2U9NQ%3D%3D>

¹³⁷ *Učební plán 2023/2024*. Základní škola Ostredková [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1jQCrDuEK_UcimOk9DY7FZix13zitrh0u/edit

6 Zdroje využitelné při výuce období první republiky

Existuje celá řada zdrojů, které mohou učitelé při výuce sledovaného období využít. V současné době převažují zdroje internetové, možné je ovšem pracovat také s prameny či jinými písemnými prameny, fotografiemi, ale také filmy.

6.1 Online únikové hry

V poslední době se online únikové hry staly součástí vyučovacích hodin, především v době distanční výuky. Žáci se zábavnou formou naučí novou látku nebo lze únikovou hru pojmout formou opakování. Únikových her vznikla celá řada, existuje i několik způsobů, jak hra může vypadat. Základem je nejčastěji vyobrazení určitého místa, například pokoj, příroda, město, které se vytvoří v Prezentacích na Googlu. Do této prezentace se následně připojí odkazy na další stránky, kde na žáky čekají různé úkoly. Tvorba únikové hry není příliš složitá, sama jsem jich již pár vytvořila. Jelikož jsem je chtěla doplnit také textem, využila jsem Google Sites, kam se kromě textu vloží také vše ostatní, tzn. úvodní vyobrazení a úkoly. Na internetu se dá najít mnoho únikových her, pokud je tedy učitel nechce, či neumí, sám vytvářet, stačí žákům poslat odkaz na již existující hru.¹³⁸

6.2 Dejepis.com

Další možný zdroj, který mohou nejen učitelé, ale také žáci využít, je internetová stránka www.dejepis.com. Jde vlastně o online učebnici, ve které jsou ke každému tématu uvedeny základní informace, často doplněné fotografiemi a obrázky různého druhu.¹³⁹ K období první republiky se zde pojí hned několik témat – *Formování československého státu (1918-1921)*¹⁴⁰, *Československo do roku 1929*¹⁴¹, *Hospodářská krize v Československu*¹⁴² a *Zánik „první*

¹³⁸ MAJSTRÍKOVÁ, Kateřina. *Města a venkov ve středověku*. Praha, 2021. Tematický celek. Univerzita Karlova. Fakulta Pedagogická. Katedra dějin a didaktiky dějepisu, s. 8.

¹³⁹ Tamtéž, s. 8.

¹⁴⁰ *Formování československého státu (1918-1921)*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/formovani-ceskoslovenskeho-statu-1918-1921/>

¹⁴¹ *Československo do roku 1929*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/ceskoslovensko-do-roku-1929/>

¹⁴² *Hospodářská krize v Československu*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/hospodarska-krize-v-ceskoslovensku/>

republiky“¹⁴³, částečně sem lze zařadit také kapitolu *Krise Rakouska-Uherska, Vznik Československa*.¹⁴⁴

Pro bližší seznámení s touto internetovou stránkou jsem si vybrala téma *Formování československého státu (1918-1921)*. Text této kapitoly je rozdělen do několika podtémat, kterými jsou představitelé československého státu, problémy první republiky, politické strany a vliv na české politické scéně. Část o problémech republiky je dále členěna na několik úseků, například problém československých hranic nebo hospodářské a sociální rozdíly mezi Čechy, Moravou a Slovenskem a Podkarpatskou Rusí. Větší část textu je psána v heslovitých bodech, díky kterým je text přehlednější. Kapitola je doplněna fotografií Tomáše Garrigue Masaryka a přehledem 5 politických stran včetně fotografií jejich hlavních představitelů. Nevýhodu této stránky spatřuji v tom, že autor neuvedl zdroje, ze kterých čerpal.

Kromě učebnice se na této stránce nachází také sekce s testy. U každého období dějin je uvedeno několik otázek, přičemž tyto otázky pouze ověřují, zda si žák dané informace zapamatoval. Nejde tedy o to, aby se žák nad danou otázkou zamyslel a odpověď se pokusil na základě získaných informací vyvodit, ale pouze o zapamatování správných odpovědí. Za zmínku ovšem stojí také sekce historických dokumentů, kde si žáci mohou přečíst ukázky některých pramenů.¹⁴⁵ K období první republiky se částečně vztahuje dokument *Prohlášení československé samostatnosti*¹⁴⁶.

6.3 Dějiny udatného českého národa

Dějiny udatného českého národa jsou dalším internetovým zdrojem, který mohou opět ne pouze učitelé, ale také žáci hojně využívat. Zábavnou formou jsou zde zpracovány nejdůležitější okamžiky našeho národa, představené českým lvem. S obdobím první republiky souvisí díly s názvem *Vznik Československa*¹⁴⁷, *Československo, rozvoj průmyslu mezi válkami*¹⁴⁸, *Kultura*

¹⁴³ Zánik „první republiky“. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/zanik-prvni-republiky/>

¹⁴⁴ *Krise Rakouska-Uherska, Vznik Československa*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/krize-rakouska-uherska-vznik-ceskoslovenska/>

¹⁴⁵ MAJSTRÍKOVÁ, Kateřina. *Města a venkov ve středověku*. Praha, 2021. Tematický celek. Univerzita Karlova. Fakulta Pedagogická. Katedra dějin a didaktiky dějepisu, s. 9.

¹⁴⁶ *Prohlášení československé samostatnosti*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/dokument/prohlaseni-ceskoslovenske-samostatnosti/>

¹⁴⁷ *Vznik Československa*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230095/>

¹⁴⁸ *Československo, rozvoj průmyslu mezi válkami*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230096/>

v meziválečném Československu¹⁴⁹, Velká hospodářská krize¹⁵⁰ a Mnichov.¹⁵¹ Je samozřejmě nutné brát tato videa s lehkou nadsázkou, nicméně k zopakování učiva mohou sloužit dobře. Druhou variantou je využít videa v rámci evokace, žáci poté mohou poskládat základní informace, na které bude následně učitel navazovat.

6.4 Dějepis21

Vzdělávací portál Dějepis21¹⁵², neboli Dějepis v 21. století, je dílem Oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů. Na tomto webu naleznou nejen učitelé, ale také žáci, výukové materiály a metodiky, jejichž cílem je rozvoj historického myšlení. Jádrem celého portálu jsou tzv. *Soudobé dějiny online*. Učitelé zde naleznou komplexní výukové materiály, obsahující videa, fotografie, dokumenty a jiné prameny. Aby je našli, stačí si vybrat konkrétní doménu, kde se materiály nachází. Mezi tyto domény patří například HistoryLab, Databáze normalizace, vzdělávací aplikace jako Obrazy příslušníka, Obrazy války, Dějiny ve škole nebo TOTO100LETÍ ve škole. Součástí jsou také vzdělávací metodiky, kde učitelé naleznou jednak náměty do vyučování, ale také detailně zpracované konkrétní téma, například Mnichov 1938, kde je k dostání několik filmových ukázek včetně postupů, jak s nimi pracovat. Velmi zajímavá je také série výukových simulací s názvem *Československo 38-89, „které kombinují prvky interaktivního komiksu a počítačových her. (...) Simulace prezentují žákům klíčové okamžiky českých a československých soudobých dějin, umožní jim „prožít“ dobové události z pohledů různých aktérů a rozvinout tak hlubší porozumění komplexním politickým, sociálním a kulturním souvislostem.*¹⁵³ Ve složce s názvem *Soudobé dějiny – teorie* se nachází kromě didaktiky také inspirativní testy či doporučená literatura k tématu.

6.5 HistoryLab

HistoryLab je vzdělávací aplikace, ve které žáci s pomocí interaktivních nástrojů „*analyzují dobové dokumenty, historické fotografie, mapy, zvukové záznamy a další prameny.*“¹⁵⁴ Učitelé zde naleznou celou řadu cvičení, k nalezení toho nejvhodnějšího k danému tématu mohou

¹⁴⁹ *Kultura v meziválečném Československu*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230097/>

¹⁵⁰ *Velká hospodářská krize*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230098/>

¹⁵¹ *Mnichov*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230099/>

¹⁵² *Dějepis v 21. století* [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>

¹⁵³ *Československo 38-89*. [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/ceskoslovensko-38-89>

¹⁵⁴ *HistoryLab* [online]. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://historylab.cz/>

využít i poměrně rozsáhlý filtr. V nabídce RVP mohou vybírat například z témat jako vznik ČSR, Československo 50. léta, hospodářská krize, ale i vzdělání či zábava. Ve druhém filtru Témata naleznou například možnosti každodennost, propaganda, symboly nebo vzpomínková kultura. Třetí filtr bere ohledy na historické myšlení, učitelé mohou vybírat z dobové perspektivy, příčin a důsledků, trvání a změn nebo vztahu k minulosti. Poslední možností je zúžení výběru na základě dovedností, které chce učitel využít. Učitel může najít cvičení, ve kterých žáci mají porovnávat prameny, hledat klíčové detaily, odhalovat skrytý záměr pramenu nebo například sestavit podloženou odpověď.

Pro bližší seznámení jsem si vybrala cvičení *Proč vznikl školní obraz*.¹⁵⁵ Cílem žáků je porovnat fotografii příjezdu Masaryka s obrazem, který se stal součástí učebnic. Celé cvičení se skládá z 5 slajdů, které žáci postupně prochází. Na tom prvním si mají žáci zatím pouze jenom prohlédnout dvě fotografie, které vznikly při příjezdu T. G. Masaryka 20. a 21. prosince 1918. Na druhém slajdu již žáci musí označit důležité prvky a napsat, proč jsou podle nich důležité. Pro lepší orientaci a zasazení fotografií do kontextu je ve spodní části uveden také komentář popisující Masarykovou cestu a osobnosti, jež ho doprovázely. Třetí slajd zobrazuje obraz Václava Čutty zachycující zastávku 21. prosince v Horním Dvořišti, kterou si žáci mají opět zatím pouze pozorně prohlédnout. Na čtvrtém slajdu žáci označují důležité prvky, kterými se obraz liší od fotografií, zároveň mají tyto prvky popsat. V závěrečném slajdu žáci odpovídají na dvě otázky: *V čem se změnilo vyznění scény na školním obraze? K čemu mohl obraz sloužit ve školní výuce*. Před spuštěním celého cvičení navíc mohou učitelé využít také soubor s doporučeným postupem, kde naleznou zároveň i možné řešení.

6.6 První republika 1918-1938

Kniha s názvem *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*¹⁵⁶ je dílem několika českých historiků, žurnalistů, učitelů a dalších, mezi nimi například Miroslava Burianová, Vladimír Černý, Milan Hlavačka či Andrea Poláčková. Kniha je rozdělena do několika kapitol, zachycujících hlavní okamžiky první republiky. Tyto kapitoly jsou doplněny tzv. artefakty, jedná se o celkem 59 kopií unikátních dokumentů, mezi nimi rukopisný koncept prvního zákona ČSR, bankovky první republiky, diplomatický pas Karla Kramáře, volební plakát Československé strany lidové z roku 1935, reklamní plakát Baťa, vysvědčení žáka ZŠ,

¹⁵⁵ *Proč vznikl školní obraz*. HistoryLab [online]. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.historylab.cz/cviceni/proc-vznikl-skolni-obraz#slide-initial>

¹⁵⁶ *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Vydání třetí, doplněné. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2018.

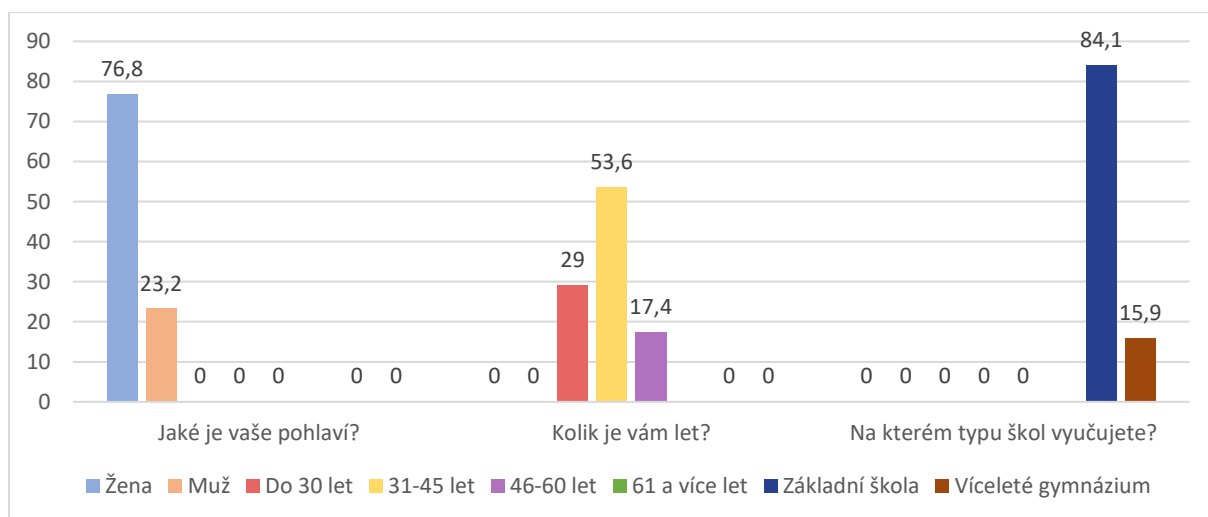
mobilizační vyhláška nebo Mnichovská dohoda. Kromě těchto artefaktů je součástí také CD s 47 historickými nahrávkami, učitel může žákům pustit projev Masaryka dětem ku příležitosti 10. výročí vzniku republiky, hlášení rozhlasu, píseň práce, prezidentský slib Edvarda Beneše nebo třeba zvuk zvonu z Lán.

Pro podrobnější popis jsem si vybrala kapitulu s názvem „*Vědění je moc*“. Kapitola je rozdělena na několik částí. Po krátkém úvodu je zde popsán systém základních a středních škol, dočteme se zde, jak dlouho trvala povinná školní docházka, jaké předměty se učily na konkrétním typu škol nebo kolik let zde trvalo studium. Další část se věnuje školám vysokým, kde jsou vyjmenovány vysoké školy na území Československa a základní údaje o nich. Třetí část je zaměřená na práva menšin, poslední se věnuje situaci na Slovensku a Podkarpatsku. Na závěr kapitoly je v béžovém rámečku popsáno, jak to na školách chodilo, například jsou zde informace o počtu žáků ve třídách, délce školního roku a prázdninách nebo způsobu klasifikace. Text kapitoly je doplněn také několika fotografiemi včetně jejich popisů. První z nich zachycuje školní brašnu s dřevěným trojúhelníkem a penálem asi ze 30. let., na další jsou zobrazeny hlavice žezel původní Karlo-Ferdinandovy univerzity. Třetí je fotografie Masarykovy univerzity, poslední poté ukazuje, jak vypadala školní třída z doby první republiky. Součástí této kapitoly je také jeden z artefaktů, konkrétně vysvědčení Miloslava Vokatého, žáka základní školy, ze školního roku 1933/1934. Žáci by mohli porovnat toto vysvědčení s tím, které na konci roku dostávají sami. Nejpatrnější rozdíl by byl zřejmě v tom, že zatímco na současných vysvědčeních jsou uvedeny známky pouze za první a druhé pololetí, tehdy se uváděly také známky čtvrtletní.

7 Dotazník

Součástí této diplomové práce je také dotazníkové šetření zaměřené na využívání učebnic při výuce období první republiky na základních školách, popřípadě víceletých gymnáziích v ročníku odpovídajícímu ročníku devátému. Hlavním cílem bylo zjistit, zda učitelé využívají výše rozebrané učebnice, jak často s nimi pracují a jak jsou s nimi spokojení.

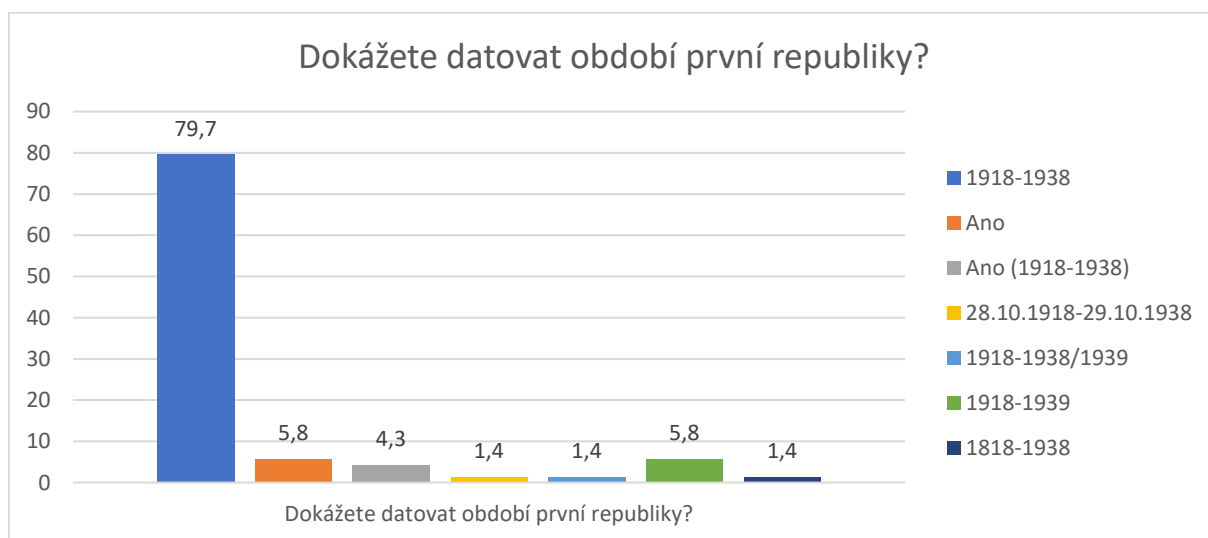
Dotazníkové šetření probíhalo v první polovině listopadu 2023 a skládalo se z 12 otázek. Zúčastnilo se ho celkem 69 respondentů, z toho 53 žen (76,8 %) a 16 mužů (23,2 %). Nejvíce respondentů bylo ve věkovém rozmezí 31-45 let, celkem 37 (53,6 %), 20 respondentů bylo ve věku do 30 let (29 %), nejméně, tedy 12, v rozmezí 46-60 let (17,4 %). Poslední obecná otázka zjišťovala, na kterém typu školy respondent vyučuje. Převahu získali učitelé a učitelky na základní škole, kdy jich bylo 58 (84,1 %), zbylých 11 (15,9 %) zúčastněných vyučuje na víceletém gymnáziu. Veškeré údaje jsou zaznamenány v grafu č. 1.

Graf č. 1

Následující otázka zjišťovala, zda učitelé dovedou datovat období první republiky. Konkrétní znění otázky bylo: *Dokážete datovat období první republiky? (od jakého do jakého roku období trvalo)*. Zde musím konstatovat, že jsem otázku položila poněkud nešťastně. Předpokládala jsem, že respondenti napíšou rozmezí let, ve kterých první republika existovala. Většina z nich tak naštěstí učinila, konkrétní čísla uvedu níže. Čtyři zúčastnění mi ovšem jako odpověď uvedli *ano*, další tři poté k odpovědi *ano* přidali ještě správné časové rozmezí. Své chyby jsem si vědoma, navíc to jenom dokazuje, jak je ve školství důležitá správná formulace otázek. Zbylých 62 respondentů k této otázce napsalo časové rozmezí trvání první republiky. Celkem 55 (79,7 %) z nich uvedlo správnou odpověď, tedy 1918-1938. Jeden z těchto zúčastněných navíc do

závorky připsal také Mnichovskou dohodu. Další respondent napsal konkrétní datum vzniku a zániku první republiky, nicméně její zánik mylně datoval na 29.10.1938. Nebyl však jediným, který odpověděl špatně. Jeden člověk uvedl rozmezí 1918-1938/1939, stejně jako další čtyři, kteří uvedli koncový rok 1939, přidal tedy i období druhé republiky. Poslední ze zúčastněných jako počátek první republiky uvedl rok 1818. Zde je ovšem otázka, jestli se daný respondent pouze nepřepsal. Odpovědi jsou uvedeny v grafu č. 2.

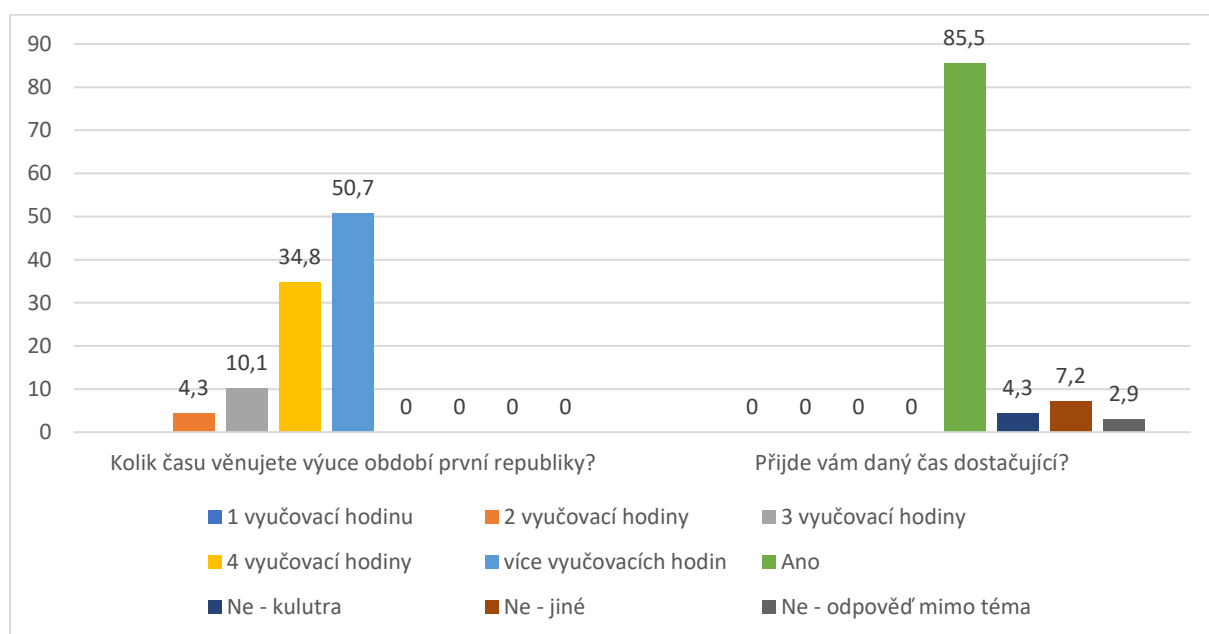

Graf č. 2

V další části dotazníku jsem chtěla zjistit, zda některý ze zúčastněných vyučoval dějepis již před rokem 1989. V případě kladné odpovědi mě zajímalo, jak se po tomto roce jeho výuka daného tématu změnila. 67 (97,1 %) respondentů v této době neučila, někteří z nich ještě nebyli ani na světě, jak sami uváděli. Jeden člověk jako odpověď napsal pouhou tečku, předpokládám tedy, že ani on před rokem 1989 neučil. Pouze jedna osoba učila již před tímto rokem. K otázce uvedla, že se v její výuce změnila role Tomáše Garrigua Masaryka, jakou druhou změnu uvedla důkaz vysoké životní úrovně lidí, posledním bodem byla pluralitní parlamentní demokracie.

Následující část zjišťovala, kolik času se učitelé tomuto období věnují. Více než polovina zúčastněných (50,7 %) uvedla, že se tématu věnuje více než 4 vyučovací hodiny. 34,8 % dotázaných vyučuje dané období 4 vyučovací hodiny, 10,1 % 3 vyučovací hodiny. Nejméně respondentů (4,3 %) se tématu věnuje pouze dvě hodiny. V souvislosti s tím mě také zajímalo, zda zúčastněným přijde daný počet hodin dostačující. V případě záporné odpovědi měli dále uvést, která témata z časových důvodů vynechávají. 59 (85,5 %) dotazovaných uvedlo, že jim čas věnovaný tomuto tématu přijde dostačující. Jeden z dotazovaných uvedl, že žádné téma nevynechává, ale je to na úkor jiných témat. Tři zúčastnění odpověděli, že z časových důvodů

do své výuky nezahrnují kulturu, jeden z nich navíc uvedl, že toto téma nechává na učitelích českého jazyka. Jeden respondent uvedl, že mu časová dotace nepřijde dostačující, ovšem důvod této odpovědi již nenapsal. Další mezi z časových důvodů vynechaná témata zařadil každodennost a osudy bývalých vojáků i rodin. Jeden z učitelů uvedl, že si vybírá pouze stěžejní témata, která s žáky zkoumá v rámci badatelských hodin. Následující respondent napsal, že se látce nevěnuje najednou, ale v průběhu září a října celkem asi 8 hodin, přičemž mezitím chronologicky probírá evropský a světový kontext. Poslední dva respondenti na mou otázku sice odpověděli, ale jejich odpověď se netýkala mnou položené otázky. Jeden z nich napsal, že mu celkově přijde v 9. ročníku na vyučování málo času, druhý poté, že výuku zkracuje o evropskou integraci a nezabývá se do hloubky bitvami 2. světové války. Veškeré odpovědi je možné vidět na grafu č. 3.

Graf č. 3

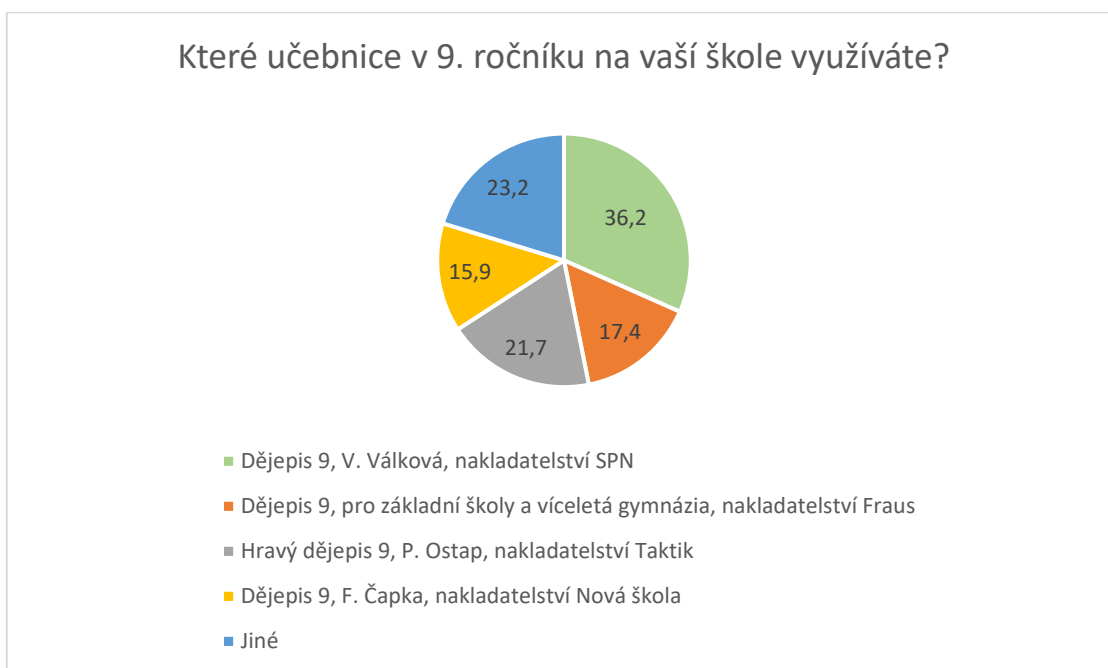
Další část dotazníku se zaměřovala na učebnice, které učitelé během výuky ve svých hodinách využívají. Učitelé zde měli možnost zaškrtnout více než jednu učebnici. Z těch, kteří vybrali pouze jednu učebnici, jich 22 využívá učebnici Veroniky Válkové – Dějepis 9¹⁵⁷. S druhou nejvyužívanější učebnicí, kterou je učebnice nakladatelství Fraus¹⁵⁸, pracuje 10 respondentů. 9 dotazovaných využívá učebnici nakladatelství Taktik¹⁵⁹, stejný počet dotazovaných využívá

¹⁵⁷ VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9: nejnovější dějiny: pro základní školy. 2.*, Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016.

¹⁵⁸ PARKAN, František et al. *Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia. 3. vydání.* Plzeň: Fraus, 2021. 2 svazky. Škola s nadhledem.

¹⁵⁹ OSTAP, Pavel et al. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP. 2. vydání.* Praha: Taktik, 2020.

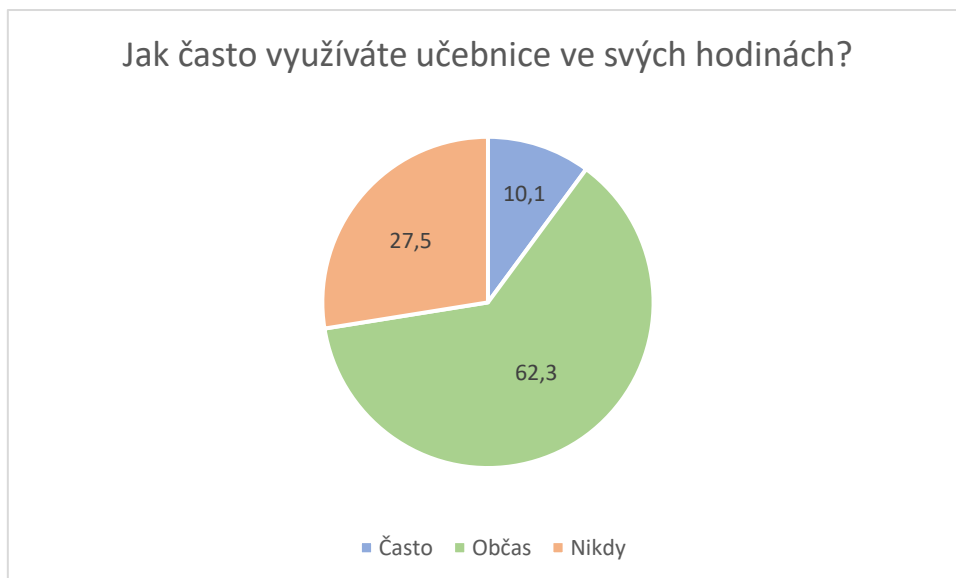
učebnici Františka Čapky¹⁶⁰. Zbýlých 13 zúčastněných využívá jinou učebnici. Více učebnic najednou ve své výuce využívá 6 dotazovaných. Polovina z nich pracuje s dvěma učebnicemi, dva využívají tři učebnice, poslední z nich dokonce čtyři různé učebnice. Pokud bychom zahrnuli do celkového počtu také odpovědi respondentů, kteří vybrali více učebnic, dostali bychom následující čísla: učebnice nakladatelství SPN alespoň občas využívá 25 (36,2 %) zúčastněných, 16 (23,2 %) respondentů využívá jinou učebnici, 15 (21,7 %) dotazovaných pracuje s učebnicí nakladatelství Taktik, 12 (17,4 %) poté spoléhá na učebnici nakladatelství Fraus, nejméně je využívána učebnice nakladatelství Nová škola, a to 11 (15,9 %) respondenty. Tyto celkové počty jsou zobrazeny v grafu č. 4.

Graf č. 4

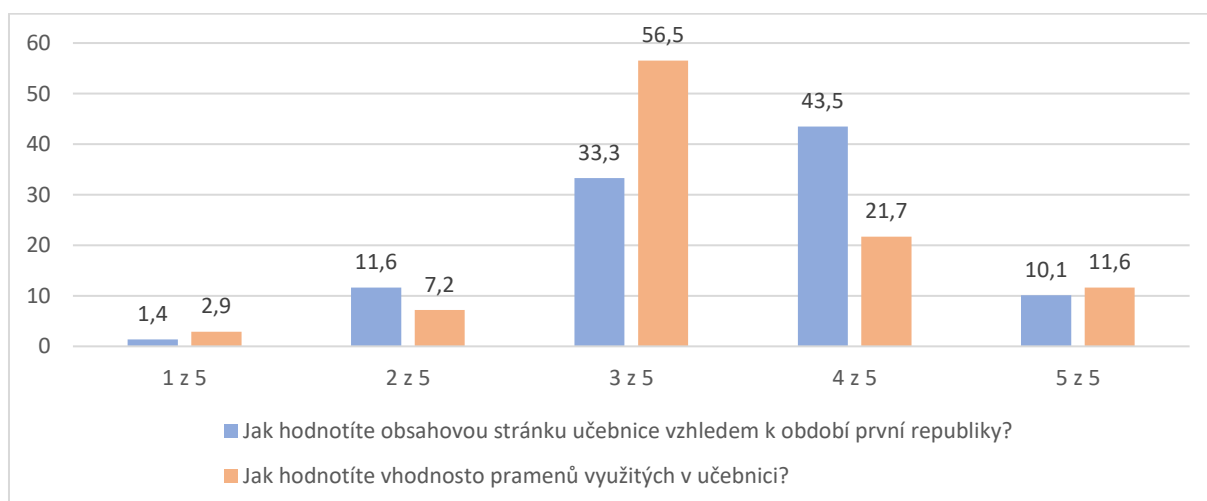
Následující část zjišťovala, jak často učitelé při výuce dějepisu učebnice využívají. Více než polovina respondentů (62,3 %) uvedla, že učebnice využívají jen při občasných příležitostech, 27,5 % zúčastněných s učebnicí během svých hodin nepracuje vůbec. Zbýlých 10,1 % využívá učebnice ve výuce často, jak ukazuje graf č. 5.

¹⁶⁰ ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, s.r.o., 2022.

Graf č. 5

Učebnic se týkaly také následující dvě otázky. V nich jsem chtěla zjistit hodnocení obsahové stránky učebnice vzhledem k období první republiky a vhodnost pramenů v ní užitých. Necelá polovina respondentů (43,5 %) hodnotila obsahovou stránku učebnice body 4/5; 33,3 % poté 3/5; 11,6 % dalo 2/5; 10,1 % zvolilo 5/5; pouze 1,4 % dalo učebnici 1/5. Co se týče vhodnosti využitých pramenů, více než polovina zúčastněných uvedlo body 3/5; 21,7 % dotazovaných 4/5; 11,6 % 5/5; 7,2 % učitelů zvolilo 2/5; zbylé 2,9 % poté 1/5. Veškerá data jsou uvedena v grafu č. 6.

Graf č. 6

Poslední otázkou jsem chtěla zjistit, co učitelům v učebnicích dějepisu chybí. Jelikož se mi dostalo mnoha různých odpovědí, uvedu zde jen ty vybrané. Jednou z odpovědí byl například větší akcent na mnohonárodnostní otázku sledovaného období a problematika myšlenky

čechoslovákismu, další učitel by uvítal více informací k Janu Masarykovi. Další osobě v učebnici nechybí sice žádné téma, ale uvítala by více souvislostí a pramenů. Jeden ze zúčastněných by chtěl více podrobností o významných postavách první republiky, další postrádá více informací k dějinám každodennosti nebo růstu českého fašismu. Někomu v učebnicích chybí spotřební koš první republiky, jiný by uvítal větší důraz na náboženství, častou odpovědí byla také kultura. Zajímavou odpovědí byla absence výpovědí pamětníků, kterou bychom mohli zařadit k těm, kteří si stěžovali na nedostatek pramenů. Někteří zúčastnění také napsali, že jim v učebnici žádné téma nechybí. Mnoho respondentů poté uvedlo, že učebnice nevyužívají, tudíž jim nic nechybí, případně, že využívají více učebnice, které se navzájem doplňují.

8 Přípravy pro výuku v 9. ročníku ZŠ nebo kvartě víceletého gymnázia

V této části práce uvedu příkladové přípravy, které by se daly využít při výuce období první republiky v devátém ročníku, případně v kvartě víceletého gymnázia. Mým cílem není postihnout celé období první republiky, zaměřím se pouze na vybraná témata.

8.1 Příprava č. 1

Téma: Problematika menšin v československém pohraničí krátce po vzniku Československé republiky

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Cíle: Žák z přiložené mapy vyčte hlavní ohniska konfliktů

Žák na základě práce s prameny vysvětlí, jak byly spory vyřešeny

Dříve získané znalosti: Předpokládá se, že žáci jsou seznámeni s postavením území Československa v rámci Rakouska-Uherska, mají také povědomí o výsledcích Versailleské smlouvy

Příprava:

E: cca 10 minut

V rámci evokace žákům promítneme vybrané dvojjazyčné nápisy (viz Příloha č. 1). Jejich úkolem bude odvodit, kde by se s těmito nápisy mohli setkat a proč se zde tyto dvojjazyčné nápisy vyskytují.

Předpokládám, že žáci dovedou odvodit, jakým jazykem je psán cizojazyčný nápis. Na základě toho by měli být schopni uvést, že první obrázek se bude nacházet v místě, kde žili jak Češi, tak Poláci. Zároveň by měli uvést, že se tento městský úřad nachází ve městě Český Těšín. Na druhém a třetím obrázku by žáci měli přijít na to, že vedle českého nápisu se zde nachází nápis psaný německy, tudíž se nápisy objevovaly s pravděpodobností tam, kde žili zároveň Češi i Němci. Poslední obrázek by pro žáky mohl být nejsložitější, nicméně věřím, že by se ve třídě našel někdo, kdo by správně určil jak slovenštinu, tak maďarštinu. Navíc by žáci mohli také ze vzhledu cedule vyvodit, že se jedná o nápis na vlakové zastávce.

U: cca 25 minut

V této fázi se žáci rozdělí do 6 skupin. Vždy dvě skupiny dostanou stejný pracovní list, každá skupina ovšem bude pracovat samostatně. Po vypracování pracovního listu se skupiny se stejným zadáním spojí a společně prodiskutují své odpovědi. První úkol bude pro každou skupinu společný, z toho důvodu ho uvedu již zde. Žáci dostanou mapu Československa (viz Příloha č. 2), samozřejmě ve větším formátu, než je uvedeno v příloze, na které jsou vyznačeny národnostní menšiny v období první republiky. Na základě poznatků z fáze evokace a zeměpisných znalostí budou žáci vypracovávat následující úkol:

- V Československu žilo kromě Čechů a Slováků také mnoho národnostních menšin. Vytvořte legendu k této mapě, napište tedy ke každé barvě, jakou národnostní menšinu vyznačuje. Do legendy uveďte také Čechy a Slováky.

Správné řešení: růžová = Češi; světle růžová = Slováci; modrá = Němci; zelená = Maďaři, oranžová = Poláci; žlutá = Ukrajinci/Rusíni

1. a 2. skupina

Tyto dvě skupiny se budou zabývat polskou menšinou a sporem o Těšínsko. Žáci si nejprve prohlédnou tabulku zaznamenávající národnostní menšiny s počtem příslušníků po sčítání lidu z roku 1921 (viz Příloha č. 3). Pro přehlednost jsem také vytvořila výřezy z této tabulky. Žáci dostanou následující otázky (za otázkou zároveň uvádím správné odpovědi):

- Kolik žilo v Československu v době sčítání lidu Poláků? – 75 853 Poláků
- Ve které části Československa jich žilo nejvíce? – ve Slezsku
- Proč si myslíte, že to bylo právě v této oblasti? – individuální odpověď

Po zodpovězení otázek si žáci prohlédnou mapu Těšínska (viz Příloha č. 4) společně se současnou mapou České republiky, kde je vyznačené území Těšínska. Mapu České republiky přikládám z toho důvodu, aby žáci věděli, kde se Těšínsko nachází. K mapám dostanou žáci následující otázky:

- Kde se dnes Těšínsko nachází? – Česká republika, Polsko
- Po vzniku Československa nastal o toto území spor. Došlo dokonce k sedmidenní válce. Jak si myslíte, že tento spor dopadl? – individuální odpověď

Na závěr si žáci přečtou úryvek ze Sbírky zákonů a nařízení (viz Příloha č. 5), kde se dočtou, jakým způsobem byl tento spor ukončen. K tomuto úryvku žáci dostanou pouze jednu otázku:

- Jakým způsobem byl spor o Těšínsko ukončen? – došlo k rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko

3.a 4. skupina

Tyto dvě skupiny se budou zabývat německou menšinou a spory v československém pohraničí. Stejně jako první dvě skupiny si i tyto nejprve prohlédnou tabulku zaznamenávající národnostní menšiny s počtem příslušníků po sčítání lidu z roku 1921 (viz Příloha č. 3). K tabulce žáci dostanou také stejné otázky:

- Kolik žilo v Československu v době sčítání lidu Němců? – 3 123 568 Němců
- Ve které části Československa jich žilo nejvíce? – v Čechách
- Proč si myslíte, že to bylo právě v této oblasti? – individuální odpověď

Následně si žáci prohlédnou mapu Československa, kde jsou vyznačené německé provincie (viz Příloha č. 6). K mapě dostanou následující úkoly:

- Na základě mapy napište názvy 4 německých provincií, které se po vzniku Československa v pohraničí vytvořili. – Deutschböhmen, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren a Sudetenland
- Ke každé provincii napište její centrum. – v pořadí podle prvního úkolu: Liberec, Český Krumlov, Znojmo, Opava
- Která tři města měla být dále připojena k Německému Rakousku? – Brno, Jihlava a Olomouc
- Jak si myslíte, že se spor o daná území vyřešil? – individuální odpověď

Na závěr si žáci přečtou ukázkou z knihy Zdeňka Kárníka (viz Příloha č. 7), kde je popsáno obsazení provincií československou armádou. K ukázce opět dostanou pouze jednu otázku:

- Jak byl spor o československé pohraničí nakonec vyřešen? – armáda daná území obsadila

5.a 6. skupina

Tyto dvě skupiny se budou zabývat maďarskou menšinou a sporem na Slovensku. Žáci si opět nejprve prohlédnou tabulku zaznamenávající národnostní menšiny s počtem příslušníků po sčítání lidu z roku 1921 (viz Příloha č. 3). Následně odpoví na stejné otázky jako předešlé skupiny.

- Kolik žilo v Československu v době sčítání lidu Maďarů? – 745 431 Maďarů
- Ve které části Československa jich žilo nejvíce? – na Slovensku
- Proč si myslíte, že to bylo právě v této oblasti? – individuální odpověď

Žáci si poté prohlédnou mapu Maďarské republiky rad (viz Příloha č. 8). K této mapě dostanou žáci následující úkoly a otázky:

- Vyznačte na mapě území Slovenska.
- Uveďte příklady slovenských měst, která byla obsazena maďarskou armádou. – Košice, Zvolen, Rimavská Sobota, Nové Zámky
- Jak si myslíte, že byla tato situace vyřešena? – individuální odpověď

Na závěr budou žáci pracovat s textem (viz Příloha č. 9), ve kterém jsou události československo-maďarského sporu vysvětleny. Stejně jako u předešlých skupin, i nyní budou mít žáci pouze jeden úkol:

- Na základě textu stručně shrňte, jak spor o jižní Slovensko probíhal. Kromě samotného průběhu uveďte také příčiny sporu a jeho řešení.

R: cca 10 minut

V rámci reflexe propojíme znalosti získané během vypracovávání pracovních listů s fotografiemi dvojjazyčných nápisů promítnutých ve fázi evokace. Každá skupina bude mít za úkol se rozhodnout, zda se dvojjazyčný nápis psaný v jazyce jejich menšin, tzn. první dvě skupiny nápis česko-polský, druhé dvě skupiny nápisy česko-německé a poslední dvě skupiny nápis slovensko-maďarský, vyskytoval na sporných územích.

První dvě skupiny, zabývající se sporem na Těšínsku, by měly uvést, že nápis na Městském úřadě v Českém Těšíně se ve sporné oblasti nacházel, což můžou odvodit jednak z názvu města, jednak z mapy Těšínska. Další dvě skupiny, které se věnovaly sporům s německou menšinou, by měly uvést, že nelze jednoznačně určit, zda se tyto cedule v pohraničí nacházely. Poslední dvě skupiny by měli rozhodování nejtěžší. Jednou z variant je poskytnout jim ještě jednu mapu, na které je zaznamenaná Slovenská republika rad (viz Příloha č. 10) a umožnit jim využít mobilní telefon, aby si na mapě mohly vyhledat obec Zlatná na Ostrove. Podle mapy by měli být žáci schopní odvodit, že tato obec se na území Slovenské republiky rad nevyskytovala. Pokud bychom chtěli žáky nechat pátrat více samostatně, mapu Slovenské republiky rad (viz Příloha č. 10) by neobdrželi a na správnou odpověď by se pokusili s pomocí internetu přijít sami.

Na následující hodině by poté proběhlo sdílení získaných poznatků, které by učitel doplňoval potřebnými informacemi.

8.2 Příprava č. 2

Téma: Pětka a Hrad jako mimovládní politické uskupení

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Cíle: Žák analyzuje prameny a definuje pojmy *Pětka* a *Hrad*

Žák zhodnotí význam těchto uskupení pro československou politiku

Příprava:

E: cca 10 minut

V rámci evokace žákům napíšeme na tabuli velkými písmeny dva pojmy, PĚTKA a HRAD. Každý žák napíše, co vše si pod danými pojmy představí. Následně si odpovědi žáků přečteme.

U: cca 25 minut

V této části se žáci rozdělí do skupin ideálně po 4. Každá skupina obdrží pracovní list (viz. Příloha č. 11). K vyplnění pracovního listu budou žáci potřebovat informace, které naleznou na jednotlivých stanovištích rozmístěných po třídě. Aby to však neměli tak jednoduché, bude platit pravidlo, že každý člen skupiny se může chodit dívat pouze na jedno stanoviště, ke kterému se může dle potřeby libovolně vracet, např. žák č. 1 si může prohlížet materiály pouze na stanovišti č. 1, ostatní tři členové skupiny stanoviště navštívit nemohou.

První otázka je rozdělena na tři části. Žáci by nejprve podle počtu vyobrazených politiků měli být schopni vyvodit, proč se politické uskupení nazývá *Pětka*. Odpovědi na druhou i třetí část naleznou v tabulce zachycující výsledky voleb (viz Příloha č. 12), kdy zkratka uvedená u každého politika označuje název jedné politické strany. Zároveň by měli odvodit, že se jedná o představitele pěti nejsilnějších politických stran.

K zodpovězení druhé otázky budou muset žáci nastudovat složení vlády Jana Černého (viz Příloha č. 13). Již ze samotného názvu vlády je jasné, že jejím předsedou byl Jan Černý. Ve druhé části otázky by žáci bez problému měli napsat tři politiky, kteří nebyli členy vlády až do jejího konce, tedy jména Karel Engliš, Leopold Průša a Vladislav Brdlík. Tato jména nejsou pro žáky nijak zvlášť důležitá, otázku jsem napsala čistě z toho důvodu, aby byl tento text více využitý.

Třetí otázka by pro žáky mohla být náročnější. Zatímco význam *Pětky* naleznou v jednom z textů (viz Příloha č. 15), druhá část otázky vyžaduje, aby se žáci zamysleli. Zde neexistuje jedna konkrétní odpověď, jde o projevení jejich názoru. Z daného textu jsou úmyslně vynechány ty části, které by žákům prozradily správné odpovědi na některé otázky bez toho, aby museli pracovat s ostatními materiály.

Čtvrtá otázka se zaměřuje na skupinu *Hrad*. Na základě textu (viz Příloha č. 14) by žáci měli být schopni odvodit, že skupina byla pojmenována *Hrad* z toho důvodu, že se shromažďovala kolem prezidenta Masaryka sídlícího na Pražském hradě. Druhá část navazuje na znalosti z české literatury, žáci by měli správně určit, že hledaným spisovatelem je Karel Čapek.

Poslední otázka se již neváže k žádnému konkrétnímu textu, jde o využití všech získaných poznatků. Existuje několik odpovědí, které by dle mého názoru mohly zaznít. Zatímco *Pětka* je tvořena pouze politiky, součástí *Hradu* byli i osobnosti z jiné oblasti, například již zmíněný Karel Čapek patřil mezi spisovatele. Podle textů by také mohli napsat, že *Hrad* ovlivňoval především politiku zahraniční, kdežto *Pětka* se zaměřovala spíše na politiku domácí. Rozdíl by mohli žáci spatřovat i v počtu členů.

R: cca 10 minut

V rámci reflexe by došlo ke společnému shrnutí získaných poznatků. Na úplný závěr by učitel vyzdvihl nejdůležitější informace, které by si žáci měli pamatovat.

8.3 Příprava č. 3

Téma: Každodenní život v období první republiky

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Cíle: Žák vlastními slovy shrne možnosti trávení volného času v době první republiky

Žák porovná vybrané ceny a platy v období první republiky se současnými

Příprava:

E: cca 8 minut

V rámci evokace se žáků nejprve zeptáme, zda někdy slyšeli pojem *Osvobozené divadlo*. Po krátké diskuzi poté žákům pustíme reportáž o Osvobozeném divadle¹⁶¹.

¹⁶¹ *Osvobozené divadlo*. In: ČT Edu [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4216-osvobozeno-divadlo>

U: cca 30 minut

V této fázi hodiny bude každý žák pracovat samostatně, obdrží pracovní list (viz Příloha č. 16) s několika otázkami a úkoly. Aby mohl pracovní list vypracovat, bude žák muset obejít několik stanovišť, kde nalezne potřebné odpovědi. Na těchto stanovištích žáci naleznou například plakát Osvobozeného divadla, výstřižek z Lidových novin, medailonky vybraných profesí a mnohé další, vše dostupné níže v Přílohách č. 17–24.

Většinu odpovědí k první otázce žáci zodpoví po prohlédnutí plakátu Osvobozeného divadla. Z něj by měli vyčíst, že se jedná o hru Učitel a žák, která se hrála 14. října 1927. Doktora si zde zahrál Nedbal a za lístek do přízemí by museli zaplatit 13 Kč. Na poslední podotázku žáci odpoví po prostudování novinového článku, uvést mohou více odpovědí.

Druhá otázka je zaměřena na filmy. Žáci odpoví s pomocí jiného novinového útržku, také zde je možné uvést více odpovědí. Je nutné si ovšem dát pozor na to, zda šlo o premiéru daného filmu nebo o jeho prodloužené promítání. Tyto informace jsou u každého filmu uvedené.

Třetí otázka se týká knih. Každý žák si vybere jednu knihu ze seznamu a následně svůj výběr také odůvodní.

Poslední dvě otázky žáci zodpoví, jakmile si přečtou všechny krátké texty¹⁶² jednotlivých profesí. Ceny potravin navíc budou muset s pomocí jednoduché matematiky vypočítat. Správné odpovědi u cen potravin: rohlík 0,50 Kč, mléko 2 Kč, chleba 2,75 Kč, máslo 20 Kč, košile 24 Kč, boty 49 Kč a auto 22 000 Kč.¹⁶³

R: cca 7 minut

V rámci reflexe bychom s žáky porovnali dnešní ceny zmíněných potravin s tehdejšími. Stejně tak by došlo k porovnání platů v období první republiky s těmi dnešními.

¹⁶² Texty jsou vytvořeny autorkou práce.

¹⁶³ ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, s.r.o., 2022, s. 24.

9 Závěr

Jak ukázal rozbor vybraných učebnic, vnímání období první republiky se v průběhu času výrazně měnilo. Sledované učebnice by se daly rozdělit do tří skupin – učebnice vyšlé již v období první republiky, učebnice vyšlé v období komunismu a učebnice vyšlé po vzniku České, potažmo Slovenské republiky. Osobnost Tomáše Garrigua Masaryka se v těchto tří skupinách učebnic značně liší. Prvorepublikové učebnice T. G. Masaryka vyzdvihují, ne-li přímo glorifikují, vždy je o něm psáno s největší úctou a respektem. Oproti tomu stojí učebnice vydané v období komunismu. V té české je Masaryk vyloženě napadán a očerňován, slovenské učebnice se o Masarykovi příliš mnoho nezmiňují. Novější učebnice se vrací k pojetí Masaryka jako osvoboditele národa, příliš mnoho informací se však o něm taky nedozvíme. Značný rozdíl je také v pojetí Komunistické strany. V učebnicích první republiky se toho přece jenom o této straně příliš mnoho nedozvíme, v jedné z učebnic dokonce není zmíněna vůbec. Naopak ve druhé skupině učebnic hraje podstatnou roli, ať už se jedná o učebnice české či slovenské. Ve zkratce řečeno, Komunistická strana je vždy vyzdvihována jako ta, která bojuje proti všemu špatnému, a která se vždy snaží pomoc pracujícímu lidu. Česká učebnice vydaná krátce po vzniku republiky naopak komunisty dosti očerňuje, oproti tomu v učebnici slovenské, která vyšla pouze o dva roky později, se o této straně nedozvíme téměř nic. Stejně je tomu také u nejnovějších učebnic českých. Co se týče problematiky menšin, zde již rozdíly nejsou tak markantní. Téměř ve všech učebnicích, je situace jednoduše popsána, někdy více či méně. Výjimku představuje česká komunistická učebnice, kde jsou například boje proti Maďarům vylíčeny jako nespravedlivé. O měnové reformě se v některých učebnicích nedozvíme vůbec nic, v jiných jsou zmínky pouze velmi strohé. Posledním sledovaným tématem byla kultura. V českých učebnicích 20. století se o kultuře nedočteme prakticky nic, naopak slovenské učebnice toto téma rozebírají poměrně důkladně. České učebnice vydané v 21. století však již kulturu taktéž rozebírají.

Vzhledem k tomu, že se školní vzdělávací programy vypracovávají na základě rámcového vzdělávacího programu, výše popsané ŠVP se od sebe příliš neliší. Výjimku snad představuje Základní škola genpor. Františka Peřiny, kde se sledované období vyučuje již na konci 8. ročníku. Druhý výraznější rozdíl v této části práce spatřuji v časové dotaci věnované výuce dějepisu obecně, kdy se žáci na Slovensku dějepisu věnují ve všech ročnících, vyjma 9., pouze jednu hodinu týdně, zatímco u nás jsou to povětšinou hodiny dvě.

V další části práce jsem se snažila stručně popsat vybrané zdroje, které mohou učitelé při výuce období první republiky během své výuky využít. Převážná část těchto zdrojů je online, v čemž spatřuji tu výhodu, že je mohou volně využívat také žáci. Na knize První republika však oceňuji tzv. artefakty, které by mohly žáky zaujmout i z toho důvodu, že se s nimi prakticky jinde neseťkají.

Ve svých přípravách jsem se snažila využít především metodu práce s prameny, která by pro žáky mohla být přínosnější. Myslím si totiž, že pokud si na dané informace žáci přijdou sami, budou si je lépe pamatovat. Navíc by pro ně tato metoda mohla být také i poněkud zábavnější. Hodiny jsem dále stavěla na modelu tří fází E–U–R, tedy fází evokace, uvědomění a reflexe.

První republika je bezpochyby důležitým a významným mezníkem našich dějin. Jak již bylo prokázáno výše, pohled na toto období se během poměrně krátkého času několikrát změnil. Bylo by pošetilé domnívat se, že současný pohled na toto období je tím posledním. Otázkou tak zůstává, jak se na období první republiky bude nahlížet třeba za sto let?

10 Přílohy

Příloha č. 1

Obrázek č. 1¹⁶⁴

Obrázek č. 2¹⁶⁵

¹⁶⁴ Městský úřad v Českém Těšíně. In: ČT24. [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1049471-radnice-v-ceskem-tesine-zavedla-pro-sve-uredniky-kurz-polstiny>

¹⁶⁵ Staré českoněmecké plechové cedule. In: Aukro [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://aukro.cz/stare-ceskonemecke-plechove-cedule-s-upozor-napisy-7001275008>

Obrázek č. 3¹⁶⁶

Obrázek č. 4¹⁶⁷

Příloha č. 2

Obrázek č. 5¹⁶⁸

¹⁶⁶ *Cedule – prodej tabáku*. In: Aukro [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://aukro.cz/smalt-cedule-protectorat-prodej-tabaku-cesko-nemecka-6977186382>

¹⁶⁷ *Cedule Zlatná na Ostrove*. In: Vlaky.net [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlaky.net/zeleznice/spravy/7840-Coronavirove-Madarsko/>

¹⁶⁸ *Národnostní složení Československa*. In: 21. století [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://21stoleti.cz/2017/05/06/novy-stat-na-mape-evropy-spory-o-ceskoslovenske-hranice/>

Příloha č. 3

Tab. IV. Českoslovenští státní příslušníci podle národnosti. Úhrnný počet cizozemců. (Dokončení) 43

Číslo řádku	Země, župa	Českoslovenští státní příslušníci národnosti											Čistý státní příslušník	Úhrn přítomného obyvatelstva
		československé	ruské (velkoruské, ukrajinské, karpatoruské)	německé	maďarské	židovské	polské	hrabovské (serbské, chorvatské, slovinské)	rumunské	cikánské	jiné	dobromady		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
c) Běhupřítelci žup a zemí														
1. Župy														
1	Hlavní město Praha	634.514	596	80.429	950	5.395	226	187	28	1	841	661.258	13.926	676.667
2	Župa I. Praha	1.045.572	254	11.178	337	498	97	37	16	—	47	1.058.464	6.211	1.064.675
3	Župa II. Pouchov	418.643	165	18.209	402	186	71	23	16	—	15	475.119	3.126	478.245
4	Župa III. Hradec Králové	360.924	111	141.925	446	294	82	14	1	—	20	502.923	6.083	509.006
5	Župa IV. Mladá Boleslav	506.546	236	224.713	358	356	38	26	6	—	46	728.794	9.032	737.826
6	Župa V. Česká Lípa	39.594	110	486.199	567	404	181	18	13	1	74	559.217	15.894	575.111
7	Župa VI. Louny	468.152	215	308.401	989	1.394	89	21	4	61	54	773.564	13.161	786.725
8	Župa VII. Karlovy Vary	18.300	28	305.701	193	472	34	4	1	1	26	307.992	14.217	322.209
9	Župa VIII. Plzeň	498.988	145	349.865	716	1.146	67	26	12	—	46	750.031	6.399	756.430
10	Župa IX. Česká Budějovice	398.508	120	154.172	538	481	22	27	14	—	28	553.998	8.899	562.897
11	Župa X. Jihlava	294.470	110	126.792	20	1.391	22	1.056	1	1	23	423.526	8.018	431.544
12	Župa XI. Brno	694.574	272	183.909	365	4.839	146	33	10	12	86	748.967	9.398	758.365
13	Župa XII. Olomouc	483.471	315	305.405	65	2.452	228	46	22	—	17	794.111	10.176	804.287
14	Župa XIII. Uherské Hradiště	367.845	164	4.609	41	2.319	74	19	—	10	21	375.534	2.288	377.822
15	Župa XIV. Město v Opatově	404.147	319	314.901	113	4.306	2.181	29	4	1	70	626.304	10.000	636.304
16	Župa XXI. Tábor	177.638	191	25.005	25	2.713	69.366	21	—	3	16	272.919	27.281	300.199
17	Župa XV. Bratčava	436.819	169	42.225	119.942	15.911	121	154	20	1.997	62	798.231	11.547	809.778
18	Župa XVI. Nitra	294.498	130	20.879	127.788	8.377	54	51	15	614	16	443.254	3.743	447.007
19	Župa XVII. Turčiansky Svätý Martin	392.252	170	16.919	2.710	5.671	257	26	15	119	41	418.136	5.007	423.288
20	Župa XVIII. Zvolen	329.925	133	10.058	142.383	4.257	119	76	24	1.496	44	488.436	4.139	492.575
21	Župa XIX. Liptovský Svätý Mikuláš	231.808	7.849	61.421	45.123	5.217	431	46	24	1.371	50	313.920	6.843	320.763
22	Župa XX. Košice	338.480	77.200	15.301	99.314	31.199	1.561	86	140	2.881	101	589.178	14.425	603.603
23	Podkarpatská Rus ¹³⁾	19.737	372.384	10.460	192.144	80.059	297	118	13.610	418	81	599.808	6.760	606.568
2. Země														
1	Čechy	4.382.788	2.007	2.173.289	5.476	11.251	978	347	87	24	428	6.576.825	93.757	6.670.582
2	Morava	2.048.426	976	547.604	534	15.335	2.080	1.197	45	24	215	2.616.436	46.448	2.662.884
3	Slezsko	296.194	338	252.365	94	3.681	69.967	33	3	61	622.788	49.530	672.268	
4	Slovensko ¹³⁾	2.013.792	85.644	139.900	637.183	70.529	2.536	413	230	7.967	363	2.958.557	42.813	3.001.370
5	Podkarpatská Rus ¹³⁾	19.737	372.384	10.460	192.144	80.059	297	118	13.610	418	81	599.808	6.760	606.568
6	Československá republika ¹³⁾ úhrnem	8.760.937	461.819	3.123.568	745.431	180.855	75.853	2.108	13.974	8.446	1.343	13.374.364	238.808	13.613.172

¹³⁾ Viz poznámka 1) a 2) na straně 30 a poznámka 9) na straně 37.

Obrázek č. 6¹⁶⁹

Tab. IV. Českoslovenští státní příslušníci podle národnosti. Úhrnný počet cizozemců. (Dokončení) 43

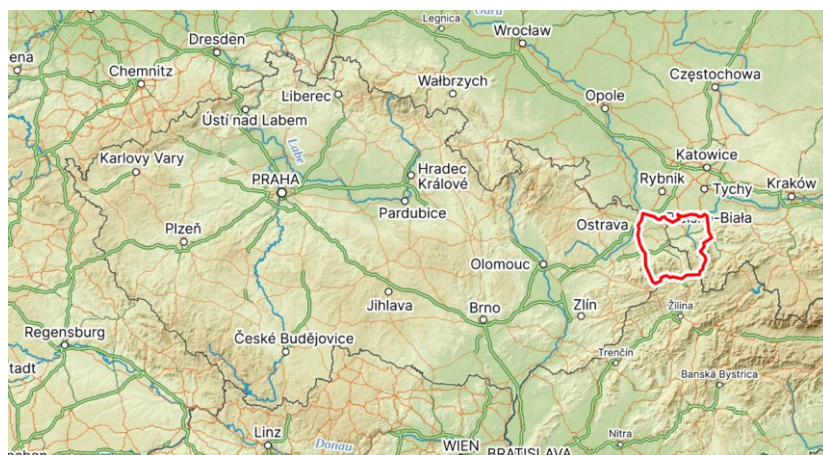
Číslo řádku	Země, župa	Českoslovenští státní příslušníci národnosti											Čistý státní příslušník	Úhrn přítomného obyvatelstva
		československé	ruské (velkoruské, ukrajinské, karpatoruské)	německé	maďarské	židovské	polské	hrabovské (serbské, chorvatské, slovinské)	rumunské	cikánské	jiné	dobromady		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2. Země														
1	Čechy	4.382.788	2.007	2.173.289	5.476	11.251	978	347	87	24	428	6.576.825	93.757	6.670.582
2	Morava	2.048.426	976	547.604	534	15.335	2.080	1.197	45	24	215	2.616.436	46.448	2.662.884
3	Slezsko	296.194	338	252.365	94	3.681	69.967	33	3	61	622.788	49.530	672.268	
4	Slovensko ¹³⁾	2.013.792	85.644	139.900	637.183	70.529	2.536	413	230	7.967	363	2.958.557	42.813	3.001.370
5	Podkarpatská Rus ¹³⁾	19.737	372.384	10.460	192.144	80.059	297	118	13.610	418	81	599.808	6.760	606.568
6	Československá republika ¹³⁾ úhrnem	8.760.937	461.819	3.123.568	745.431	180.855	75.853	2.108	13.974	8.446	1.343	13.374.364	238.808	13.613.172

¹⁶⁹ Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, s. 43.

Příloha č. 4

Obrázek č. 7¹⁷⁰

Obrázek č. 8¹⁷¹

¹⁷⁰ *Správní rozdělení Těšínska*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Těšínsko#/media/Soubor:Správní_rozdělení_Těšínska_1897.jpg

¹⁷¹ *Mapy.cz* [online]. Těšínsko [mapa]. [cit. 28.11.2023]

Příloha č. 5

(...) vlády polská a československá prohlásily (...), že přijímají, aby hranice jmenovaných území [vévodství Těšínské, území Oravy a Spiše] byly určeny čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými; pověřily konferenci velvyslanců uspořádáním této otázky.

V důsledku toho rozhodla konference velvyslanců takto:

I.

Hranice svrchovanosti Polska a Československa nad bývalým knížectvím Těšínským a nad územím Oravy a Spiše budou stanoveny hraniční čarou, určenou tímto způsobem (...)

1. V krajině těšínské:

Od bodu, kde východní hranice obce Pieršné stýká se s bývalou hranicí mezi Německem a Rakouskem, na jih a až ke kotě 268, ležící asi 2 km severovýchodně od Frýštátu:

čára, kterou jest určiti na místě samém a která ponechává ves Dolní Marklovice a domy obce Mizerova státu československému;

odtud na jih a až k bodu, kde jihovýchodní hranice obce Roje přetíná řeku Olšu:

východní hranice obcí Frýštátu a Roje;

odtud jiho-jihovýchodně a až k bodu, který jest určiti asi 500 metrů severo-severozápadně od mostu, ležícího 1500 metrů jihovýchodně od Šibice:

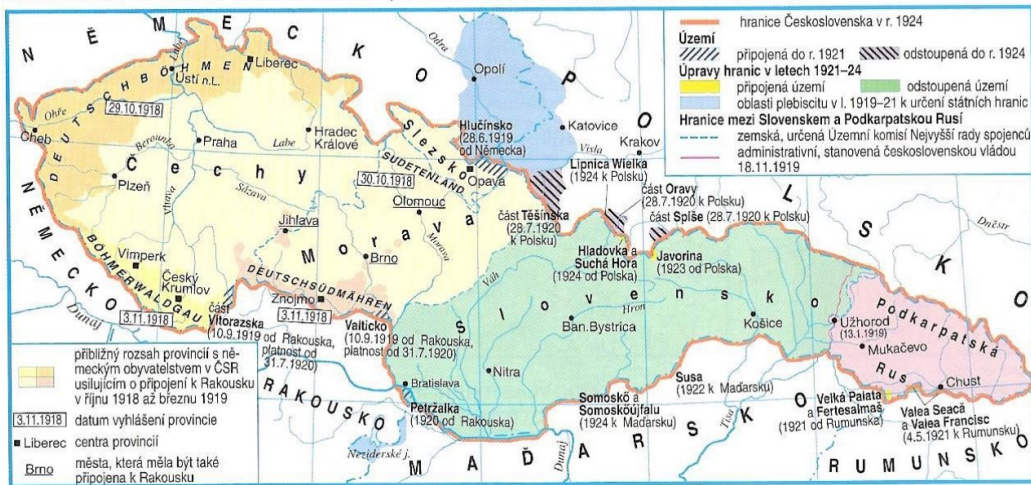
tok řeky Olši proti proudu;

(...) ¹⁷²

¹⁷² *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. V Praze: Státní tiskárna, 11.02.1925, 1925, s. 255-256.

Příloha č. 6

63. ÚZEMÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ (ČESKOSLOVENSKA) S ÚPRAVAMI HRANIC DO ROKU 1924

Obrázek č. 9¹⁷³

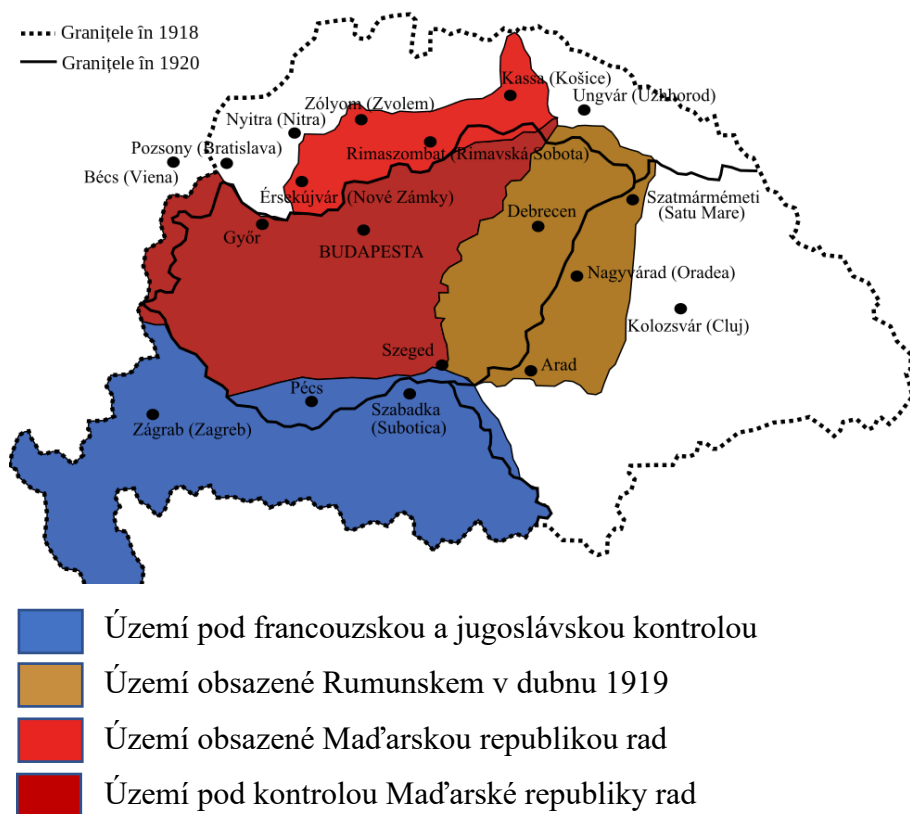
Příloha č. 7

(...) Edvard Beneš záhy a snadno dosáhl souhlasu Dohody s obsazením pohraničí – i proto, aby se zabránilo zmatkům a drancování. (...) Československá vláda neměla však k dispozici potřebné vojsko, proto ministr národní obrany Václav Klofáč žádal o vyslání tří pluků dohodového vojska. Tato představa nebyla ojedinělá zvláště tehdy, když země začaly otřásat sociální nepokoje. Volání o vojenskou pomoc, někdy až úpěnlivé, se ozývalo i od takových lidí, jako byl Kramář či Rašín. Nakonec musela vláda kombinovat některé rezervní jednotky prořídlých českých pluků s dobrovolnickými jednotkami, a tak se se systematictější obsazováním pohraničí začalo až v polovině listopadu. Až na nepatrné výjimky (...) se tak stalo bez boje. Většinou vše proběhlo tak, že po zprávě o blížící se československé jednotce se místní Volkswehr rozešel, čeští vojáci vpochovali na náměstí a za pomoci českého menšinového okresního Národního výboru obsadili okresní úřad a radnici. Po jisté přestávce pokračovalo obsazování v prosinci. Hlavní město Deutschböhmen Liberec bylo obsazeno 12., hlavní město Sudetenlandu Opava 18. prosince 1918.¹⁷⁴

¹⁷³ *Území Republiky československé.* [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rimov.cz/www/obecrimov/fs/obdobi-1-republiky.pdf>

¹⁷⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929).* 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003, s. 42.

Příloha č. 8

Obrázek č. 10¹⁷⁵

Příloha č. 9

Zatímco jednání v Paříži se protahovala, zhoršovala se situace na Slovensku. Jeho území bylo součástí Uherského království tisíc let a nová maďarská vláda hraběte Károlyiho se jej odmítala vzdát. K prvním ozbrojeným střetům došlo už v listopadu 1918. Beneš mezitím jednal se zástupci dohodových mocností a dosáhl vytvoření několika demarkačních linií, které oddělovaly slovenské území od Maďarska. Vytyčení jižní hranice Slovenska však byl problém.

Situace československých jednotek se zlepšila po příjezdu legionářů z Itálie, jenže naděje brzy padly. V Budapešti se koncem března 1919 zmocnili vlády místní bolševici v čele s Bélou Kunem a vytvořili Maďarskou republiku rad. V zahraniční politice se však od svých předchůdců nijak nelišili. V květnu 1919 zaútočili na Slovensko a rozhořel se rozsáhlý válečný konflikt. Zaskočení Čechoslováci začali ustupovat a na některých místech fronty se dostali do kritické situace. Dne 6. června Maďaři vstoupili do Košic, načež zabrali Michalovce, Humenné, Prešov a řadu dalších měst. Na obsazené třetině Slovenska vyhlásili Slovenskou republiku rad v čele s rodákem z českého Nymburka Antonínem Janouškem. Chovali se ale tak, že si brzy

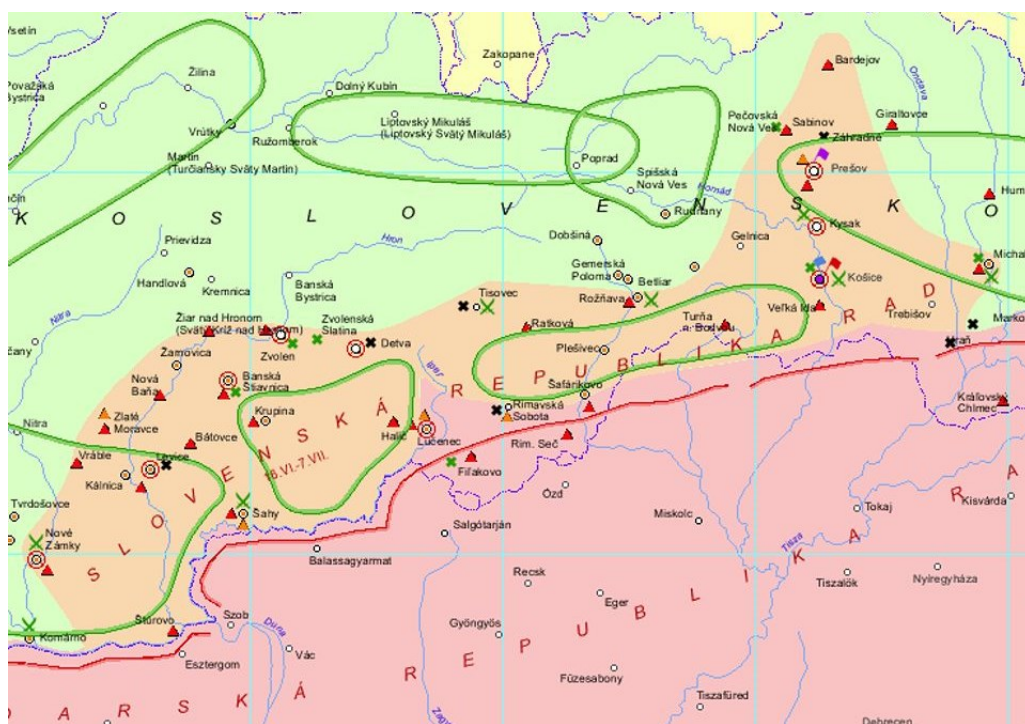
¹⁷⁵ *Maďarská republika rad.* In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hungarian_Soviet_Republic_1919_RO_-_no_legend.svg

většinu obyvatel znepřátelili. Přes proklamovaná hesla o diktatuře proletariátu šlo o diktaturu vojenskou. Československé jednotky se v první červnové dekádě pustily do protiútoků a dobyly některá místa zpět. Na výsledek celého konfliktu však mělo zásadní vliv jednání mírové konference v Paříži.

V polovině června oznámila nejvyšší spojenecká rada definitivní podobu hranic mezi oběma státy. Boje přesto probíhaly až do 24. června. Tehdy vstoupilo v platnost příměří s tím, že Maďaři do 4. července vyklidí obsazené části Slovenska. Koncem července postoupila k Budapešti rumunská armáda a maďarské hlavní město obsadila. Bolševická vláda padla.

Válka zdevastovala rozsáhlé části Slovenska a vyžádala si velké ztráty na životech. Na československé straně zemřelo 2 121 mužů, zraněno bylo 2 348 a pohřešováno 2 402 osob. Maďaři udávali 450 padlých, 3 691 zraněných, 6 977 nemocných a 471 zajatých, ve skutečnosti ale musely být jejich ztráty vyšší.¹⁷⁶

Příloha č. 10

Obrázek č. 11¹⁷⁷

¹⁷⁶ *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Vydání třetí, doplněné. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2018, s. 41-42.

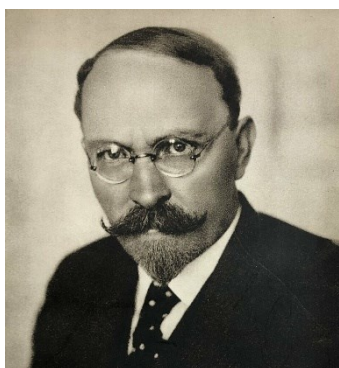
¹⁷⁷ *Slovenská republika rad*. In: *Český historický atlas* [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: https://cha.fsv.cvut.cz/web/_include/img/work/full/29b.jpg

Příloha č. 11

Pracovní list – Pětka a Hrad:

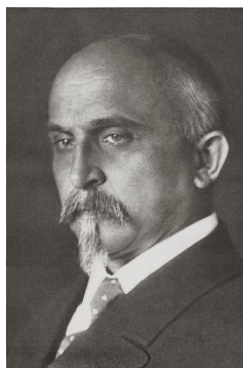
1. Na fotografiích jsou zachyceni členové tzv. Pětky.

- a) Proč se toto uskupení nazývalo *Pětka*?
- b) U každého člena napište, ke které politické straně náležel.
- c) Proč do *Pětky* náleželi právě tito členové?

Rudolf Bechyně – ČSDSS

Obrázek č. 12¹⁷⁸

Alois Rašín – ČND

Obrázek č. 13¹⁷⁹

Jan Šrámek – ČSL

Obrázek č. 14¹⁸⁰

Antonín Švehla – RSČV

Obrázek č. 15¹⁸¹

Jiří Stříbrný – ČSNS

Obrázek č. 16¹⁸²

¹⁷⁸ *Rudolf Bechyně*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bechyn%C4%9B#/media/Soubor:Rudolf_Bechyn%C4%9B_\(cropped\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bechyn%C4%9B#/media/Soubor:Rudolf_Bechyn%C4%9B_(cropped).jpg)

¹⁷⁹ *Alois Rašín*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Ra%C5%A1%C3%ADn#/media/Soubor:Alois_Ra%C5%A1%C3%ADn.jpg

¹⁸⁰ *Jan Šrámek*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_%C5%A0r%C3%A1mek#/media/Soubor:Jan_%C5%A0r%C3%A1mek.jpg

¹⁸¹ *Antonín Švehla*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_%C5%A0vehla#/media/Soubor:Anton%C3%ADn_%C5%A0vehla.jpg

¹⁸² *Jiří Stříbrný*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%ADn_%C5%99%C3%ADbrn%C3%BD#/media/Soubor:Ji%C5%99%C3%ADn_%C5%99%C3%ADbrn%C3%BD.jpg

2. *Pětka* se začala kompletovat během podzimu 1920.
 - a) Kdo byl v té době předseda vlády?
 - b) Jmenujte tři politiky, kteří nebyli členy vlády až do jejího konce.

3. Jaký význam *Pětka* měla? Proč si myslíte, že vůbec vznikla?

4. Kromě *Pětky* existovalo také uskupení *Hrad*.
 - a) Proč se pro něj vžilo pojmenování *Hrad*?
 - b) Který známý český spisovatel byl jeho členem?

5. Na základě zjištěných informací postihnete rozdíl mezi *Pětkou* a *Hradem*.

Příloha č. 12

K oddílu VI.

Dod. 20. Přehled výsledků voleb do Národního shromáždění r. 1920.¹⁾

(Pramen: Úřední data ministerstva vnitra.)

S t r a n y	Volby do poslanecké sněmovny					Volby do senátu				
	Počet odevzdaných platných hlasů	Počet přidělených mandátů			úhrnem	Počet odevzdaných platných hlasů	Počet přidělených mandátů			úhrnem
		při skrutiniu	I.	II.			III.	při skrutiniu	I.	
Strany československé :										
Čsl. sociálně demokratická strana dělnická	1,590.284	65	9	—	74	1,463.189	36	4	1	41
Čsl. strana lidová (ludová)	699.459	23	10	—	33	625.980	12	5	1	18
Republikánská strana čsl. venkova a Domoviny	602.743	21	7	—	28	531.141	11	3	—	14
Čsl. strana socialistická (národně sociální)	500.455	17	6	1	24	373.995	7	3	—	10
Čsl. národní demokracie (s agrární opozicí)	387.426	12	6	1	19	354.597	6	4	—	10
Slovenská národní a rolnická strana	241.881	8	4	—	12	180.953	4	1	1	6
Čsl. živnostensko-obchodnická str. středostavovská	122.660	1	5	—	6	107.740	—	3	—	3
Socialistická strana čsl. lidu pracujícího (Modráček)	58.572	1	1	1	3	3.045	—	—	—	—
Strana maloročníků, domkářů a živnostníků	42.756	—	—	—	—	22.305	—	—	—	—
Neodvislá strana lidu malého (Prunar)	5.251	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Slovanská strana sociální (Chocova)	2.022	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Úhrnem	4,253.509	148	48	3	199	3,662.945	76	23	3	102
Strany německé :										
Deutsche sozial.-demokr. Arbeiterpartei	689.201	23	7	1	31	593.398	11	4	1	16
Deutsche Wahlgemeinschaft ²⁾	328.351	8	7	—	15	300.333	5	3	—	8
Bund der Landwirte	241.723	6	5	—	11	210.724	3	2	1	6
Deutsche christlich-soziale Volkspartei	212.999	4	5	1	10	141.495	—	4	—	4
Deutsch-demokratische Freiheitspartei	105.418	2	2	1	5	118.159	2	1	—	3
Deutschfreisoziale Partei	7.629	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Úhrnem	1,585.321	43	26	3	72	1,364.109	21	14	2	37

Obrázek č. 17¹⁸³

¹⁸³ Statistická příručka republiky Československé. Praha: Státní úřad statistický, 1920, s. 102.

Příloha č. 13

Vláda Jana Černého I. (15. 9. 1920 – 26. 9. 1921)

Jan Černý - předseda vlády

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Edvard Beneš - ministr zahraničí

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Jan Černý - ministr vnitra

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Karel Engliš - ministr financí (správcem)

(15. 9. 1920 - 21. 3. 1921)

Vladimír Hanačík - ministr financí

(21. 3. 1921 - 26. 9. 1921)

Josef Šusta - ministr školství a národní osvěty

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Otakar Husák - ministr národní obrany

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Augustin Popelka - ministr spravedlnosti

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Rudolf Hotowetz - ministr průmyslu, obchodu a živností

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Václav Burger - ministr železnic

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

František Kovařík - ministr veřejných prací

(21. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Vladislav Brdlík - ministr zemědělství

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Josef Gruber - ministr sociální péče

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Ladislav Procházka - ministr veřejného zdraví a tělesné výchovy

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Maxmilián Fatka - ministr pošt a telegrafů

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Vladimír Fajnor - ministr pro sjednocení zákonů a org. správy

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Martin Mičura - ministr pro správu Slovenska

(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)

Leopold Průša - ministr pro zásobování lidu

(15. 9. 1920 - 24. 1. 1921)

Vladislav Brdlík - ministr pro zásobování lidu (správcem)

(24. 1. 1921 - 25. 4. 1921)

Ladislav Procházka - ministr pro zásobování lidu (správcem)

(25. 4. 1921 - 26. 9. 1921)

Rudolf Hotowetz - ministr pro zahraniční obchod (správcem)
(15. 9. 1920 - 26. 9. 1921)¹⁸⁴

Příloha č. 14

Hrad

V politickém systému první republiky můžeme nalézt určité zvláštnosti. Jednak šlo o volné seskupení politiků kolem prezidenta Masaryka, které silně ovlivňovalo zahraniční politiku. Skupina se opírala o reformistické strany, dále organizace, jako byla Československá obec legionářská nebo Sokol, i nekatolické církve. Patřil tam třeba Antonín Švehla, ale i různí intelektuálové, například Karel Čapek, a samozřejmě Edvard Beneš. Ten zastával díky Masarykově stálé podpoře ve všech československých vládách až do svého zvolení prezidentem funkci ministra zahraničí, a to plných 17 let.¹⁸⁵

Příloha č. 15

Pětka

Kromě skupiny Hradu se v době působení první (...) úřednické vlády v letech 1920-1921 utvořila (...) takzvaná Pětka jakožto výbor, který fakticky rozhodoval o všech důležitých politických problémech. V původním složení tvořili Pětku (...) Antonín Švehla, (...) Rudolf Bechyně, (...) Jiří Stříbrný, (...) Alois Rašín a (...) Jan Šrámek. Tito politikové se pravidelně scházeli na důvěrných jednáních a v podstatě určovali chod vlády. Pětka však byla terčem silné kritiky jakožto mimoústavní instituce. Kritizovali ji nejen zástupci opozice, ale i někteří politikové ze stran, které Pětku tvořily, například předseda socialistické strany Václav Klobučník. Formálně se Pětka rozešla v roce 1926, ale navázaly na ni obdobně laděné výbory složené z představitelů více stran, nazývané proto Šestka či Osmička.¹⁸⁶

¹⁸⁴ *Vláda Jana Černého I.* In: *Vláda České republiky*. [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664/>

¹⁸⁵ *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Vydání třetí, doplněné. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2018, s. 62

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 62.

Příloha č. 16

Pracovní list – Každodenní život:

- 1. Jedním z oblíbených způsobů trávení volného času byla návštěva divadla.**
 - a) Jak se jmenovala hra Osvobozeného divadla psaná na motiv Vladislava Vančury?
 - b) Který den se toto představení hrálo?
 - c) Kdo hrál v tomto představení Doktora?
 - d) Kolik peněz jsi potřeboval/a, pokud jsi chtěl/a sedět v přízemí I.?
 - e) Jmenuj jedno další divadlo, které jsi mohl/a ten den navštívit. Zároveň uveď také hru, která se zde hrála.

- 2. Kromě divadla se lidé mohli jít bavit také do biografů.**
 - a) Jmenuj jeden film, který měl premiéru ve stejné době, jako představení Osvobozeného divadla.
 - b) Jmenuj jeden film, jehož promítání bylo v té době pro velký úspěch prodlouženo.

- 3. Pokud lidé nechtěli za zábavou chodit ven, mohli si pořídit mnoho různých knih, které v období první republiky vycházely.**
 - a) V době premiéry výše zmíněného představení bylo několik knih novinkou na trhu. Jmenuj jednu z těchto knih, kterou by sis přečetl/a.
 - b) Proč by sis přečetl/a zrovna tuhle knihu?

- 4. Každá zábava však něco stojí. Aby lidé mohli například navštěvovat divadla, biografy nebo si kupovat knihy, museli chodit do práce. V závislosti na své profesi si lidé vydělávali různé peníze.**
 - a) Jaká byla průměrná mzda dělníka?
 - b) Jaká byla průměrná mzda učitele?
 - c) Jaká byla průměrná mzda lékaře?
 - d) Jaká byla průměrná mzda ministra?

- 5. Každodenní záležitostí byl také nákup potravin, občas si lidé kupovali také nové oblečení a další věci. Ceny některých produktů by tě nejspíš překvapily.**
 - a) Kolik stál jeden rohlík?

- b) Kolik stál litr mléka?
- c) Kolik stál 1kg chleba?
- d) Kolik stál 1kg másla?
- e) Kolik stála jedna košile?
- f) Kolik stály boty?
- g) Kolik stálo nové auto?

Příloha č. 17

- níže je uvedena zvětšená varianta plakátu

Obrázek č. 18¹⁸⁷

¹⁸⁷ Plakát Osvobozeného divadla: V. Vančura: Učitel a žák. In: eSbirky [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/78305?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22group%22%3A%5B%2278109%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22random%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyl0U1ugzAQBeCrIK%2BRgFYJAanqll1k1R6gdGGYSWJhPMg%5C%2FkZKod68DiSUq6Ka7kTx%2Bn579eWWKd8hKtpMI3EY9gcQyEspYYV2DLGZSqNYvVMlxWKmScPhKGIC%5C%2FaK6AOvYdX5kAVmb5qljFj9z3yqUpZppADRNEenbug63xwwy0eSJ%5C%2F91j3SCLJ%5C%2FilUypC%5C%2FB6ywN8E4YS1o07cAW%5C%2F2Z99jyb50%5C%2FP68C%2BiRMHII%2Byph4H3fIpbVy9JSmxWcL9T5ha%2BHTVMggL%2BCZLNwHfJjiJEY96ycfemT1P3b1TMMftSYGXbnHLUhGkD3Oimi6o7q8Lt9qSptZBk%2BvnMNO6Xig%2BesUv7%2BsHukDcUw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=23>

OSVOBOZENÉ DIVADLO

■ DVORANA UMĚLECKÉ BESEDY ■

PRAHA III., BESEDNÍ 5 (u Tyršova domu). Stanice elektrické dráhy 5, 7, 9, 12.

Pátek, sobota o 8. hod. večer.

14. a 15. října 1927.

Premiera.

VI. Vančura :

Učitel a žák

Hra o prologu a 6 obrazech. Režisér J. Honzl. Výprava V. Obrtel.

Doktor	Nedbal	První příbuzný	Nálevka
Jan	Jareš	Druhý příbuzný	Machov
Strýc	Rádl B.	Třetí příbuzný	Harnišch
První zloděj	Voskovec	Chlapec	Mírko
Druhý zloděj	Werich	Teta	Svozilová
Třetí zloděj	Nálevka	Marie	Matysová
Lékař	Boháč	Anna	Holzbachová
Soudce	Vaňátko	Děvče	Květa

1. obraz: dům strýcův, 2. obraz: Janova světnice, 3. obraz: periferie, 4. obraz: dům smutku, 5. a 6. obraz: noc a den.

Po 2. obraze přestávka.

CENY

Ložové sedadlo I.	- -	Kč 20
Křesla v příz. a na balk.	- -	" 16
Ložové sedadlo II.	- -	" 10
Přízemí I.	- -	" 13
Přízemí II.	- -	" 10
Přízemí III.	- -	" 6
Sedadlo na balkoně	- -	" 13
K stání	- -	" 4

Předprodeje vstupenek:

M. Truhlářová, Tepna, Pasáž „Pošta“
kustod Umělecké Besedy, Hudební
Maticy, tel. 428-3-0, Urbánek u Nár.
divadla a hodinu před představením
u pokladny.

Hra „Učitel a žák“ vyšla právě nakladem dr. Škeřtka, Praha II., Perštýn 2.

V. Palásek a Fr. Kraus, Praha I.

Příloha č. 18

+ Lidové divadlo Urania v Praze-VII. Dnes „Oběti domu rozkoše“; zítra odp. „Tři zlaté vlas- děda Všověda“, večer „Hraběnka Marica“.

+ Arena na Smíchově. Dnes o půl 8. h. 25. představení revue „To se ví“. — Přijmou se dámy do baletu. Přihlášky v kanceláři divadla.

+ Vinohradská zpěvohra. Dnes v předpl. „Mám tě rád“ s H. Krausem j. h.; zítra a v neděli odp. i večer totéž; v ponděli v lid. cyklu „Dáma v hermelínu“.

+ Burianovo divadlo. Dnes o 8. h. poslední představení satirické komedie „C. a k.“; zítra premiéra veselohry „Dover—Calais“ s A. Sedláčkovou a Vl. Burianem v hl. úl. Vstupenky k tomuto představení jsou vyprodány.

+ Divadlo Rokoko. Dnes a denně revue „Pouze pro dospělé“; zítra o 4. h. pro děti „Káspárek v Turecku“.

+ Divadlo Variété. Dnes o půl 8. h. variétní program světových atrakcí.

+ Osvozené divadlo. Dnes premiéra „Učitel a žák“ od Vl. Vančury v režii J. Honzla a ve výpravě V. Obrtela. Opakuje se zítra.

+ E. F. Burianovo „Requiem“ pro soprán, tenor, jazz-orchestr a Voice-band provedeno bude po prvé na koncertě ve středu 19. t. m. o 8. h. več. v Umělecké besedě v Praze-III.

Obrázek č. 19¹⁸⁸

¹⁸⁸ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14.10.1927, 67(283), s. 9.

PRAŽSKÉ BIOGRAFY	
<p>AVION Vídeňské náměstí. Film filmů Metropolis, V. a neodvolatelně poslední týden.</p>	<p>KONVIKT Baronovská ul. T. 20. 27. Mistrovské dílo ruské tvorby: Medvědí svatba, první divadelního kabátu o 7 dějích. Zdobní výtahy dostává rasou aviatorek kvartetu „Mistři“. Další doplňky.</p>
<p>HVEZDA Vídeňské náměstí. Sportovní pozor! Premiéra: On - zázračným studentem. Spectakulární příběh o 7 dějích. V hlavní roli: Harry Lloyd. Hlavní scénar: Václav Kříž. Je světlý svět. Na konec: veliká svatba.</p>	<p>LIDO Havlíčkova třída Premiéra: HARRY PIELŮV DVOJNÍK. Dobrodružný román. V hlavní roli: Harry Piel.</p>
<p>JULIS Vídeňské nám. Premiéra. Čardášová princezna. Podle stejnojmenné opery, 6 dějů. V hlavní roli: Hilda Hilová. Kazimír a Zuzanna. Rodinná veselohra ze života českých lidí o 2 dějích.</p>	<p>MINUTA Vinohradů, Korunel 2. Medvědí svatba. Drama, společenské podíly hry A. V. Lunar-ského. Děj se odehrává ve Lívě. Vybavčí: N. V. Ermanov.</p>
<p>KAPITOL Praha, Lázeňská. On - zázračným studentem. Největší svanda s HAROLDEM LLOYDEM.</p>	<p>PASSAGE Vídeňské nám. Druhý týden: DON JUAN s Jelenou Barvovrem v titulní roli desíti světového úspěchu.</p>
<p>LOUVRE Národní třída. Pro jedinečný úspěch prodlouženo. Skrutky - Intemann. Milenky starého kriminálního. V hlavních rolích: Vlasta Burian, Anny Ondřáková, J. W. Sponzer, Věra Hlaváčková, B. Kyseláková, J. Plachta atd.</p>	<p>RADIO Vinohradů, Fochova tř. Pro jedinečný úspěch prodlouženo. Skrutky - Intemann. Milenky starého kriminálního. V hlavních rolích: Vlasta Burian, Anny Ondřáková, J. W. Sponzer, Věra Hlaváčková, B. Kyseláková, J. Plachta atd.</p>
<p>LUCERNA Paříž, Lucerna, Vídeňské nám. Pro obrovský úspěch prodlouženo výhradně v bio Lucerna. Lev Nikolajevič Tolstoj: Vzkříšení. V hlavních rolích: Dolores del Río a Růžka Kocoubová.</p>	<p>SVĚTOZOR Vodičkova ul. Pro jedinečný úspěch prodlouženo. Skrutky - Intemann: Milenky starého kriminálního. V hlavních rolích: Vlasta Burian, Anny Ondřáková, J. W. Sponzer, Věra Hlaváčková, B. Kyseláková, J. Plachta atd.</p>

Obrázek č. 20¹⁸⁹

¹⁸⁹ Lidové noviny 14.10.1927. In: Lidové noviny [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.lidovenoviny.cz/ctecka.aspx?d=14.10.1927&e=LN1#strana=10>

Příloha č. 20

Obrázek č. 21¹⁹⁰

Příloha č. 21

Dnes to v práci bylo náročné. Kvůli špatnému počasí jsme ve skluzu, proto jsme s chlapy museli pořádně zabrat. Ten dům se přece jenom sám od sebe nepostaví. Během pauzy jsme si doběhli vedle do obchodu pro svačinu. Já jsem si koupil litr mléka a čtyři rohlíky, za což jsem paní prodavače dal 3 koruny. Franta si ale vzal jenom dva rohlíky, takže mu stačilo 50 haléřů.

Průměrná mzda mé profese je asi 900 Kč.

Příloha č. 22

Děti dnes byly podezřelé hodné. Jestli ono to nebude tím, že se blíží Mikuláš? Dokonce i Pepík mi odevzdal domácí úkol, a to už je co říct. Hlavně teď nesmím zapomenout koupit k večeři bochník chleba a kostku másla, to by mi manželka doma dala. Navíc to máslo potřebuje ještě na pečení cukroví, a to já mám hrozně rád. Na kilo chleba a kilo másla budu potřebovat 22 korun a 75 haléřů. Krindapána, vždyť já bych málem zapomněl. Sousedka mi dala 20 korun, že to máslo potřebuje taky!

Průměrná mzda mé profese je asi 1 100 Kč.

Příloha č. 23

Operace proběhla úspěšně, ale chvíli jsem se bál, že mi tam ten chlap zůstane ležet. Nejraději bych se šel domu natáhnout, ale manželka chce, abychom šli večer tancovat. Takže si musím jít ještě koupit novou košili a boty, ty staré mě nějak tlačí. Kolega v práci mi nedávno povídal, že sháněl to samé, co já, sehnal to všechno v jednom obchodě a utratil 73 korun. Ale já jsem

¹⁹⁰ Lidové noviny 16.10.1927. In: Lidové noviny [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.lidovenoviny.cz/ctecka.aspx?d=16.10.1927&e=LN1#strana=8>

ráno viděl ve výloze jiného obchodu tak pěknou košili za 24 korun, že bych si jí nejraději koupil tam. Jenže tam zase neprodávají boty.

Průměrná mzda mé profese je asi 2 800 Kč.

Příloha č. 24

Teda řeknu vám, s nimi se na něčem dohodnout, to není jen tak. Každý má jiný návrh, jak danou věc řešit, a samozřejmě si také každý myslí, že ten jeho návrh je ten nejlepší. Po několika hodinách jsme ale nakonec našli kompromis, s kterým by všichni souhlasili. Přece jenom, neděláme to jenom pro nás, ale pro celou naši milovanou republiku. Po tak dlouhém dni mě teď čekají mnohem příjemnější povinnosti. Jedeme si s manželkou pro nové auto, o kterém již tak dlouho sníme. Vydělal bych si na něj za 3 měsíce, a ještě by mi 5 000 zbylo. Jenže kvůli dalším výdajům to trvalo o něco déle.

Průměrná mzda mé profese je asi 9 000 Kč.

11 Zdroje

Prameny

- Československo. *Poslanecká sněmovna ve 3. volebním období*. Praha: Archiv Národního shromáždění, 1930.
- *Lidové noviny 14.10.1927*. In: Lidové noviny [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.lidovenoviny.cz/ctecka.aspx?d=14.10.1927&e=LN1#strana=10>
- *Lidové noviny 16.10.1927*. In: Lidové noviny [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.lidovenoviny.cz/ctecka.aspx?d=16.10.1927&e=LN1#strana=8>
- *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 14.10.1927, 67(283).
- *Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí. A [Text]. B Přílohy, Kartogramy mandátů a volebních výsledků*. V Praze: [s.n.], 1928.
- *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. V Praze: Státní tiskárna, 11.02.1925, 1925, s. 255-256.
- *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1.
- *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I, Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání*. Praha: Státní úřad statistický, 1934.
- SOUKUP, František. *28. říjen 1918: předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa*. V Praze: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený), 1928. sv. 2.
- *Statistická příručka republiky Československé*. Praha: Státní úřad statistický, 1920.
- *Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919*. Praha: Státní úřad statistický, 1922.

Zkoumané učebnice

- BARTOŠEK, Karel, LAŠÁN Ludovít. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 3.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1966.
- ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, s.r.o., 2022.

- DULLOVÁ, Valéria, VALACHOVÁ, Anna, BEŇO, Ladislav, et. al. *Dejepis pre 9. ročník základnej deväťročnej školy*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972.
- GEBAUEROVÁ, Marie, REITLER, Antonín a JIRÁK, Antonín. *Dějepis pro měšťanské školy. Díl III., (Pro třetí třídu měšťanských škol)*. Desáté, nezměněné vydání. V Praze: Nová škola, 1937.
- KOPÁČ, Jaroslav, ed., SOSÍK, Alois, ed. a KROPILÁK, Miroslav, ed. *Dějiny doby nové a nejnovější: Učební text dějepisu pro 8. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*. 2. vyd. Praha: SPN, 1955.
- KOVÁČ, Dušan, KAMENEC, Ivan, KRATOCHVÍL, Viliam. *Dejepis 4: Slovensko v novom storočí*. 1.vyd. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1997.
- KOVÁČ Dušan, KRATOCHVÍL Viliam, KAMENEC Ivan, et al. *Pátrame po minulosti: dejepis pre 9. ročník ZŠ a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2012.
- KUTNAR, František a Jaroslav MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- LACINA, Vlastislav. *Alois Rašín*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 31.
- MLČOCH, Jan. *Učebnice dějepisu pro měšťanské školy: upravena podle normálních učebných osnov z r. 1932. Díl III (Pro třetí třídu), Novověk*. V Praze: Československá grafická Unie, 1935.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1850–1993*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995.
- OSTAP, Pavel et al. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. 2. vydání. Praha: Taktik, 2020.
- PARKAN, František et al. *Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 3. vydání. Plzeň: Fraus, 2021. 2 svazky. Škola s nadhledem.

Sekundární literatura

- BROKLOVÁ, Eva. *Antonín Švehla: tvůrce politického systému*. Vydání 1. Praha: Academia, 2017.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj a Pavel STRÁNSKÝ. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy: Tilia, 1999, s. 374.
- HONZÍK, Miroslav a Jan GALANDAUER. *Praha 1921: vzpomínky, fakta, dokumenty*. Praha: Svoboda, 1981, s. 26.

- HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018.
- CHROBÁK, Dobroslav. *Rukovět dejín slovenskej literatúry*. Praha: L. Mazáč, 1932.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. Československo v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936-1938)*. Druhé vydání. Praha: Libri, 2018.
- KOJZAR, Jaroslav. *Osudové okamžiky českých dějin I*. První vydání. Praha: Futura, 2014.
- KOJZAR, Jaroslav. *Osudové okamžiky českých dějin II*. První vydání. Praha: Futura, 2014.
- KOVÁČ, Dušan a Emil CHAROUS. *Dějiny Slovenska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998.
- KROFTA, Kamil. *Dějiny československé*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1946.
- KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947, s. 105.
- LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Třetí vydání. Praha: NLN, 2020.
- MAJSTRÍKOVÁ, Kateřina. *Města a venkov ve středověku*. Praha, 2021. Tematický celek. Univerzita Karlova. Fakulta Pedagogická. Katedra dějin a didaktiky dějepisu, s. 8-9.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby: 1848-2008*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., V TeMi CZ 1. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000.
- *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Vydání třetí, doplněné. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2018.
- RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Zv. 1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997.

Internetové zdroje

- *Alois Rašín*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Ra%C5%A1%C3%ADn#/media/Soubor:Alois_Ra%C5%A1%C3%ADn.jpg
- *Antonín Švehla*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023].
Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_%C5%A0vehla#/media/Soubor:Anton%C3%ADn_%C5%A0vehla.jpg
- *Cedule – prodej tabáku*. In: Aukro [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z:
<https://aukro.cz/smalt-cedule-protektorat-prodej-tabaku-cesko-nemecka-6977186382>
- *Cedule Zlatná na Ostrove*. In: Vlaky.net [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z:
<https://www.vlaky.net/zeleznice/spravy/7840-Coronavirove-Madarsko/>
- *Československo 38-89*. [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z:
<https://www.dejepis21.cz/ceskoslovensko-38-89>
- *Československo do roku 1929*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/ceskoslovensko-do-roku-1929/>
- *Československo, rozvoj průmyslu mezi válkami*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230096/>
- *Dějepis v 21. století* [online]. [cit. 15.11.2023]. Dostupné z:
<https://www.dejepis21.cz/dejepis-v-21-stoleti>
- *Formování československého státu (1918-1921)*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/formovani-ceskoslovenskeho-statu-1918-1921/>
- *HistoryLab* [online]. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://historylab.cz/>
- *Hospodářská krize v Československu*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/hospodarska-krize-v-ceskoslovensku/>
- *Jan Šrámek*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023].
Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_%C5%A0r%C3%A1mek#/media/Soubor:Jan_%C5%A0r%C3%A1mek.jpg

- *Jiří Stříbrný*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%AD_St%C5%99%C3%ADbrn%C3%BD#/media/Soubor:Ji%C5%99%C3%AD_St%C5%99%C3%ADbrn%C3%BD.jpg
- *Krise Rakouska-Uherska, Vznik Československa*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/krize-rakouska-uherska-vznik-ceskoslovenska/>
- *Kultura v meziválečném Československu*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230097/>
- *Maďarská republika rad*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hungarian_Soviet_Republic_1919_RO_-_no_legend.svg
- Mapy.cz [online]. Těšínsko [mapa]. [cit. 28.11.2023]
- *Městský úřad v Českém Těšíně*. In: ČT24. [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1049471-radnice-v-ceskem-tesine-zavedla-prosve-uredniky-kurz-polstiny>
- *Mnichov*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230099/>
- *Národnostní složení Československa*. In: 21. století [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://21stoleti.cz/2017/05/06/novy-stat-na-mape-evropy-spory-o-ceskoslovenske-hranice/>
- *Osvobozené divadlo*. In: ČT Edu [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4216-osvobozene-divadlo>
- *Plakát Osvobozeného divadla: V. Vančura: Učitel a žák*. In: eSbírky [online]. [cit. 30.11.2023]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/predmet/78305?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22group%22%3A%5B%2278109%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22random%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyl0UlugzAQBe>

[CrIK%2BRgFYJAanqllIk1R6gdGGYSWJhPMg%5C%2FkZKod68DiSUq6Ka7kTx%2Bn579eWWKd8hKtpMI3EY9gcQyEspYYV2DLGZSqNYvVMlxWKmScPhKGIC%5C%2FaK6AOvYdX5kAVmb5qljFj9z3yqUpZppADRNEbug63xwwy0eSJ%5C%2F9Ij3SCLJ%5C%2FilUypC%5C%2FB6ywN8E4YS1o07cAW%5C%2F2Z99jyb50%5C%2FP68C%2BiRMHII%2Byph4H3fjpbVy9JSmxWcL9T5ha%2BHtVMggL%2BCZLNwHfjiJEY96ycfemTIP3b1TMMftSYGXbnHLUhGkD3Oimi6o7q8Lt9qSptZBk%2BvnMNO6Xig%2BesUv7%2BsHukDcUw%3D%3D%22%7D&sequencePointer=23](https://www.historylab.cz/cviceni/proc-vznikl-skolni-obraz#slide-initial)

- *Proč vznikl školní obrázek.* HistoryLab [online]. [cit. 18.11.2023]. Dostupné z: <https://www.historylab.cz/cviceni/proc-vznikl-skolni-obraz#slide-initial>
- *Prohlášení československé samostatnosti.* In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/dokument/prohlaseni-ceskoslovenske-samostatnosti/>
- *Rámcový učebný plán 2023/2024.* Základná škola s materskou školou Milana Rastislava Štefánika [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zsgrosslingova.sk/a/dolezite-dokumenty?eqa=dGV4dD10ZXh0L3RleHQyJnN1YnBhZ2U9NQ%3D%3D>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. © 2013 – 2023 MŠMT, [cit. 9. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/60264/>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. © 2013 – 2023 MŠMT, [cit. 9. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- *Rudolf Bechyně.* In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bechyn%C4%9B#/media/Soubor:Rudolf_Bechyn%C4%9B_\(cropped\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bechyn%C4%9B#/media/Soubor:Rudolf_Bechyn%C4%9B_(cropped).jpg)
- *Slovenská republika rad.* In: Český historický atlas [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: https://cha.fsv.cvut.cz/web/_include/img/work/full/29b.jpg
- *Správní rozdělení Těšínska.* In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Těšínsko#/media/Soubor:Správní_rozdělení_Těšínska_1897.jpg
- *Staré českoněmecké plechové cedule.* In: Aukro [online]. [cit. 28.11.2023]. Dostupné z: <https://aukro.cz/stare-ceskonemecke-plechove-cedule-s-upozor-napisy-7001275008>
- *Školní vzdělávací program.* 1. základní škola Plzeň, Západní 18, příspěvková organizace [online]. 2023 © 1. základní škola Plzeň [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z:

https://zs1.plzen.eu/Files/zs1/Dokumenty/Dokumenty2023_24/0Skolnivzdelavaciprogram1.ZSPlzen.pdf

- *Školní vzdělávací program Domino*. Základní škola genpor. Františka Peřiny [online]. © 2011-2022 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zs-perina.cz/soubor-svp-domino-5196-.pdf>
- *Školní vzdělávací program*. Malostranské gymnázium, Praha 1, Josefov 7 [online]. 2023 © [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://malostranskeskoly.cz/sites/malostranskeskoly.cz/files/docs/stranka/field/pageattachments/svpng2022-23.pdf>
- *Školní vzdělávací program Otevřená škola*. Základní škola Brno, Hudcova 35, příspěvková organizace [online]. © ZŠ Hudcova 2023 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zshudcova.cz/wp-content/uploads/2022/01/SVP-1.9.2020.pdf>
- *Školní vzdělávací program Svobodná škola*. Základní škola Strmilov [online]. © 2023 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.skolastrmilov.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah14_1.pdf&original=%C5%A0VP%20-%201.9.21.pdf
- *Školní vzdělávací program Škola pro život*. Gymnázium, Týn nad Vltavou, Havlíčkova 13 [online]. 2023 © [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.gtnv.cz/wp-content/uploads/2022/08/svpz-zari-2022.pdf>
- *Školní vzdělávací program Škola pro život a pro všechny*. Základní škola Edvarda Beneše Lysice [online]. S. 284-285 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zslysice.cz/skola/dokumenty.html>
- *Školní vzdělávací program*. Základní škola a Mateřská škola Lomnice nad Lužnicí [online]. © 2023, s. 162-163 [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.zsmslomnice.cz/e_download.php?file=data/editor/176cs_4.pdf&original=%C5%A0VP_23.pdf
- *Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie*. [online]. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf
- *Učebný plán 2023/2024*. Základní škola Ostredková [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1jQCrDuEK_UcimOk9DY7FZix13zitrh0u/edit

- *Velká hospodářská krize*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230098/>
- *Vláda Jana Černého I*. In: Vláda České republiky. [online]. [cit. 29.11.2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prehled-ministru-24664/>
- *Vznik Československa*. Dějiny udatného českého národa. [online]. [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10177109865-dejiny-udatneho-ceskeho-naroda/211543116230095/>
- Zákon ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 12. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1918.html
- Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 14. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html
- *Zánik „první republiky“*. In: Dějepis.com © 1997–2023, Václav Němec [cit. 12.11.2023]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/zanik-prvni-republiky>